

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

NIKO LAPPALAINEN
KANSALLISEN IDENTITEETIN MERKITYS OSANA 2000-
LUVUN URHEILUPOLIITTISTA DISKURSSIA ISOSSA-
BRITANNIASSA, SUOMESSA JA VENÄJÄLLÄ

Niko Lappalainen
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2017
Ohjaaja: Tapio Raunio

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

LAPPALAINEN, NIKO: Kansallisen identiteetin merkitys osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia Isossa-Britanniassa, Suomessa ja Venäjällä

Pro gradu -tutkielma, 94 s.

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/valtio-opin opintosuunta

Toukokuu 2017

Tutkielmassa selvitetään sitä, millainen on kansallisen identiteetin merkitys osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia. Lisäksi selvitetään nationalismin merkitystä osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia. Tutkielman aineistona ovat huippu-urheilun strategia-asiakirjat, joista on valittu tarkasteltavaksi viimeisin julkaistu strategia-asiakirja Isosta-Britanniasta, Suomesta ja Venäjältä. Aineistoa lähestytään diskurssianalyysin keinoin.

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostavat kansallisen identiteetin ja nationalismin käsitteet. Urheilu, erityisesti huippu-urheilu, on perinteisesti urheilun ja politiikan suhdetta koskevassa tutkimuksessa mielletty käyttökelpoiseksi kansallisen identiteetin rakennusvälineeksi. Urheilunationalismilla on useissa valtioissa pitkät perinteet. Nationalismien merkitys ja tulevaisuus globalisoituvassa maailmassa on kuitenkin aiemman nationalismitutkimuksen perusteella vielä epäselvä.

Tutkielmassa selviää, että kansallisen identiteetin tärkein merkitys osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia on yksilöiden identifioituminen osaksi kansakuntaa. 2000-luvun urheilunationalismiksi voidaan kutsua urheilun avulla tapahtuvaa kansalaisten yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistamista. Kansalaisten yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu urheilun avulla niin valtion huippu-urheilun kansainvälisillä kilpailuilla menestymisestä seuraavan mielihyvän kuin kansalaisten liikuntakulttuurinkin avulla.

2000-luvun urheilupoliittinen diskurssi voidaan jaotella kahteen pienempään osadiskurssiin. Näistä osadiskursseista kansanterveysdiskurssi nousee 2000-luvun valtioiden urheilupoliittisessa puhunnassa esiin huippu-urheiludiskurssia hallitsevampana osana. Venäjän 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa kansallisvaltion identiteetillä on korostunut merkitys verrattuna Suomeen ja Isoon-Britanniaan. Suomen ja Ison-Britannian urheilupoliittisessa diskurssissa kansallisen identiteetin keskeinen merkitys on yksilöiden identifioituminen kansakuntaan. Kansallisvaltion identiteetin rakennus ei nouse Suomen ja Ison-Britannian urheilupoliittisesta diskurssista esille merkitykselliseksi koettuna urheilupoliittisena tavoitteena.

Tutkielman perusteella tehdyistä päätelmistä keskeisin on, että valtion urheilupoliittisen diskurssin painopisteitä määrittävät ennen kaikkea valtiolle ajankohtaiset yhteiskunnalliset haasteet. Venäjän 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa kansallisvaltion identiteetti on korostuneessa asemassa, sillä Venäjä on kärsinyt Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen identiteettikriisistä. Vastaavasti Ison-Britannian valtion identiteettipoliittinen ongelma on ollut iso-britannialaisen identiteetin merkityksen väheneminen kansalaisten keskuudessa.

Sisällys

1. JOHDANTO.....	2
1.1. Johdatus tutkielman aiheeseen.....	2
1.2. Suomen, Ison-Britannian ja Venäjän lähtökohdat urheilupoliittisesta näkökulmasta.....	5
1.3. Aiempi tutkimus.....	7
1.4. Tutkielman keskeisten käsitteiden välinen suhde.....	9
2. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ.....	12
2.1. Tutkimusaineisto: huippu-urheilustrategiat.....	12
2.2. Tutkimusmenetelmä: diskurssianalyysi.....	13
3. IDENTITEETTIPOLITIIKKA JA KANSALLINEN IDENTITEETTI.....	17
3.1. Identiteettipolitiikka.....	17
3.2. Kansallisen identiteetin käsite.....	21
3.3. Venäjän identiteettikriisi.....	25
3.4. Ison-Britannian identiteettikriisi.....	28
4. NATIONALISMI.....	31
4.1. Nationalismin merkitys ja tutkimus.....	31
4.2. Nationalismin määrittelyjä.....	36
4.3. Nationalismi ja kansallisvaltio 2000-luvulla.....	42
4.4. Urheilunationalismi – esimerkkinä Suomi.....	49
5. URHEILUN JA POLITIIKAN SUHDE.....	53
5.1. Urheilu politiikan välineenä.....	53
5.2. Urheilun ja politiikan yhteenkuuluvuus 2000-luvulla – esimerkkinä Suomi.....	59
6. ANALYYSI JA TULOKSET.....	62
6.1. Ison-Britannian “Game Plan” -strategia.....	62
6.2. Venäjän strategia.....	67
6.3. Suomen Huippu-urheilutyöryhmän strategia.....	70
6.4. Vertailua ja johtopäätöksiä.....	74
7. LOPUKSI.....	80
LÄHTEET.....	84
Kuva 1. Tutkielman keskeisten käsitteiden suhde nationalismista urheiluun päin.....	11
Kuva 2. Tutkielman keskeisten käsitteiden suhde urheilusta nationalismiin päin.....	11

1. JOHDANTO

1.1. Johdatus tutkielman aiheeseen

Tässä tutkielmassa tutkitaan kansallisen identiteetin merkitystä valtioiden urheilupolitiikassa 2000-luvulla. Tutkielman keskeinen tutkimuskysymys on: millainen on kansallisen identiteetin merkitys osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia? Ennen kaikkea selvitetään sitä, millä tavalla urheilu nähdään kansallisen identiteetin rakentajana. Lisäksi selvitetään sitä, mikä on urheilun ja nationalismin suhde 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa. Tutkielman aineistona ovat Suomessa, Venäjällä ja Isossa-Britanniassa 2000-luvulla julkaistut keskeiset huippu-urheilustrategiat. Kustakin valtiosta tarkasteluun on valittu yksi huippu-urheilustrategia. Strategiat esitellään tutkimuksen seuraavassa luvussa. Strategioita lähestytään diskurssianalyysin keinoin. Diskurssianalyysi on tutkimusmenetelmänä melko väljä viitekehys. Diskurssianalyysia sovellettaessa on ennen kaikkea tärkeää tutkia sitä, mitkä asiat nousevat aineistosta esille. Aineiston on siis ikään kuin annettava puhua tutkijalle.

Kansallisen identiteetin merkityksen tutkiminen juuri osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia on erityisen mielenkiintoista siksi, että kansallisvaltioiden ja nationalismin merkityksestä globalisoituvasta maailmasta on esitetty eroavia käsityksiä. Toiset tutkijat katsovat, että kansallisvaltiot ja nationalismi ovat yleisesti maailmalla menettäneet merkitystään globalisoitumisen myötä (Kamens 2012). Kansallisvaltion muoto ja merkitys ovat muuttuneet ajan saatossa, ja kiihtyvästi etenevän globalisaation vuoksi ajatus yhden kansan asuttamasta kansallisvaltiosta on vanhentumassa (Kamens 2012, 7). Globalisoituminen ja kansallisvaltion merkityksen väheneminen on toisaalta herättänyt myös vastakkaisen reaktion. Sevänen (2004, 53) katsookin maailmalla olevan menossa kaksi vastakkaisensuuntaista prosessia: yhtäältä kansallisvaltiot menettävät merkitystään, toisaalta kansallismielisten liikkeiden määrä on ollut nousussa.

Urheilua on perinteisesti pidetty oivana politiikan välikappaleena nimenomaan valtion kansallisen identiteetin pönkittämiseksi. Erityisesti nuorien valtioiden on katsottu voivan urheilun avulla vahvistaa kansallista identiteettiään (mm. Cashmore 1990). Toinen urheilun ja politiikan keskeinen yhteys on ollut niin kutsutun liikuntakulttuurin (myös "ruumiinkulttuuri") rakentaminen valtioissa.

Urheilun ja liikuntakulttuurin avulla valtiot ovat myös pyrkineet parantamaan kansanterveydellistä tilannettaan läpi historian. Terveitä kansalaisia on historiallisesta näkökulmasta tarvittu muun muassa sotatantereella (Xu & Kirby 2008, 56). Tässä vaiheessa on hyvä selvittää, että käsite “urheilu” ymmärretään tässä tutkielmassa huippu-urheilun ja yleisemmän kansalaisten liikuntakulttuurin yhdistelmäksi. Puhuttaessa tarkemmin joko huippu-urheilusta tai kansalaisten liikuntakulttuurista pyrin käyttämään nimenomaisesti näitä käsitteitä. Kansallista identiteettiä voidaan rakentaa niin huippu-urheilun kuin kansalaisten liikuntakulttuurinkin avulla. Keskeisempi kansallisen identiteetin rakennustyön väline on kuitenkin ollut huippu-urheilu, kuten tämän tutkielman urheilun ja politiikan suhdetta esittelevässä luvussa myöhemmin käy ilmi.

Yllä asettamani tutkimustehtäväni pohjalta katson, että useampaa eri valtiota tutkimalla tutkittavasta ilmiöstä välittyy mahdollisesti laajempi ja monipuolisempi kuva. Lisäksi kolmen eri valtion tutkiminen avaa mahdollisuuden vertailulle. Käytännössä aukeaa siis mahdollisuus esitellä sitä, miten kansallisen identiteetin merkitys osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia kenties vaihtelee eri valtioissa. Näen vertailun arvon nimenomaan siinä, että vertailun avulla tutkittavasta ilmiöstä välittyy mahdollisesti laajempi ja monimuotoisempi kuva. Suurin osa politiikan tutkimuksesta on vertailevaa, tuotiin asia ekplisiittisesti esille tai ei (Nyyssönen 2012, 150). Tutkittavien valtioiden valintaan ovat vaikuttaneet eri tekijät. Pidän tutkittavaksi valittuja valtioita ajankohtaisina urheilun ja politiikan kohtaamisen tutkimuskohteina, sillä Venäjä ja Iso-Britannia ovat melko vastikään isännöineet muun muassa olympiakilpailuja. Lisäksi varsinkin Suomessa ja Venäjällä poliittisella urheilulla on pitkät perinteet. Venäjällä urheilun ja politiikan kiinteä suhde periytyy Neuvostoliiton valtiollisen urheilujärjestelmän ajoilta (Riordan 2008). Usean venäläisen kansainvälisen tason huippu-urheilijan jäätyä kiinni dopingin käytöstä epäiltiin Venäjällä olevan tätä nykyä jopa valtiojohtoinen dopingohjelma (Suomenmaa 18.7.2016, Aamulehti 9.12.2016, Yle 9.11.2015). Tutkittavien valtioiden valintaan ovat vaikuttaneet myös kieliosaamiseni asettamat rajat. Venäjän kielisen aineiston osalta olen saanut kääntöapua, sen on tätä tutkielmaa varten minulle kääntänyt VTM, FM Ville Eerola.

Viime aikoina keskusteluun ovat nousseet myös uudentulokset urheilun ja politiikan suhdetta koskevat ongelmat. Esimerkki tällaisesta uudentuloksesta urheilun ja politiikan välisen suhteen haasteesta on sukupuolten välinen tasa-arvo urheilussa. Muun muassa Euroopan Unionin toimielin Euroopan komissio julkaisi helmikuussa 2014 laajan, yli viisikymmentä sivua käsittävän, strategian sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi urheilussa vuosina 2014-2020 (European Commission 2014). Miellänkin eritoten huippu-urheilun käyttämisen kansallisen identiteetin rakennusvälineenä

“perinteiseksi” urheilun ja politiikan yhteydeksi. Tutkimusta urheilun suhteesta tämän päivän yhteiskunnassa esillä oleviin ongelmiin, kuten tasa-arvoon, etnisyyteen ja sukupuoleen, edustaa esimerkiksi Päivi Bergin ja Marja Kokkosen (2016) toimittama teos “Urheilun takapuoli – tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa”. Teoksessa keskitytään pääosin liikuntakulttuurin alle luettavaan urheilulliseen toimintaan, kuten vapaa-ajan liikuntaan.

Viime vuosina valtioiden ohella myös urheilijat yksilöinä ovat halunneet hyötyä kansainvälisten urheilukilpailuiden tarjoamasta medianäkyvyydestä poliittisin kannanotoin. Urheilijat ovat halunneet tuoda erilaisin tavoin esille ongelmallisiksi kokemiaan kysymyksiä järjestäjämaiden yhteiskunnasta. Esimerkiksi viime vuosina tapahtuneesta yksittäisten urheilijoiden poliittisesta kannanotosta kansainvälisessä urheilukilpailussa on mm. ruotsalaisten yleisurheilijoiden Emma Green-Tregaron ja Moa Hjelmerin tempaus yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailuissa Moskovassa kesällä 2013. Ruotsalaisurheilijat maalasivat kyntensä sateenkaaren väreihin osoittaakseen tukensa homoyhteisölle. Mielenilmaisun taustalla oli Venäjän parlamentin hyväksymä laki, joka kielsi ”homoseksuaalisen propagandan” levittämisen alaikäisille. Vastaavasti Venäjän yleisurheilun viime vuosien kansainvälisesti tunnetuin tähti, seiväshyppääjä Jelena Isinbajeva, tuomitsi tiedotusvälineille antamissa lausunnoissaan ruotsalaisurheilijoiden tempauksen epäkunnioituksena Venäjän valtiota kohtaan. (Yle 15.8.2013). Brasiliassa järjestettyjen jalkapallon maailmanmestaruuskilpailuiden 2014 yhteydessä mediassa puitiin muun muassa Brasilian slummeissa asuvien köyhien asemaa maassa (Helsingin Sanomat 25.11.2012).

Seuraavaksi tässä tutkielmassa esitellään Suomen, Ison-Britannian ja Venäjän lähtökohtia urheilupoliittisesta näkökulmasta. Tämän tutkielman luvussa kaksi esittelen tarkemmin tutkimusmenetelmäni ja -aineistoni. Tutkielman kolmas luku käsittelee identiteettipoliittikkaa ja kansallisen identiteetin käsitettä. Identiteettipoliittikan osalta tutkielmassa keskeisin käsite on kansallisen identiteetin alakäsitteeksi määritelty kansallisvaltion identiteetin käsite (Saukkonen 1998, 214). Miellän lähtökohtaisesti tässä tutkielmassa kansallisen identiteetin rakentamisen urheilun avulla ennen kaikkea kansallisvaltion identiteetin rakentamiseksi, sillä huippu-urheilun kansainvälisillä kilpakentillä valtiot pyrkivät hyötymään menestyksestään nimenomaan koko kansallista kokonaisuutta vahvistavalla tavalla. Kansallisen identiteetin muilla merkitystasoillakin on tutkielman kannalta relevanssia, sillä ne ovat keskeisempiä liikuntakulttuurin osallisuudessa kansallisen identiteetin rakennustyöhön. Tutkielman neljännessä luvussa käsitellään nationalismin käsitettä ja nationalismin tulevaisuudesta esitettyjä näkemyksiä. Lisäksi tutkielman neljännessä luvussa käsitellään Suomea esimerkkinä käyttäen “urheilunationalismin” käsitettä ja merkitystä.

Viidennessä luvussa luodaan yleisempi katsaus urheilun ja politiikan suhteeseen aiemman urheilun ja politiikan suhdetta käsitelleen tutkimuksen pohjalta. Lisäksi luvussa luodaan lyhyt katsaus ajankohtaiseen keskusteluun urheilun ja politiikan yhteenkuuluvuudesta Suomessa vuonna 2014 toteutetun ”Reilu Peili” -hankkeen kyselytulosten pohjalta. Tutkielman kuudennessa luvussa esittelen aineistostani esiin nousseita havaintoja ensin jokaisen valtion kohdalla erikseen. Sen jälkeen teen vertailua ja johtopäätöksiä valtioiden 2000-luvun urheilupoliittisesta diskurssista ja ennen kaikkea kansallisen identiteetin merkityksestä osana sitä. Tutkielman päättävässä seitsemännessä luvussa pohdin tutkimuksen onnistumista, tutkimustulosteni merkitystä ja mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

1.2. Suomen, Ison-Britannian ja Venäjän lähtökohdat urheilupoliittisesta näkökulmasta

Kolme eri valtiota tutkimalla on tarkoitus yhtäältä saada kattavampi ymmärrys tutkimusongelmasta ja toisaalta tutkia mahdollisia eroja kansallisen identiteetin merkityksessä osana urheilupoliittista diskurssia. Aiempana, tämän tutkielman luvussa 1.1., esiteltyjen perusteiden lisäksi tutkimustehtävän ratkaisemisen kannalta keskeistä on, että Suomessa, Isossa-Britanniassa ja Venäjällä on 2000-luvulla ylipäätänsä julkaistu tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta riittävän laajat urheilun strategia-asiakirjat. Oleellista on myös se, että valitsemisani strategia-asiakirjoissa käsitellään kansanterveydellisten kysymysten ohella myös nimenomaan kansallisen identiteetin rakennustyön kannalta historiallisesti käyttökelpoiseksi nähtyä huippu-urheilua.

Useat tutkijat ovat todenneet Venäjän kärsivän identiteettikriisistä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen (mm. Evans Jr. 2008, Godzimirski 2008, Sakwa 2011, Torbakov 2011). Myös Ison-Britannian on nähty kärsivän eräänlaisesta identiteettikriisistä. Ison-Britannian väitetty identiteettikriisi on kuitenkin pohjimmiltaan erilainen kuin Venäjän väitetty identiteettikriisi, kuten tämän tutkielman luvuissa 3.3. ja 3.4. esitetään. Ison-Britannian identiteettikriisi ei ole niinkään keskittynyt valtion asemaan maailmanpolitiikassa, kuten Venäjän identiteettikriisi, vaan ennemminkin ”brittiläisen” identiteetin katoamiseen (mm. Bradley 2007). Intuitiivisesti voisi siis olettaa, että kansallisen identiteetin merkitys osana urheilupoliittista diskurssia Venäjällä ja Isossa-Britanniassa saattaisi olla merkittävämpi kuin Suomessa. Vastaavasti Suomessa ja Isossa-Britanniassa ovat puhuttaneet muiden vauraiden länsimaiden tapaan nuorten vähäinen liikkuminen.

Tämän pohjalta voisi edelleen intuitiivisesti olettaa, että kansallinen identiteetti ei välttämättä ole niin keskeisessä osassa urheilupoliittista diskurssia Suomessa ja Isossa-Britanniassa kuin Venäjällä. Eräänlaisena tutkimuksen hypoteesinani on siis se, että kansallisen identiteetin merkitys osana urheilupoliittista diskurssia on suurempi Venäjällä kuin Suomessa tai Isossa-Britanniassa. Kuten ylempänä huomataan, Iso-Britannia on kuitenkin monimutkaisempi tapaus, sillä esittelemieni oletusten pohjalta Ison-Britannian voisi lähtökohtaisesti sijoittaa niin Venäjän kuin Suomenkin rinnalle pohdittaessa kansallisen identiteetin merkitystä osana urheilupoliittista diskurssia.

Mielenkiintoista on lisäksi se, että Iso-Britannia (Lontoon kesäolympialaiset 2012) ja Venäjä (Sotshin talviolympialaiset 2014) ovat isännöineet aivan viime vuosina olympiakilpailuja. Olympialaiset on mielletty aiemmassa urheilun ja politiikan suhdetta koskevassa tutkimuksessa urheilun ja politiikan kohtaamisten päänäyttömänä (Cashmore 1990, 161-163). Juuri urheilun niin kutsuttujen megatapahtumien järjestämisen on katsottu olevan valtion kansallisen identiteetin rakentamisen näkökulmasta merkittävä mahdollisuus (mm. Lin, Lee & Nai 2009). Isossa-Britanniassa 2000-luvun alussa maan hallitus alkoi tukea urheilua aiempaa enemmän. Urheilun poliittisuuteen alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Iso-Britannia haki 2000-luvun alussa useita merkittäviä kansainvälisiä urheilukilpailuja. (Beck 2004, 90-91.) Onkin mielenkiintoista tutkia sitä, nouseeko aineistosta esille korostunut nationalistinen puhe olympialaisten järjestämisestä toimimisen pohjalta. Suomessa urheilun megatapahtumia ei ole järjestetty sitten Helsingin olympialaisten 1952.

Edelliset kansainvälisesti merkittävät Suomessa järjestetyt urheilukilpailut olivat yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailut 2005. Kilpailut järjestettiin Helsingissä, ja kaupunki pyrkikin hyötymään tapahtumasta markkinointimielessä (Nylund 2005). Olympialaisten tai vastaavien urheilun megatapahtumien järjestämisen aiheuttamat taloudelliset kustannukset ovat lisäksi nykyään niin valtavat (Lin, Lee & Nai 2009, 29-30.), että kustannuksiltaan olympialaisten kokoluokan tapahtumien järjestäminen Suomessa ei liene enää mahdollista. Käytännössä ainoa vaihtoehto olisikin, että Suomi esimerkiksi jakaisi kisaisännöiden useamman muun valtion kanssa. Venäjä on ollut erityisen aktiivinen urheilun megatapahtumien hakija 2000-luvulla. Sotshin olympialaisten lisäksi seuraavat miesten jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut 2018 pelataan Venäjällä. Juuri olympialaiset ja miesten jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut ovat perinteisesti olleet kansainvälisesti seuratuimmat ja arvostetuimmat urheilukilpailut (Tomlinson & Young 2006, 1).

Kansallisen identiteetin ohella kansanterveys on merkittävä osa valtioiden urheilupolitiikkaa.

Esimerkiksi valtiojohtoisesta urheilujärjestelmästäan tunnetussa Neuvostoliitossa kansanterveyden kohentaminen oli lopulta urheilupolitiikan tärkeimpänä pidetty tehtävä (Riordan 2008, 7-8). Länsimaiden nykyiset terveysongelmat liittyvät yleensä elintasosairauksiin, kuten ylipainoon ja diabeteksen yleistymiseen (Skille & Solbakken 2011, 191). Vähäistä liikunnan harrastamista voidaan pitää eräänä merkittävänä ylipainon aiheuttajana. Erityisesti murrosikäisten nuorten terveytensä kannalta liian vähäinen liikkuminen on katsottu Suomessa ongelmalliseksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 20). Euroopan komission tekemän kartoituksen perusteella listatussa jäsenmaiden vertailussa suomalaisista aikuisista urheilua tai liikuntaa harrasti ”harvoin” tai ”ei koskaan” vajaat 30% vastaajista. Isossa-Britanniassa vastaava luku on vielä korkeampi: ”harvoin” tai ”ei koskaan” urheilua tai liikuntaa harrasti hieman yli 50% vastanneista. (Mt, 50.)

Länsimaissa kansalaisten vähäinen fyysinen aktiivisuus ja sen muodostama uhka kansanterveydelle on puhuttanut toden teolla vasta viime vuosina. Sen sijaan Venäjällä kansanterveyden heikko tila on ollut ongelma jo pidempään. Mike Tittertonin (2006, 92) arvion mukaan kaukana länsimaiden tasosta laahaava kansanterveys on ollut yksi 2000-luvun suurimpia poliittisia ja sosiaalisia haasteita Venäjällä. Päättäjät ovat tiedostaneet terveydenhuollon uudistusten tarpeen, mutta kansalaisten keskuudessa kansanterveyden tärkeyttä ja merkitystä ei ole vielä täysin ymmärretty. Kansalaisten keskuuteen onkin yritetty luoda tietoisuutta Venäjän kansanterveydellisistä haasteista. (Mt, 89, 92). Venäjän huonolle kansanterveyden tilalle on esitetty useita mahdollisia syitä, mutta keskeisimpinä syinä pidetään huonoja elintapoja, kuten länsimaissakin puhuttaneita vähäistä liikuntaa ja epäterveellistä ruokavaliota. Venäläiset myös tupakoivat ja käyttävät alkoholia runsaammin kuin länsimaalaiset. (Titterton 2006, 93-94.)

1.3. Aiempi tutkimus

Urheilun ja politiikan suhdetta koskevassa kirjallisuudessa tarkastellaan yleensä erilaisia yksittäisiä urheilutapahtumia sekä niihin liittyneitä urheilun ja politiikan kohtaamisia eri näkökulmista. Esimerkiksi erinäisistä urheilun megatapahtumista ja olympialiikkeen poliittisuudesta yleensä on kirjoitettu paljon. Urheilun ja politiikan suhteen aikaisempaan tutkimukseen tehdään läpileikkaus tämän tutkielman luvussa 5.1. Urheilun ja kansallisen identiteetin suhde on noussut enenevässä määrin urheilun ja politiikan suhteen tutkimuksessa esille (Lin, Lee & Nai 2008, 27). Urheilun ja kansallisen identiteetin suhteen tutkimuksessa on keskitytty kuvaamaan ilmiötä niin eri urheilulajien

kuin erilaisten yhteiskuntienkin kautta. Urheilun ja kansallisen identiteetin suhdetta on tutkittu niin monikielisissä kuin etnisesti hajanaisissakin valtioissa. Myös erilaiset historialliset, nytemmin suurempien kansallisvaltioiden osana olevat, kansakunnat ovat olleet tutkimuksessa edustettuina. Lisäksi urheilun ja kansallisen identiteetin tutkimuksessa on otettu huomioon myös dekolonisaation seurauksena syntyneet uudet valtiot. Joissain tapauksissa tutkimus on keskittynyt kansallisen identiteetin, urheilun ja muiden yksilön identiteettien suhteeseen. Nationalismin moninaisuuden vuoksi tutkimuksessa on pääosin keskitytty tiettyihin tapauksiin. Erilaiset nationalismit ja historialliset kontekstit ovat synnyttäneet erilaisia urheilunationalismeja, minkä perusteella tapaustutkimukset ovat olleet hyvä keino lähestyä ilmiötä. (Bairner 2001, 164.)

Urheilun ja kansallisen identiteetin suhteen jatkuvasti laajentuvasta tutkimuksesta mainittakoon hyvinä yleisteoksina Alan Bairnerin “ Sport, Nationalism and Globalization – European and North American Perspectives” (2001), James Riordanin ja Arnd Krügerin toimittama teos “European Cultures in Sport – Examining the Nations and Regions” (2003) sekä Jouko Kokkosen “Kansakunta kilpasilla - Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952” (2008). Edellä mainitut teoksetkin lähestyvät ilmiötä tapaustutkimusten kautta, mutta luovat kuitenkin hyvän kokonaiskuvan urheilun ja kansallisen identiteetin suhteesta. Bairnerin (2001) teoksessa urheilun ja kansallisen identiteetin suhdetta lähestytään Ison-Britannian, Irlannin, Kanadan, Yhdysvaltojen ja Ruotsin tapausten kautta. Teoksessa esitetään lisäksi yleisempiä huomioita ilmiöstä, mutta kuten yllä esitettiin, nationalismin monimuotoisuuden sekä erilaisten yhteiskunnallisten ja historiallisten kontekstien moninaisuuden huomioiden ei välttämättä ole mielekästäkään yrittää rakentaa yhtä, yhtäläistä teoriaa ilmiön pohjalta (Bairner 2001, 164). Riordanin ja Krügerin (2003) toimittamassa teoksessa luodaan eri tapaustutkimusten kautta historiallinen kuva urheilun ja kansallisen identiteetin suhteesta. Kokkosen (2008) teos keskittyy ennen kaikkea suomalaiseen urheilunationalismiin, mutta teoksessa esitetään huomioita myös urheilunationalismista yleisenä ilmiönä. Tämän tutkielman tutkimusongelman kannalta erityisen oleellinen havainto aiemmassa tutkimuksessa on ollut 2000-luvun Venäjän hallituksen kiinnostus urheilua kohtaan kansallisen identiteetin rakennustyön välineenä (Gorokhov 2015). Tässä tutkielmassa toivon saavani tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman laajan kuvan kolmea eri valtiota tutkimalla. Perusasetelmaltaan tutkielma on kuitenkin hyvin samankaltainen kuin kansallisen identiteetin ja urheilun suhteen aikaisempikin tutkimus: tässä tutkielmassa tapauksia on kolme. Lisäksi alaluvuissa 4.4. ja 5.2. käytän esimerkkinä Suomea tapaustutkimuksen tavoin. Suomen tapaus on näin kyseisissä alaluvuissa osoitus siitä, miten luvuissa kuvatut ilmiöt näkyvät juuri Suomen kontekstissa. Yhtäältä tämä tarkastelutapa luo ilmiöistä yleisemmän kuvan, mutta toisaalta

yhden tapauksen perusteella ei voida tehdä määräänsä enempää päätelmiä siitä, että alaluvuissa esitellyt ilmiöt toteutuisivat ja näkyisivät samalla tavalla kaikissa erilaisissa historiallisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa.

Urheilumenestyksen merkityksestä kansalliselle identiteetille globalisoituvassa maailmassa on lisäksi tehty viime vuosina yksi pro gradu -tutkielma. Vuonna 2011 Jyväskylän yliopiston liikunnan yhteiskuntatieteiden laitoksella tehdyssä pro gradu -tutkielmassaan Maija Alasentie selvitti urheilumenestyksen merkitystä kansalliselle identiteetille globalisoituvassa maailmassa vertailemalla Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle julkaistujen huippu-urheilustrategioiden puhetapoja urheilumenestyksen merkityksestä kansalliselle identiteetille. Alasentien (2011) keskeisen tutkimustuloksen mukaan nationalistinen puhe on säilynyt osana suomalaista huippu-urheiludiskurssia, eivätkä puhettavat ole juurikaan muuttuneet tarkastellulla aikavälillä.

1.4. Tutkielman keskeisten käsitteiden välinen suhde

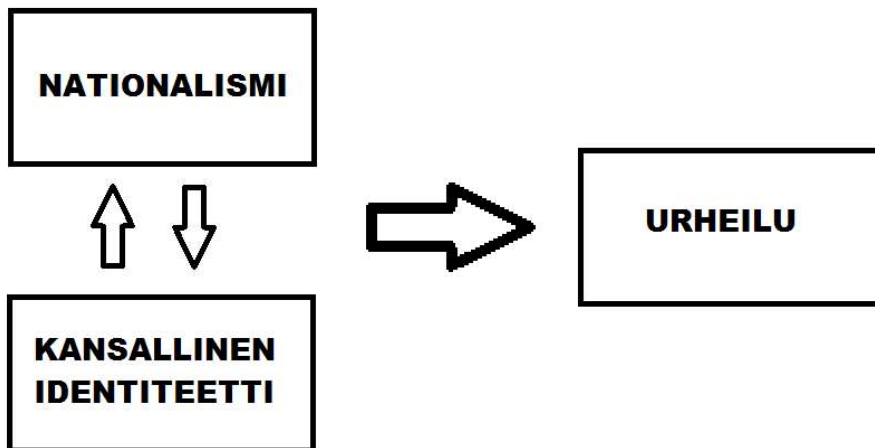
Tämän tutkielman keskeisen teoriataustan muodostavat kansallisen identiteetin ja nationalismin käsitteet. Tutkielman kannalta erityisesti keskeistä on edellä mainittujen käsitteiden suhde urheiluun. Urheilun ja nationalismin välisen suhteen peruskaava on näennäisen yksinkertainen. Nationalistisesta näkökulmasta urheilun tarkoituksena ja tavoitteena on ollut ennen kaikkea osoittaa ja todistaa kansakunnan elinkelpoisuus ja -voima. Toisaalta urheilun on odotettu myös tuottavan kansakuntaa yhdistäviä kokemuksia ja näin muodoin luovan yhtenäisyyttä ja valtion kansallista identiteettiä. Urheilu on saanut oikeutuksensa ajatuksesta, jonka mukaan urheilu ilman muuta palvelee yhteiskunnallisia tarkoituksia ja yhteiskunnan asettamien päämäärien saavuttamista (Kokkonen 2008, 13.). Urheiluun liittyy välitön historiantekemisen tunne. Urheilusaavutusten käyttökelpoisuutta nationalistiseen päämääriin lisää lisäksi niiden helppo merkityksellistäminen. Urheilusaavutukset on helppo “kuoruttaa” erilaisilla merkityksillä. (Mt, 13-14.) Olympiamenestyksen vertailu esimerkiksi jonkin valtion sanomalehdissä käy hyvästä esimerkistä siitä, miten urheilu tarjoaa mahdollisuuden korostaa minkä tahansa kansakunnan myönteiseksi koettuja ominaisuuksia. Vertailu mitalitaulukoiden ja tulosluetteloiden perusteella avaa mahdollisuuden näennäisen puolueettomaan vertailuun “muiden” kanssa. (Kokkonen 2008, 100.)

Edellä esitettyä Kokkosen (2008) määritelmää laajentaen ja avaten tämän tutkielman tärkeimmillä käsitteillä voidaan nähdä kahdensuuntainen suhde. Yhtäältä urheilu on propagandistinen keino, jonka avulla osoitetaan oman kansakunnan ja valtion mahtia kansainväliselle yhteisölle. Tällöin liikutaan ikään kuin nationalismista ja kansallisesta identiteetistä urheiluun päin. Toisaalta urheilu toimii kansakunnan kansallisen identiteetin rakentajana. Kansallinen identiteetti ja yksilöiden kiinnostuksen tunne omaan valtioon ja omaan kansakuntaansa vahvistuvat urheilun, etenkin huippu-urheilumenestyksen, välityksellä.

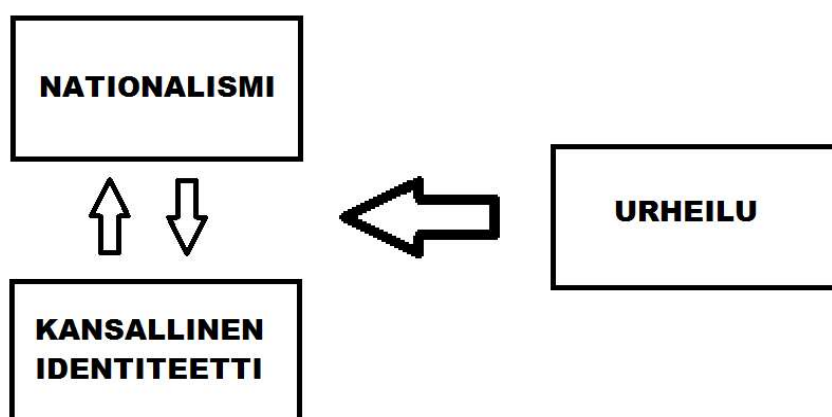
Kansallisen identiteetin ja nationalismin käsitteet esitellään tarkemmin tutkielman luvuissa 3 ja 4. Tämän tutkielman sivulla 11 olevien kahden kaavakuvan tarkoituksena on toimia tutkielman lukemisen ja käsitteiden välisten suhteiden käsittämisen apuvälineenä. Kuvassa 1 olen kuvannut tutkielman keskeisten käsitteiden suhteen nationalismista urheiluun päin ja kuvassa 2 käsitteiden suhteen urheilusta nationalismiin päin.

Kuvassa 1 edetään nationalismista urheiluun päin. Tällöin voidaan nähdäkseni edetä niin, että nationalistisen ajattelun ja kansallisen identiteetin pohjalta syntyneet voimakkaat käsitykset “meistä” ja “muista” ikään kuin purkautuvat urheilun kautta. Tarkoituksena on valtioiden näkökulmasta todistaa “meidän” paremmuutta ja voimaa “muille”. Kuvan 2 suhteessa urheilua käytetään kansallisen identiteetin rakennusvälineenä. Urheilun kautta luodaan kansallista identiteettiä, käsityksiä “meistä” ja “muista” sekä yhteenkuuluvuuden ja samuuden tunteita kansakunnan sisällä. Tulkitsen lisäksi kummankin vaikutussuunnan osalta niin, että ei voida selkeästi määrittää sitä, seuraako kansallinen identiteetti nationalismia vai nationalismi kansallista identiteettiä. Periaatteessa esimerkiksi kuvan 2 suhdetta voitaisiin kuvata niin, että kansallinen identiteetti kuvattaisiin kaavion keskelle urheilun jälkeen ennen nationalismia. Tällöin ajatus olisi, että urheilun avulla luodaan ensisijaisesti kansallista identiteettiä, josta ikään kuin edetään nationalismiin. Tutkielman luvuissa 3 ja 4 käy kuitenkin ilmi edellä mainittujen käsitteiden monimutkaisuus, risteävyys ja kiinteä suhde. Tähän nationalismiin ja kansallisen identiteetin käsitteiden moninaisuuteen ja keskinäiseen monimutkaiseen suhteeseen perustuen olisi nähdäkseni liian yksinkertaistettua asettaa jompaa kumpaa käsitettä “ennen” toista. Tämä pätee tulkintani mukaan molempien kuvien vaikutussuhteisiin. Kansallisen identiteetin käsitteen tutkimuksen verrattainen nuoruus (Saukkonen 1998, 214) nationalismiin käsitteen tutkimukseen nähden ei ole riittävä peruste edellä kuvaamani mahdollisen erottelun tekemiseksi.

Kuvissa esiintyvä “urheilun” käsite sisältää niin huippu-urheilun kuin liikuntakulttuurinkin. Nähdäkseni erityisesti kuvan 1 vaikutussuhteessa huippu-urheilu ja siinä menestyminen ovat kuitenkin keskeisemmässä asemassa. Kuvassa 2 olevassa vaikutussuhteessa erottelun tekeminen on hankalampaa. Yhtä lailla huippu-urheilumenestys kuin vahva kansalaisten liikuntakulttuurikin saattavat toimia yhtenäisyyden ja kansallisen identiteetin rakentajina. Joskin kansallisen identiteetin kannalta oleellisen “me” - “muut” -vastakkainasettelun kannalta erityisesti huippu-urheilu kansainvälisine suurine urheilukilpailuineen on tässäkin vaikutussuhteessa hedelmällistä maaperää.

Kuva 1. Tutkielman keskeisten käsitteiden suhde nationalismista urheiluun päin.

Kuva 2. Tutkielman keskeisten käsitteiden suhde urheilusta nationalismiin päin.

2. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ

2.1. Tutkimusaineisto: huippu-urheilustrategiat

Tässä tutkielman luvussa esittelen tutkimusaineistoni ja -menetelmäni. Ensin käyn läpi pintapuolisesti tutkimusaineiston, sillä aineiston varsinainen purku ja analyysi esitellään tutkielman luvussa 6. Lisäksi tämän luvun jälkimmäisessä alaluvussa käsitellään diskurssianalyysin keskeisiä lähtökohtia. Tutkielman analyysin aineisto muodostuu Suomessa, Isossa-Britanniassa ja Venäjällä 2000-luvulla julkaistuista huippu-urheilun strategioista. Huippu-urheilun strategiat ovat tutkielmani kannalta käyttökelpoisimpia, sillä niissä käsitellään urheilupolitiikkaa sekä kansanterveyden että kansallisen identiteetin kannalta. Vastaavasti kansanterveyttä koskevissa strategioissa huippu-urheilu on yleensä sivuutettu kokonaan tarkastelun ulkopuolelle tai mainitaan korkeintaan kuriositeettina. Jo tämä huomio itsessään saattaa myös kertoa tutkimuskysymyksestä jotain. Ainakin sen, että kansanterveyden asema osana urheilupolitiikkaa nähdään erityisen tärkeäksi. Nähdäänhän kansanterveyttä koskevat strategiat niin tärkeiksi, että niissä huippu-urheilulle ei ole juurikaan sijaa. Vastaavasti huippu-urheilun strategioissa kansanterveyskin saa oman osansa.

Esimerkiksi Suomessa sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuonna 2013 strategian ”Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Strategiassa käsitellään nimensä mukaisesti vain terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa, eikä se näin ollen palvelisi parhaalla mahdollisella tavalla valitsemaani tutkimusasetelmaa. Vastaavanlainen nuorison liikuntaa käsittelevä strategia on julkaistu hiljattain myös Isossa-Britanniassa, kun Ison-Britannian ”Department for Culture, Media and Sport” (tästä eteenpäin: DCMS) julkaisi vuoden 2012 alussa strategian ”Creating a sporting habit for life – a new youth sport strategy” (DCMS 2012). Lisäksi DCMS julkaisi vuonna 2008 strategian ”Playing to win – A New Era for Sport” (DCMS 2008).

Huippu-urheilun strategioista analyysiin on valittu viimeisin kussakin tutkittavassa valtiossa 2000-luvulla julkaistuista strategioista. Analysoitavat huippu-urheilustrategiat on hankittu verkosta julkaisijoiden kotisivuilta. Suomen osalta tutkielmassa tarkastellaan opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -julkaisua vuodelta 2010: ”Sanoista teoiksi` Huippu-

urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi” (Opetusministeriö 2010). Opetusministeriö on lisäksi julkaissut vastaavan strategian jo kaksi kertaa aiemmin 2000-luvulla: vuosina 2002 ja 2004. Ison-Britannian osalta käsitellään DCMS:n ja vuonna 2010 lakkautetun pääministerin strategiayksikön julkaisua vuodelta 2002: ”Game Plan: a strategy for delivering Government's sport and physical activity objectives” (DCMS & Strategy Unit 2002). Venäjän osalta tarkastellaan Venäjän urheiluministeriön vuonna 2009 julkaisemaa strategiaa ”Development of physical education and sport until 2020” (Ministry for Sports, Tourism and Youth Policy of Russian Federation 2009). Venäjän urheiluministeriön englanninkielinen virallinen nimi on vuodesta 2012 eteenpäin ollut Ministry of Sport of Russian Federation.

Tutkielmaan valitusta aineistosta Suomen aineistona toimiva ”Sanoista teoiksi` Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi” (Opetusministeriö 2010) eroaa hieman kahdesta muusta tutkittavasta strategia-asiakirjasta. Niin Ison-Britannian kuin Venäjän osalta tutkittavat strategiat käsittelevät jo lähtökohtaisestikin koko urheilun kirjoa kansalaisten liikuntakulttuurista huippu-urheiluun. Vastaavasti Suomen strategia-asiakirjassa käsittelyn kohteena on lähtökohtaisesti vain huippu-urheilu. Tämä ei problematisoi Opetusministeriön julkaiseman strategia-asiakirjan (2010) käyttöä. Vaikka urheilu tässä tutkimuksessa mielletäänkin laajassa merkityksessään niin liikuntakulttuurin kuin huippu-urheilunkin sisältäväksi käsitteeksi, myös Opetusministeriön julkaisemasta strategia-asiakirjasta (2010) nousee esiin huippu-urheilun lisäksi kansanterveydellinen keskustelu. Sen sijaan valitsemalla jonkin nimenomaisesti kansanterveyden tilaan pureutuvan strategia-asiakirjan Opetusministeriön julkaiseman strategia-asiakirjan (2010) sijasta, olisi Suomen osalta huippu-urheilu ja sen merkitys kansallisen identiteetin rakentajana saattanut jäädä vaille riittävää huomiota tutkimustehtävän ratkaisemisen kannalta.

2.2. Tutkimusmenetelmä: diskurssianalyysi

Tutkielmassa lähdettiin liikkeelle siitä, että diskurssianalyysi on ennen kaikkea väljä teoreettinen ja metodologinen viitekehys, joka tarjoaa tutkijan käyttöön hyvin monenlaisia yksittäisiä tutkimusmetodeja ja -tekniikoita. Tutkijan tehtävänä on itse valita tarkempi tutkimusmethodinsa ja -taktiikkansa tutkimuksen tavoitteiden, tehtävien ja ongelmien pohjalta. (Ilmonen 2010, 127). Inhimillinen vuorovaikutus tuottaa tutkimusmielessä kiinnostavan sosiaalisen todellisuuden.

Diskurssianalyysin tehtävänä onkin tutkia ja analysoida tätä todellisuutta julkitulevan välityksellä. (Remes 2006, 296.)

Nykyisessä yhteiskunnassa kielen merkitys on kasvanut. Kieli on päätöksenteon ja politiikan väline. Lisäksi tiedotusvälineet vaikuttavat yhä useampiin elämänalueisiin ja yhä useammat elämänalueet ovat vastaavasti alttiita tiedotusvälineiden vaikutukselle. Kielestä on tullut eräänlaista, ja varsin haluttua, pääomaa. Kieltä pyritään kontrolloimaan, ohjaamaan, manipuloimaan ja saamaan hallintaan. (Pietikäinen 2008, 191.)

Kieli voidaan nähdä myös poliittisena areenana eli tapahtumapaikkana, jossa yhteiskunnallisia tapahtumia ja toimijoita tuodaan esiin, merkityksellistetään tai jätetään sivuun. (Pietikäinen 2008, 191.) Näin kieli toimii eräänä nyky-yhteiskunnan vallanvälineistä. Käsitteellä lingvistinen käänne on usein tarkoitettu kielen keskeisyyden korostumista eri tieteenalojen teorioissa. Lingvistisenä käänteenä voidaan kuitenkin nähdä myös laajempi yhteiskunnallinen muutos, jossa kielellä on keskeinen asema. (Ibid.)

Diskurssintutkimuksen saama yhä suurempi jalansija niin kieli- kuin yhteiskuntatieteen alueella on epämääräistänyt ja laajentanut diskurssin käsitettä. Kielitieteessä diskurssianalyysilla voidaan laajimmillaan tarkoittaa kielenkäytön, kirjoitettujen tekstien, keskustelujen ja kokonaisten viestintätapahtumien tutkimusta. Suppeimmillaan diskurssianalyysilla saatetaan tarkoittaa vain tiettyä kuvaustapaa, jota kutsutaan kielitieteessä birminghamilaiseksi kuvaustavaksi. Diskurssintutkimuksen monimuotoisuutta kuvaavat myös sen vaihteleva terminologinen asema kielitieteessä ja se, että diskurssintutkimuksen eri suuntausten lähtökohdat ja lähitieteenalat ovat varsin vaihtelevia. (Luukka 2008, 133-134.)

Kaiken diskurssintutkimuksen lähtökohtana on kieli ja sen seurauksia tuottava luonne (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Diskurssintutkijan näkökulmasta maailma on kielellä muokattu. Diskurssianalyysin tutkimusaiheet liittyvät merkitysten maailmaan, jossa asioiden ja ilmiöiden merkityksistä neuvotellaan ja niitä rakennetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 37.)

Kielitieteessä käsitteen diskurssi rinnalla on käytetty ajoittain myös käsitettä teksti. Aiemmin tekstillä on viitattu nimenomaan kirjoitettuun tekstiin, mutta sittemmin tekstin merkitys on laajentunut koskemaan myös esimerkiksi puhuttua kieltä. Diskurssin ja tekstin käsitteitä on käytetty

myös niin, että diskurssilla on viitattu nimenomaisesti puheeseen ja puhuttuun kieleen, kun taas käsitettä teksti on käytetty varsinaisen puhetapahtuman kirjoitettuun muotoon saatettua versiota. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa diskurssit on usein määritelty kielitieteitä laajemmin. (Luukka 2008, 134.) Tässä tutkielmassa käytän aineiston analyysia purkaessani käsitteestä diskurssi myös muotoja ”puhunta” ja ”puhe”. Tämän valinnan olen tehnyt lukijan kannalta rasittavaa toistoa välttääkseni.

Yhteiskuntatieteellisesti relevantimpi diskurssin määrittely on diskurssien ymmärtäminen merkityssystemeinä, tapoina rakentaa tietoa ja sosiaalisia käytänteitä. Yhteiskuntatieteilijä käsittääkin diskurssin säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta. Kielitiedettä laajemmin yhteiskuntatieteessä diskurssi käsitetään siis muuksikin kuin kirjoitukseksi tai puheeksi. Diskurssi on teoreettisempi käsite, joka on yhteydessä tietokäsitteeseen. Yhteiskuntatieteellisesti katsottuna diskurssi on siis yhteydessä siihen, miten diskurssit synnyttävät, muokkaavat ja välittävät tietoa. (Luukka 2008, 134-135.) Erityisen vaikutusvaltainen näkemys yhteiskuntatieteellisessä diskurssintutkimuksessa on ollut Foucaultin näkemys diskurssien konstruktiivisesta luonteesta. Diskurssien konstruktiivisella luonteella tarkoitetaan kielenkäytön, siis diskurssien, sosiaalista vaikutusta ympäröivään maailmaan. Diskurssilla on siis vaikutuksia niihin ilmiöihin, joista joko kirjoitetaan tai puhutaan. (Pietikäinen 2008, 192.) Yhtä lailla maailma vaikuttaa siihen, miten kieltä käytetään erilaisissa tilanteissa. Diskurssi-käsitteen käyttö monikossa, muodossa diskurssit, on relevanttia erityisesti silloin, kun samasta asiasta on monia eri näkemyksiä. Saman asian käsittäminen eri tavoin johtaa myös siihen, että asiaa koskeva kielenkäyttö on erilaista. (Ibid.)

Kielentutkimuksen näkökulmasta yhteiskuntatieteelliselle ja kielitieteelliselle diskurssianalyysille on nähtävissä selvä periaatteellinen ero. Eron voi tiivistää esimerkiksi niin, että yhteiskuntatieteellisessä diskurssintutkimuksessa kielen kautta tutkitaan muita ilmiöitä, kun taas kielitieteellisessä diskurssintutkimuksessa nimenomaisesti kielenkäyttö ja sen piirteet itsessään ovat tarkastelun kohteena. (Pietikäinen 2008, 192-193.) Yhteiskuntatieteellisen diskurssintutkimuksen voidaan ajatella siis liikkuvan ikään kuin sosiaalisista rakenteista, ilmiöistä ja suhteista kieleen päin. Vastaavasti kielitieteellisen diskurssianalyysin suunta on päinvastainen. Käytännössä nämä diskurssianalyysin lähestymistavat kuitenkin usein limittyvät keskenään ja parhaimmillaan täydentävätkin toisiaan. Yhteiskunnalliset teoriat liittävät kielen ilmiöt laajempiin yhteyksiinsä, kun taas lingvistisen analyysin avulla voidaan saada esille yksityiskohtaistakin tietoa sosiaalisten ilmiöiden diskursiivisesta puolesta. (Ibid.)

Oleellista diskurssintutkijalle ovat sosiaalisten ilmiöiden merkitysten rakentuminen kielenkäytössä ja merkitysten kytkeytyminen sosiaaliseen toimintaan. Diskurssintutkija nojaa kielen ja sosiaalisen toiminnan yhteenkietoutuneeseen suhteeseen. Tutkijan on tärkeää ottaa huomioon kielenkäytön vaihtelevuus ja monimuotoisuus. Jokainen kielenkäytön tapahtuma on uniikki, tilannesidonnainen vuorovaikutustapahtuma, johon vaikuttavat useat tekijät. Kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan yhteenkietoutuneen suhteen osalta tutkija tarkastelee kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan muutoksen ja vaihtelun suhdetta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 146.) Diskurssintutkija tarkastelee yhtäältä kielenkäytön sekä sosiaalisen toiminnan pysyvyyttä ja järjestäytyneisyyttä ja toisaalta kielenkäytön sekä sosiaalisen toiminnan muutoksia ja uudistuksia (Mt, 153).

Diskurssianalyysi voi nojata kahteen toisistaan poikkeavaan kielikäsitteeseen, sillä tutkija voi pitää kieltä joko todellisuuden kuvana tai todellisuuden rakentamisena (Ilmonen 2010, 127). Ei ole olemassa yhtä tiettyä ja ”oikeaa” kaavaa, jolla diskurssianalyysia tehtäisiin. Diskurssianalyysi on monimuotoinen, monipuolinen ja joustava tutkimusmenetelmä. Diskurssianalyysissa voidaan käyttää monenlaisia aineistoja, kuten esimerkiksi haastatteluja, lehtiartikkeleita, julkisia dokumentteja tai kirjeitä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Diskurssianalyyttistä lähestymistapaa yhdistää kiinnostus teksteihin, joko kirjoitettuihin tai puhuttuihin (Ilmonen 2010, 127).

Diskurssianalyysin kannalta kielenkäytön kontekstit ovat keskeisiä. Sanat, lauseet ja väittämät ovat parhaiten ymmärrettävissä, kun tunnetaan kielenkäytön konteksti, kuten esimerkiksi kielenkäytön tilanne- ja asiayhteys. Eri tilanne- ja asiayhteyksissä samat sanat ja puhettavat saattavat saada erilaisia merkityksiä. Kielen avulla voidaan toisaalta myös väittää todellisuudesta jotakin ja nämä väittämät saavat erilaisia merkityksiä erilaisissa konteksteissa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Diskurssianalyysissa tutkija pyrkii sulauttamaan yksilölliset tekstit osaksi yleisempiä diskursseja, joilla sosiaalista todellisuutta on tapana tuottaa ja luoda jollakin tietyllä sosiaalisella kentällä. Tällä tavoin yksilö kiinnittyy osaksi yhteisöään tai yhteisöjään. Tekstien tulkintaan saattaa vaikuttaa sosiaalisen kentän ohella myös tekstin tuottajan yhteiskunnallinen asema. (Ilmonen 2009, 127-128.)

Tässä tutkielmassa toteutin diskurssianalyysia sellaisella ajatuksella, että on ennen kaikkea tärkeää tutkia sitä, mitä aineistosta ikään kuin “nousee esiin”. Käytännössä lähestyin tekstejä huolellisen

perehtymisen jälkeen siten, että teemoittelin ja paloittelin strategia-asiakirjojen urheilupoliittista puhetta kunkin valtion kohdalla. Tunnistinkin 2000-luvun urheilupoliittisen diskurssin sisältä kaksi pienempää osadiskurssia: kansanterveysdiskurssin ja huippu-urheiludiskurssin, joista kansanterveysdiskurssi nousi aineistosta esiin hallitsevana diskurssina huippu-urheiludiskurssiin nähden. Osadiskurssit määrittelen tarkemmin luvussa 6 aineiston analyysia esitellessäni. Kielen konstrukttiivisen luonteen huomioiden tutkin sitä, millaista yhteiskunnallista todellisuutta urheilupoliittisella diskurssilla välitetään ja luodaan. Aineistosta nousi kuitenkin nähdäkseni esiin ennen kaikkea se, millä tavalla nimenomaan ympäröivä yhteiskunta on muovannut 2000-luvun urheilupoliittista puhetta. Kansallisen identiteetin merkitys osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia oli nähdäkseni kunkin valtion kohdalla eriävä juuri valtion yhteiskunnallisten haasteiden, arvojen ja tavoitteiden pohjalta. Nämä valtioiden yhteiskunnalliset kontekstit heijastuivat merkittäväällä tavalla kunkin valtion urheilupoliittiseen diskurssiin. Urheilupoliittinen diskurssi itsessään kertoi paljon myös siitä, mitkä ovat kunkin valtion kannalta ne merkitykselliset kontekstit, jotka määrittelevät urheilupoliittista puhuntaa ja kansallisen identiteetin merkitystä osana sitä. Lisäksi huomioon on otettu se, että eksplisiittisiltä ilmaisuiltaan strategia-asiakirjojen kaltaiset varsin viralliset dokumentit eivät välttämättä ole puhunnaltaan kovinkaan suorasukaisia. Näin implisiittisesti esiin nouseva urheilupoliittinen diskurssi on keskeisessä asemassa analyysin kannalta. Lisäksi nähdäkseni dokumenttien laatijoilla on yhteiskunnallisen asemansa puolesta siinä määrin valtaa, että tosiasiallisesti strategia-asiakirjoissa esitetyllä urheilupoliittisella puhunnalla voi olla aitoa vaikutusta siihen, millaiseksi urheilupolitiikka valtioissa muodostuu.

3. IDENTITEETIPOLITIikka JA KANSALLINEN IDENTITEETTI

3.1. Identiteetipolitiikka

Tässä tutkielman luvussa avaan ensin identiteetipolitiikan ja kansallisen identiteetin käsitteitä. Sen jälkeen esittelen aiemman tutkimuksen pohjalta Venäjän ja Ison-Britannian valtioiden identiteetikriiseiksi nimetyt kansallisen identiteetin rakentamisen haasteet. Identiteetipolitiikka on laaja ja moniulotteinen käsite. Jo pelkästään käsitteet identiteetti ja politiikka voidaan ymmärtää monella tavalla. Saukkosen (1998, 220) mukaan kaikenlaisen identiteetipolitiikan määrittelyn

keskeinen lähtökohta nyky-ymmärryksen mukaan on konstruktivistinen käsitys identiteetistä. Konstruktivistinen käsitys identiteeteistä on syntynyt erityisesti kansallista identiteettiä käsitelleen keskustelun pohjalta. Aiemmin identiteettejä pidettiin ennemminkin muuttumattomina ja välttämättöminä ominaisuuksina, mutta tämä essentialistisen filosofisen tradition käsitys ei sopinut kansallisvaltion identiteetin määrittelyyn (Saukkonen 1998, 217). Konstruktivistisen identiteetikäsityksen mukaan identiteetit ovat inhimillisen toiminnan seurausta ja vaativat jatkuvaa uudelleentuottamista ja muokkaamista. Ne voivat rakentua niin tietoisesti kuin tiedostamattominkin toiminnan kautta. Identiteetit ovat aina rakennettuja, eivätkä ne voi syntyä tyhjiössä. (Mt, 218, 220-221.) Tässä tutkielmassa identiteettejä käsitellään konstruktivistina. Tutkielmassa omaksutun konstruktivistisen käsityksen pohjalta oletetaan kansallisen identiteetin olevan rakennettavissa ja muokattavissa. Käsitteen konstruktioivinen ymmärtäminen tarkoittaa sitä, että jonkin valtion kansallista identiteettiä ei käsitellä läpi ajan kulkevana ja jollain tavalla pysyvänä ominaisuutena. Näin ajateltuna myös urheilupoliittisilla toimilla nähdään siis aito mahdollisuus vaikuttaa ja rakentaa valtioiden kansallista identiteettiä.

Toinen edellytys identiteettipolitiikan määrittelylle on ajatus identiteettien käytännön merkityksestä. Konstruktivistinen identiteetikäsityksen mukaan kaikkien identiteettien tunnuspiirteitä ovat dynaamisuus ja moniulotteisuus. Käytännössä identiteettien dynaamisuus tarkoittaakin juuri sitä, että ne ovat muokkautuvia ja muokattavissa. Identiteetti on suhteellinen käsite eli se määräytyy lopulta aina suhteessa toiseen ja toiseuteen. (Goff & Dunn 2004, 4.) Esimerkiksi kansallista identiteettiä rakennetaan niin yhteisön sisällä kuin yhteisön ulkopuolellakin. Identiteetinmuodostus sisältää "toiseuden luomisen" prosessin, jossa luodaan kuviteltuja rajoja yhteisöön kuulumiselle tai kuulumattomuudelle. Rajojen luomisen prosessi perustuu siihen, että yhteisesti kuvitellaan joitain tunnuspiirteitä, joita yhteisöön kuuluvilla kuuluu olla. Käytännössä yhteisö määrittelee ja priorisoi tunnuspiirteet, joiden perusteella jako "meihin" ja "muihin" tapahtuu. (van der Zwet 2015, 62-63.) Nyssösen mukaan (2012, 150) "meihin" ja "muihin" jakaminen on ennen kaikkea retorinen työkalu, joka luo politiikassa jakolinjoja ja rakentaa "joko-tai" -tyylisiä valintatilanteita. Sama jako "meihin" ja "muihin" on käytännössä tunnistettavissa paitsi valtioiden välisestä politiikasta, myös valtioiden sisäisestä politiikasta (mt, 152).

Identiteettien konstruktivistinen luonne pakottaa pohtimaan kysymyksiä muun muassa siitä, kuka identiteettiä konstruoi ja millaisin prosessein. Identiteettien rakentamisprosessissa on mukana samanaikaisesti useita eri tekijöitä. Identiteettiin vaikuttavien tekijöiden määrä ei ole rajoitettu, mutta tekijöiden kyky ja tehokkuus vaikuttaa identiteettiin eroavat toisistaan. Tekijöiden kykyyn

vaikuttaa identiteetin konstruoimiseen vaikuttavat vallitsevat olosuhteet. (Goff & Dunn 2004, 6-7.) Identiteettien rakentamista pohdittaessa on huomioitava se, että kansalla ei ole yksilön kognitiivisia ominaisuuksia, kuten tietoisuutta, tajuntaa ja muistia. Näin ollen kansakunta itsessään, omana entiteettinään, ei pysty luomaan itsestään käsitystä eikä vertailemaan itseään toisiin kansoihin. Kaikessa kansan identiteettipolitiikassa on siis kyse inhimillisistä yksilöistä ja inhimillisten yksilöiden toiminnasta. Tietyt yksilöt vertailevat, analysoivat ja luovat käsityksiä kansakunnan nimissä. (Saukkonen 1998, 220.) Identiteeteillä katsotaan olevan merkitystä niin sosiaalisessa, poliittisessa kuin taloudellisessakin toiminnassa. Näin ollen yksilö, tai tässä tutkielmassa keskeisempi valtio, ei tuota identiteettien avulla ainoastaan käsitystä itsestään, vaan myös mahdollistaa identiteettinsä avulla tietynsuuntaisen toiminnan erilaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. (Mt, 221.)

Identiteettipolitiikan ydin on poliitikkojen pyrkimys ja halu määrittellä, rakentaa ja rajoittaa poliittinen yhteisö (Egry 2012, 180). Näin ajateltuna identiteettipolitiikan keskuksiksi nousee poliittisen yhteisön rajojen määrittely. Poliittisen yhteisön määrittely on yhteisön rakentamista, joka koostuu sekä diskursiivisesta että käytännön aineksesta. Poliittisilla toimijoilla ja ideologioilla on mahdollisuus esittää julkisella toiminnallaan tietty yhteisön määritelmä ja näin pyrkiä esiintymään yhteisön legitimeinä vallankäyttäjinä. Poliittiset toimijat pyrkivät määrittelemään yhteisöön kuuluville jäsenille tiettyjä ominaisuuksia, jotka määrittävät ja yhdistävät yhteisön jäseniä. Ominaisuuksien määrittelyn tavoitteena on luoda yhteisölle oma identiteettinsä. Ominaisuudet määrittelemällä pyritään siis asettamaan ne perusteet, joiden mukaan yhteisö ja näin muodoin sen jäsenet eroavat muusta maailmasta sekä muodostavat juuri oman ja omanlaisensa yhteisön. (Ibid.)

Identiteettipolitiisella meidän ja muiden eroavaisuuksien määrittelyllä pyritään lisäksi usein ilmaisemaan, että määriteltyyn yhteisöön kuuluvat ihmiset ovat kaltaisia itse asiassa juuri sen takia, että ovat määritellyn yhteisön jäseniä (Egry 2012, 180). Tällä tarkoitetaan siis sitä, että johonkin yhteisöön kuuluva ihminen on ominaisuuksiltaan sellainen kuin on sen perusteella, että kuuluu ”luonnollisesti” yhteisöön. Ryhmälle asetettuja tietynlaisia ominaisuuksia voivat olla esimerkiksi yhteiset luonteenpiirteet, yhteinen kieli, yhteiset arvot tai yhteinen historia. Ryhmää määritteleviä ilmaisuja voidaan esittää monenlaisissa eri yhteyksissä, esimerkiksi juhlapuheissa tai yleisempinä mainintoina siitä, mikä on ”tyypillistä” ryhmän jäsenille. (Ibid.)

Edellä esitellyn diskursiivisen toiminnan lisäksi identiteettipolitiikan määrittelyyn liittyvät käytännön tilanteet ja toimet, joiden avulla identiteettipolitiikkaa ikään kuin pannaan täytäntöön

(Egry 2012, 180). Tässä identiteettipolitiikan käytännön toteuttamisen vaiheessa yksilöt ovat mahdollisesti jopa julkisempia ja vaikutusvaltaisempia toimijoita keskeisemmässä asemassa. Yksilöt vahvistavat ja tukevat identiteettipoliittisia määrittelyjä omalla toiminnallaan. Käytännössä identiteettipolitiikka vahvistuu ja toteutuu erilaisten "rituaalien" kautta. Näin määritelty rituaali on esimerkiksi jonkin kansalliseksi muistopäiväksi määritellyn päivän juhliminen totunnaisten ja yleisesti hyväksytyjen tapojen mukaisesti. Luonnollisesti tämä toiminta pohjautuu ylemmän tason määrittelyyn muistopäivän juhlimisen tavoista. (Egry 2012, 180.) Yksilöillä on kuitenkin, joka tapauksessa ainakin periaatteessa, vapaus määrittää oma suhtautumisensa edellä kuvitellun muistopäivän juhlinnan tapoihin. Näin voidaankin Egryä (ibid) seuraten todeta, että identiteettipolitiikan määrittelyssä on sen onnistumisen kannalta olennaista niin päättäjien kuin määriteltyyn yhteisöön kuuluvien yksilöidenkin toiminta. Siinä missä poliitikot luovat, muodostavat ja myöhemmin siirtävät määritelmänsä kansan identiteetistä yksilöille, yksilöillä on myös mahdollisuus torjua hierarkkisesti ylhäältä alas siirretyt määritelmät omalla jokapäiväisellä toiminnallaan ja jokapäiväisillä valinnoillaan. Identiteettipolitiikan tosiasiallisen toteutumisen kannalta yksilöt ovat siis merkittävässä roolissa. (Ibid.) Identiteettipolitiikan käytännön toteutuminen on siis hierarkkista toimintaa, jossa pääosin muutenkin vaikutusvaltaiset tahot käyttävät valtaa yksilöitä kohtaan. "Oikeanlainen" toimintaa määrätään ylhäältä alaspäin, ja yksilöiden tehtäväksi jää oikeanlaiseksi määritellyn toiminnan toteuttaminen. Yksilöiden merkittävä rooli identiteettipolitiikassa ja kansallisen identiteetin määräytymisessä ja muotoutumisessa on juuri tässä käytännön toteutumisen vaiheessa. Kansalaiset voivat joko toimia ylhäältä annettujen ohjeiden ja määräysten mukaisesti tai niitä vastaan.

Diskursiivisen yhteisön määrittelyn lisäksi yhteisölle voidaan esittää myös käytännöllinen määritelmä (Egry 2012, 181). Yleensä oletetaan, että yhteiseksi määriteltyjen tekijöiden pohjalta saman yhteisön jäsenet voivat tunnistaa toisensa ja näin kategorisoida yksilöt yhteisöön kuulumisen tai kuulumattomuuden perusteella. Täten ajateltuna yhteisön määrittelyllä on myös käytännönläheinen yksilötason määritelmä, joka perustuu yksilöiden mahdollisuuteen harjoittaa tunnustamista ja hylkäämistä. Kansaan kuulumisessa ei ole kysymys vain halusta kuulua tiettyyn kansaan tai siitä, täyttääkö yksilö tietyt nimenomaiselle kansalle määritelmällisesti asetetut kriteerit. Kyse on yhtä lailla myös hyväksynnästä. Käytännössä yksilötason hyväksynnässä on siis kyse siitä, ketkä määriteltyyn kansaan kuuluvat yksilöt hyväksyvät kansan jäseniksi ja keitä eivät. (Mt, 181.)

3.2. Kansallisen identiteetin käsite

Kansallinen identiteetti on nuori käsite, joka nousi identiteettikeskustelun keskiöön vasta 1980-luvulla. Käsitteen lisääntyneen merkityksen taustalla vaikuttivat useat ajankohtaiset teemat kuten globalisaatio, siirtolaisuus, pakolaisuus, kansallisten kulttuurien ja kansallisvaltioiden kohtalo, uudet nationalistiset liikkeet, Itä-Euroopan murros ja Euroopan Unionin kulttuurisesta murroksesta käyty keskustelu. (Saukkonen 1998, 214). Kansallisuus ja johonkin kansakuntaan kuuluminen on nähty nationalismin tutkimuksessa oleellisena ihmisten yleisemmän identifioitumisen osana. Omalta osaltaan kansallisuus ja kansallinen identiteetti vastaavat siis ihmisen perustarpeeseen tuntea kuuluvansa johonkin. Kansallisen identiteetin on nationalismin tutkimuksessa nähty olevan erottamaton osa ihmisten identiteettien muodostamista. (Lavi 2013, 697.) Kansalliselle identiteetille on muiden ryhmäidentiteettien tavoin tyypillistä se, että identiteettiä rakennetaan negatiivisten erottelujen pohjalta. Ensisijaista kansallisen identiteetin määrittelyssä on siis määritellä se, mitä “me” emme ole suhteessa “muihin”. (Wiltgren 2014, 318.) Kansallinen identiteetti syntyy kontaktissa “muihin”, eivätkä kansakunnat voi syntyä tyhjiössä (Eriksen 2010, 42). Kansallisen identiteetin rakennustyö saattaa pohjautua vanhoillekin symboleille tai kansallisille kertomuksille, mutta konstruktivistisesti ymmärrettynä kansallista identiteettiä rakennetaan ja tuotetaan historiallisessa ja poliittisessa vuorovaikutuksessa. Tällöin identiteetin rakennustyö tuottaa samalla myös sosiaalista todellisuutta, se kertoo jotakin siitä sosiaalisesta todellisuudesta, missä identiteettiä rakennetaan. (Harris 2009, 176.)

Kansallisen identiteetin käsite on eräänlainen kattokäsite, jonka alle mahtuvat kansallisen identiteetin kolme eri merkitystasoa. Käsitteen yksilöllinen merkitystaso on yksilön identifioituminen osaksi omaa kansallista ryhmäänsä tai kansallisuutensa symboleita. Käsitettä voidaan käyttää myös ryhmäidentiteettien tapauksessa, jolloin käsite koskee suurempaa ryhmää tai yhteisöä, mutta ei kuitenkaan vielä koko kansaa. Ryhmäidentiteetin tasolla kyseessä voi olla esimerkiksi uskonnollisen vähemmistön identiteetti. Laajimmassa merkitystasossaan käsite koskee koko kansallista kokonaisuutta, jolloin kyseessä on kansallisvaltion identiteetti. (Saukkonen 1998, 214-215.)

Kansallisvaltioiden identiteettipolitiikan merkitys vaihtelee eri konteksteissa. Eräänlaisena pääsääntönä voidaan kuitenkin todeta, että kansallisvaltion identiteettipolitiikassa on kyse tilanteista, joissa identiteettipolitiikka kohtaa valtion poliittisena järjestelmänä tai toimijana

kansainvälisessä järjestelmässä. Näin ollen kansallisvaltion identiteettipolitiikan keskiössä ovat sellaiset ilmaisut, joissa valikoidut käsitykset kansallisesta yhteisöstä liitetään osaksi valtion asemaa ja ominaisuuksia. Valikoidut käsitykset voivat olla esimerkiksi alueellisia, kulttuurisia, geneologisia tai yhteenkuuluvuuden tunteeseen nojaavia käsityksiä. Kansallisvaltion identiteettipolitiikan pohjalta luodaan lisäksi käsityksiä kansallisvaltiollisen kokonaisuuden sisäisestä yhtenäisyydestä, ulkoisesta erottautumisesta ja ajallisesta jatkuvuudesta. (Ibid.)

Kansallisen identiteetin käsitteen ongelmallisuus on siinä, että sillä voidaan tarkoittaa todellisuudessa hyvin erilaisia asioita, kuten jo ylempänä esiteltyt käsitteen merkitystasot osoittavat. Kansallisen identiteetin käsitteellä voidaan siis viitata jonkin valtion poliittiseen ja kansainväliseen identiteettiin. Sillä voidaan viitata valtiosta eroavasti myös jonkin kansan tai kansakunnan identiteettiin tai siihen, millä tavoin yksilöt identifioituvat johonkin kansakuntaan, valtioon tai molempiin. Keskustelu kansallisesta identiteetistä on altis väärinkäsityksille, sillä edellä mainitut käsitteet ja asiat eroavat tosiasiallisesti toisistaan huomattavasti. (Saukkonen 1998, 214-125.) Käsitteen käytetystä ja ymmärretystä merkityssisällöstä riippuen kansallinen identiteetti voidaan siis kokea tärkeäksi asiaksi niin valtioille, kansakunnille kuin yksilöillekin. Identiteettejä tulee ylläpitää ja vahvistaa, sillä ne ovat alttiita muutoksille, heikentymiselle ja jopa katoamiselle. (Saukkonen 2004, 91.) Tässä tutkielmassa ei varsinaisesti ole tarpeellista tehdä päätöstä sen suhteen, millä kansallisen identiteetin merkitystasolla liikutaan. Luonnollisesti on kuitenkin tarkasteltava urheilupoliittisia diskursseja tarkasti, jotta diskursseista nousee esiin se, millä merkitystasolla kansallinen identiteetti nähdään tai ei nähdä merkittäväksi osaksi urheilupolitiikkaa. Tutkielman otsikossa mainittu ”kansallinen identiteetti” viittaa käsitteeseen kansallisvaltion identiteetin merkitystasolla, sillä intuitiivisesti se on uskoakseni lukijalle ensimmäinen mielikuva käsitteestä. Yhtä lailla urheilupoliittisessa diskurssissahan voidaan nähdä urheilun tärkeänä yhteiskunnallisena tehtävänä ennemminkin esimerkiksi yksilöiden identifioitumisen vahvistaminen tai joidenkin tiettyjen ryhmien identifioitumisen vahvistaminen, eikä näitä merkitystasoja ole tutkielman aineiston analyysissä syytä sivuuttaa.

Kaikissa merkitystasoissaan kansallinen identiteetti on kuitenkin muiden identiteettien tavoin nähty ensisijaisesti konstruktionistisena identiteettikäsitteen mukaisena rakennelmana. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kansallinen identiteetti nähdään jatkuvasti muuttavana sosiaalisena ja kulttuurisena rakennelmana. (Mt, 104.) Kansallinen identiteetti on ennemminkin prosessi kuin valmis tuote, ja sen sisältö riippuu merkityksistä, joita ihmiset sille antavat. Kansallisen identiteetin konstruktiivisuus voidaan nähdä identiteettitutkijoiden radikaalien tavoin täysin keinotekoisena.

Tällöin käsitetään, että identiteetti on alusta alkaen keksintöä. Maltillisia identiteettitutkijoita seuraten taas voidaan ajatella, että sosiaalinen ja fyysinen todellisuus ovat identiteetin rakennusmateriaalia, joka toimii konstruktion taustana. Nämä todellisuudet tulee ottaa huomioon, mikäli sisäinen ja ulkoinen tunnustus halutaan saavuttaa. (Saukkonen 2004, 104-105.)

Poliittisen käsitteen kansallisesta identiteetistä tekevät sen merkitys ja rakentuminen valtioissa. Usein kansallinen identiteetti on myös valtion rakentamaa. Valtioiden identiteettipolitiikkaan liittyvät joskus jyrkät erottelut meidän ja muiden välillä sekä odotukset tietynlaisesta, isänmaallisena ja ”kunnollisena” tai oikeanlaisena pidetystä käytöksestä. Kansakunta tai kansallinen identiteetti ovat myös käyttökelpoisia argumentaatiovälineitä, kun pyritään valta-asemiin tai ratkaistaan asioita päätöksentekotilanteissa. (Mt, 91.) Valtioiden näkökulmasta yksilön identifioituminen on tärkeää, ja tavoitteena onkin, että kansakuntaan kuuluvien kansalaisuus ei olisi vain lakitekninen muodollisuus. Valtioiden näkökulmasta on toivottavaa, että kansalaisuuteen kuuluisi lisäksi mahdollisimman voimakas identifioituminen kansakuntaan. (Zuev & Virchow 2014, 191.) Myös identiteettien valitsemisen näkökulmaa on korostettu. Panin (2011, 36) mukaan ihmisen identifioitumisessa kyse on itse asiassa valinnasta, sillä yksilö identifioituu moniin eri ryhmiin. Merkityksellinen kuva yksilön identiteetistä muodostuukin vasta, kun otetaan huomioon yksilön monet eritasoiset identiteetit (ibid). Varsinkin eri etnisistä taustoista tulevat ihmiset löytävät omasta perhehistoriastaan useita eri etnisyyksiä ja identiteettejä. Usein tällaiset yksilöt ikään kuin valitsevat eri identiteettien väliltä. (Jusdanis 2001, 145.)

Kansallisen identiteetin rakentaminen ja rakentuminen sekä sen osoittaminen voivat tapahtua monenlaisissa eri tilanteissa ja yhteyksissä. Esimerkkejä tällaisista yhteyksistä voivat olla vaikkapa erilaiset ”julkiset rituaalit” kuten juhlapyhät ja kansallispäivät. (Zuev & Virchow 2012, 191.) Kansallisen identiteetin näkyminen osana arki- ja jokapäiväisiä rituaaleja on ollut enenevässä määrin tutkijoiden kiinnostuksen kohteena (Moisio 2008, 81). Lavin (2013, 697) mukaan kansallisen identiteetin rakentuminen tapahtuukin ennen kaikkea jokapäiväisissä tilanteissa. Tietyillä toimilla tähdätään kronologiseen jatkuvuuteen. Tällaisille jokapäiväisille toimille annetaan kansallismielisesti latautuneita merkityksiä ja niiden jatkuvuuden myötä ne näyttäytyvät merkityksellisinä ja luovat näin kansallista kertomusta ja identiteettiä. (Ibid.) Kansallisen identiteetin rakentaminen saattaa usein pohjautua erityisesti aikaisempien sukupolvien jättämälle perinnölle (Wood 2014, 102). Kansallisen identiteetin muotoutumiseen liittyvät keskeisesti myös erilaiset kansalliset symbolit. Kansainvälisissä huippu-urheilukilpailuissa kansakuntaa edustavien ja korostavien symboleiden, kuten valtion lipun ja kansallishymnin esilläolo ovat omiaan osoittamaan

kansakunnan merkitystä niin “meille” kuin “muillekin”. Tätä ovat hyödyntäneet myös esimerkiksi kansakunnat, joilla ei ole omaa kansallisvaltiotaan. (Field 2014, 380.)

Kansallinen identiteetti on käsitteenä olennainen osa nykypäivän julkista keskustelua. Sen takia on yleistä, että kansallista identiteettiä pidetään helposti huomattavasti vanhempana käsitteenä kuin se todellisuudessa on. Useimmissa nykymerkityksissään kansallisen identiteetin käsite on modernin ajan ilmiö, joka ilmestyi käsitteenä eurooppalaiseen keskusteluun vasta 1900-luvun puolessavälissä. Varsinaisen läpimurtonsa julkiseen keskusteluun käsite teki 1980-luvulla. Käsitteen läpimurron taustalla olivat muuttoliikkeiden, Euroopan yhdentymisen, globaalistumisen ja sosialistisen järjestelmän romahtamisen aikaansaama muutos ihmisten maailmankuvassa. Edellä mainitut tekijät olivat omiaan murentamaan aikaisemmin itsestään selvinä pidettyjä asioita. Suvereenin kansallisvaltion asema poliittisen kehityksen päätepisteenä ja kansallisvaltioiden olemus kulttuurisesti yhteneväisinä kansakuntina kokivat kolauksen. (Saukkonen 2004, 91.) Esimerkiksi Suomessa kansallisen identiteetin vahvistamista on korostettu jopa peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa. Lisäksi muun muassa Euroopan unionin perustuslaillisessa sopimuksessa vakuutetaan unionin jäsenmaiden kansallista identiteettiä kunnioitettavan unionin toiminnassa. Euroopan unionin perustuslaillisessa sopimuksessa kansallinen identiteetti tarkoittaa siis lähinnä jäsenmaiden hallinnollista ja poliittista järjestelmää. (Saukkonen 2004, 90.)

Kansallisvaltioiden identiteetille esimerkiksi globalisaatio asettaa haasteensa, sillä kansallisvaltion identiteetin on nähty olevan ainakin jokseenkin riippuvainen siitä, missä määrin valtiolla on valtaa ja velvollisuuksia. Mikäli valtioiden valta ja velvollisuudet vähenevät globalisaation myötä merkittävästi, saattaa myös kansallinen identiteetti menettää merkitystään ihmisten identifioituessa yhä useampaan ryhmään. Kansallisen identiteetin merkityksen ei kuitenkaan voi nähdä kokonaan katoavan. Toisaalta globalisaatio on aiheuttanut myös vastareaktion, jossa ihmiset pitävät entistä tiukemmin kiinni omasta kansallisesta identiteetistään. (Cantle 2014, 216.)

Kansallinen identiteetti esitetään tutkimuskirjallisuudessa usein esimerkkinä kollektiivisesta identiteetistä. Saukkonen (2004, 92) pitää rinnastusta osuvana, mutta huomauttaa, että kansallinen identiteetti on samalla muista ratkaisevasti poikkeava kollektiivisen identiteetin erityistapaus. Tämä johtuu käsitteen valtiosidonnaisuudesta. Kollektiivisilla identiteeteillä tarkoitetaan erilaisten ryhmien identiteettejä, ja harvoilla ryhmillä on käytössään armeijaa, koululaitosta, runsaita taloudellisia resursseja, tehokasta hallintokoneistoa tai rankaisukeinoja, jotka vertautuisivat valtioiden rankaisukeinoihin. Identiteettipolitiikan kannalta tärkeitä ovat myös valtioiden rajat.

Suvereeneille valtioille tunnusomaisia ovat maantieteellisesti tarkasti määritellyt, sotilaallisesti valvotut ja psykologisia merkityksiä sisältävät rajat. (Ibid.)

3.3. Venäjän identiteetikriisi

2000-luvun Venäjää on leimannut eräänlainen identiteetikriisi. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjää kohtasi tilanne, jossa oli määriteltävä uudestaan koko valtion sekä kansakunnan identiteetti. (Evans Jr 2008, 899.) Poliittisen eliitin tehtäväksi on jäänyt vastata perustavanlaatuisiin Venäjän sekä venäläisten identiteettiä koskeviin kysymyksiin. Identiteetti ja politiikka liittyvät Venäjällä kiinteästi yhteen. Näin vallassa kulloinkin olevan johtajan tai puolueen tehtäväksi on jäänyt muuntaa kansallisen identiteetin rakennustyö poliittisiksi periaatteiksi ja käytännön politiikoiksi. (Godzimirski 2008, 14-15, 19.) Muun muassa urheilunationalismi on ollut Venäjällä tärkeässä osassa kansallisen identiteetin rakennustyötä 2000-luvulla. Huippu-urheilun kansainväliset megatapahtumat ovat toimineet valtiojohtoisen kansallisen identiteetin rakennustyön välineenä. Venäjän hallitus on pitänyt huippu-urheilun suurimpia kansainvälisiä kilpailuja legitimiinä näyttönä koko valtion mahdista ja elinvoimasta kansainvälisellä areenalla. Tärkeää Venäjän hallitukselle on ollut osoittaa samalla mahtiaan omien kansalaistensa lisäksi myös kansainvälisille yleisöille. (Gorokhov 2015, 279-280.)

Vladimir Putin peri 2000-luvun alussa Boris Jeltsiniltä maan, joka oli poliittisen, taloudellisen ja väestörakenteellisen romahduksen partaalla. Putinin kaksi ensimmäistä presidenttikautta 2000-2008 merkitsivät selvää muutosta parempaan, vaikka kaikki ongelmat eivät luonnollisesti olleetkaan hetkessä ratkaistuja. Putinin kahden ensimmäisen presidenttikauden aikana talous kasvoi ja vakautui. Venäjän asema maailmanpolitiikassa oli ensi kertaa Neuvostoliiton ajan jälkeen merkittävä. Venäjällä uskotaan maalla olevan resurssit nousta maailmalla Japanin, Kiinan ja EU:n rinnalle haastamaan Yhdysvaltojen asemaa maailman ainoana todellisena suurvaltana. (Godzimirski 2008, 22.) Heti valtaan päästyään Putin esitti tavoitteekseen Venäjän auktoriteetin palauttamisen, niin maan sisällä kuin kansainvälisestikin. Katetta puheilleen Putin oli saavuttanut jo pääministerinä vuonna 1999 käynnistämänsä Tsetsenian miehittämisen avulla. Putinin noustua presidentiksi Jeltsinin aikana luovutettuja alueellisia etuoikeuksia purettiin. Lisäksi Putin hyökkäsi voimakkaasti Neuvostoliiton hajoamisen jälkimainingeissa merkittävää vaikutusvaltaa saavuttaneiden

varakkaiden ”oligarkkien” kimppuun. Putin muun muassa kritisoi oligarkkien vaikutusvaltaa mediassa ja ilmoitti, että oligarkkien olisi syytä olla sekaantumatta politiikkaan Putinin vallan aikana. (Buchanan 2012, 241-242.)

Eräs tärkeä kysymys 2000-luvun Venäjän identiteetin määrittelyssä on ollut Venäjän ja länsimaiden välinen suhde. Venäjän poliittinen eliitti on kritisoinut voimakkaasti länsimaiden hallituksia. Tämä on herättänyt epäilyksiä siitä, että etenkin 2000-luvun Venäjän näkyvin poliittinen hahmo, Vladimir Putin, haluaisi rakentaa Venäjästä jonkinlaista ideologista haastajaa länsimaille. Venäjän poliittisen eliitin lausunnoissa on ollut selkeästi tulkittavissa voimakasta halua haastaa nykyinen Yhdysvaltojen hegemonia ja osaltaan sekoittaa länsimaiden dominoimaa maailmanjärjestystä Venäjän asemaa ja merkitystä kohottamalla. (Evans Jr 2008, 906.) Toisaalta 2000-luvun Venäjää paljon tutkineen Richard Sakwan mielestä Venäjällä ei tällä hetkellä ole mitään ratkaisevia ideologisia tai muunlaisia ristiriitoja länsimaiden ja Yhdysvaltojen kanssa, minkä valossa Venäjän ja lännen nykyiset ristiriidat ovat Sakwan mielestä kummallisia. Hänen mukaansa Venäjä voisi nykyisellään olla lännelle ja Yhdysvalloille jopa luonteva liittolainen. (Sakwa 2008, 251-252.)

Vladimir Putin on useasti todennut Venäjän olevan osa Eurooppaa. Samalla Putin on kuitenkin suhtautunut Eurooppaan varauksella ja varoittanut Venäjää ottamasta sellaisenaan käyttöön ulkopuolelta tuotuja poliittisia järjestelmiä. Putinin mukaan Venäjän tulee luoda itse oma järjestelmänsä omiin perinteisiinsä ja omaan kansakuntaansa nojaten. Vladimir Putinin poliittinen suuntautuneisuus Venäjän uuden identiteetin luomisessa on ollut pikemminkin voimakkaan konservatiivinen kuin radikaali ja uudistusmielinen. Putin on nojannut politiikassaan ja puheissaan väittämäänsä Venäjän ainutlaatuisuuteen sekä maan perinteisiin ja historiaan. (Evans Jr 2008, 908-909.) Putin muun muassa palautti käyttöön Neuvostoliiton aikaisen kansallishymnin uusilla lyriikoilla. Putin on edustanut Venäjän kansalle Neuvostoliiton hajoamiseen jälkeen sellaista identiteettiä, jolle epävarmuuden aikana on ollut kansalaisten keskuudessa kysyntää. Putinista median avulla luotu kuva voimakkaana johtajana ja hänen johdolla luotu ”demokraattinen autoritarismi” ovat tyydyttäneet Venäjän kansaa. Samalla läntiselle maailmalle Putinin johtama Venäjä on näyttäytynyt mahdollisena voimakkaana liittolaisena. (Buchanan 2012, 242.) Vladimir Putinin kansallisen identiteetin rakennustyö ja politiikka jakavat toisaalta varsinkin länsimaissa mielipiteitä niin poliitikkojen, tutkijoiden kuin tavallisten kansalaistenkin keskuudessa. Esimerkiksi Marcel H. Van Herpen (2015) on suhtautunut Putinin ”kiihkokansallismielisiin” identiteettipolitiikan toteuttamistapoihin hyvin kriittisesti. Venäjän ja Euroopan suhdetta tarkastelevassa tutkimuksessa on myös esitetty, että viimeisen kahdensadan vuoden aikana Venäjällä

on aina ajoittain noussut esiin ajatus ”omasta polusta” matkalla suurvallaksi. Käytännössä hallitukset toisensa jälkeen ovat kuitenkin huomanneet, että Venäjän on todennäköisesti omaksuttava ainakin jotain eurooppalaisilta poliittisilta järjestelmiltä, mikäli Venäjä haluaa pysyä mukana suurvaltakilpailussa. (Neumann 2017, 185.)

Venäjän näkökulmasta länsimaiden ja Yhdysvaltojen dominanssille perustuva maailmanjärjestys ei ole toivottu tilanne, sillä Venäjän pelätään jäävän toisen luokan valtion asemaan ja olevan näin liian altis maailman johtavien valtioiden vaikutuksille (Evans Jr 2008, 907). Venäjän poliittinen eliitti on esiintynyt maailmanpolitiikassa nykyisen yksinapaisen maailman kriitikkona ja korostanut kansainvälisessä politiikassa valtioiden suvereeniutta. Poliittinen eliitti on ollut huolissaan Venäjän valtion identiteetistä sekä arvostuksesta ja asemasta maailmanpolitiikassa. (Sakwa 2011, 971-972.) Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen Venäjän asema myös historian tulkintaa koskevissa keskusteluissa on muuttunut ja Venäjän poliittinen eliitti on reagoinut voimakkaasti sellaisiin historiallisiin tulkintoihin, jotka ovat sen mukaan olleet Venäjän kansallista identiteettiä uhkaavia. Venäjän poliittinen eliitti on nähnyt historian tulkintoihin liittyvän keskustelun uhkaavan maan asemaa eurooppalaisena valtiona. (Torbakov 2011, 216-217.)

Venäjälle toiseutta ”me” - ”muut” -jaottelussa edustavat niin Eurooppa, Yhdysvallat kuin entiset neuvostotasavallatkin. Eurooppa on yhtäältä ollut venäläisille Neuvostoliiton jälkeen jotain sellaista, mitä ihannoidaan ja pyritään ainakin jollain tasolla jäljittelemään. Toisaalta Eurooppaa suorastaan halveksutaan, sillä Venäjän eurooppalaisuuden kyseenalaistaminen on aiheuttanut valtiovallassa ärtymystä. Eurooppa on kuitenkin vaikuttanut olevan se suunta, jonka kanssa Venäjä haluaisi lähentyä. Myös suhtautuminen Yhdysvaltojen toiseuteen on Venäjän identiteettipolitiikassa jakautunutta. Poliittisena ja militarisena maailmanjohtajana Yhdysvallat edustaa Venäjälle selkeästi toiseutta ja tavoitetta, johon Venäjä haluaisi pyrkiä. Yhdysvaltojen hallitusten vähättelevä suhtautuminen niin Neuvostoliittoon kylmän sodan aikana kuin Venäjään kylmän sodan jälkeen on kuitenkin samalla turhauttanut venäläisiä päättäjiä. (Light, 2004, 55.)

Entiset neuvostotasavallat eli Venäjän nykyiset naapurimaat edustavat Venäjälle paitsi menetettyä asemaa suurvaltapolitiikassa, myös potentiaalia tulevaisuuden suurvallan rakentamiseen. Venäjän halukkuus ja kiinnostus uuteen ja tiiviiseen yhteistyöhön entisten neuvostotasavaltojen kanssa on vaihdellut Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. (Light 2004, 56.) On näyttänyt siltä, että idän (entisten neuvostotasavaltojen) ja lännen väliltä valittaessa Venäjä on päättänyt suunnata länteen. Venäjän kriisiytynyt ja vielä muotoutumaton Neuvostoliiton jälkeinen kansallinen identiteetti on

kuitenkin yhä herkkä niin maan sisältä kuin ulkopuoleltakin tuleville vaikutteille. Muun muassa suurvaltapolitiikka, taloudelliset tekijät, sisäpolitiikka sekä Euroopan Unionin ja NATO:n suhtautuminen Venäjään tulevat määrittämään myöhemmin sen, mihin suuntaan ja mistä suunnasta Venäjä lopulta kansallista identiteettiään lähtee rakentamaan. Tulevaisuudessa Venäjä voi eurooppalaistua tai asettua Eurooppaa vastaan. Lähentyminen Eurooppaan tai erkaneminen Euroopasta tullevat määrittelemään Venäjän uutta kansallista identiteettiä merkittävästi. Ideologisesti Venäjän halukkuus lähentyä Euroopan kanssa tarkoittaisi käytännössä sitä, että Venäjästä ei muodostuisi ideologisesti merkittävällä tavalla länsimaista eroavaa suurvaltaa. (Mt, 56-57.) Venäjän ”eurooppalaisuus” jakaa tutkijoiden mielipiteitä. Muut kuin venäläiset tutkijat ovat usein mielellään korostaneet Venäjän ja Euroopan välillä vallitsevan ”arvokuilun” olemassaoloa, kun taas venäläiset tutkijat ovat jakaantuneet kahteen leiriin. Osa venäläisistä tutkijoista asettuu voimakkaasti Venäjän ”eurooppalaistamista” vastaan, kun taas osa tutkijoista kallistuu Venäjän tulevaisuuden osalta nimenomaisesti voimakkaasti liberaaliin eurooppalaiseen suuntaan. (Semenenko 2013, 113.)

3.4. Ison-Britannian identiteettikriisi

Ian Bradley käsittelee teoksessaan ”Believing in Britain” (2007) iso-britannialaisen identiteetin nykytilaa. Bradley väittää, ehkä raflaavastikin, että ”brittiläisyys” identiteettinä olisi vaarassa kadota (Bradley 2007, 1). Väitteelleen Bradley esittelee perusteeksi kyselytutkimustuloksen (The General Household Survey 2000), jonka mukaan iso-britannialaisista vain noin kolmasosa kuvailee itseään ensisijaisesti britiksi. Puolet briteistä kuvailevat itseään ensisijaisesti ”britin” sijaan joko englantilaiseksi, walesiläiseksi, skotlantilaiseksi tai irlantilaiseksi. Jäljelle jäävät kuvailevat itseään jollain useammasta edellisen kaltaisesta yksinkertaisesta identiteetistä yhdistellyllä versiolla. Kymmenen vuotta aiemmin tehtyihin kyselytutkimuksiin verrattuna itsensä ensisijaisesti briteiksi kokevien määrä on vähentynyt jopa aiemmin voimaikkaimmin itsensä briteiksi mieltäneiden englantilaisten keskuudessa. Esimerkiksi skotlantilaisista vain 27% kokevat olevansa millään tavalla brittiläisiä. Yhtä lailla pitkään muualla asuneiden brittien kokema brittiläinen identiteetti on heikentynyt. (Ibid.) Esimerkiksi jalkapallo on ollut iso-britannialaisille väylä osoittaa omaa ”englantilaista” tai muuta iso-britannialaista identiteettiä pienempään ryhmään identifioitumistaan. Kansainvälisissä jalkapallon maajoukkue-turnauksissa Ison-Britannian kansakunnat (”home

nations”) edustavat itseään, eivätkä yhdistettynä joukkueena Isoa-Britanniaa. Muissa suurimmissa urheilulajeissa Ison-Britannian eri kansakunnat edustavat yhteisesti Isoa-Britanniaa, jolloin jalkapallo on urheilun saralla ollut oiva keino osoittaa ylpeyttä esimerkiksi omasta englantilaisesta tai skotlantilaisesta identiteetistään. (Gibbons 2011, 865-866, 872.) Mainittakoon lisäksi jalkapallon kansainvälisistä arvokilpailuista poikkeuksena olympialaisten jalkapallo, johon Iso-Britannia muiden olympialajien tapaan osallistuu yhteisellä joukkueella.

Perinteisesti iso-britannialainen identiteetti on ollut selvimmin määritelty ja voimakkaimmillaan juuri englantilaisten keskuudessa (Bradley 2007, 3). Tämä saattaa johtua myös pitkälti siitä, että käytännössä englantilaisella identiteetillä on ollut valtava merkitys Iso-Britannialaisen identiteetin muodostumisessa. Englannin poliittinen ja kulttuurinen dominointi Isossa-Britanniassa on johtanut siihen, että käytännössä Ison-Britannian poliittinen rakentuminen ja esimerkiksi ulkopoliittikka ovat edenneet pitkälti Englannin ehdoilla. Skotlantilaiset, walesiläiset ja irlantilaiset vaikutteet ovat toki muokanneet tahoillaan iso-britannialaista identiteettiä. Englantilaisuus, kulttuurisena kokonaisuutena ymmärrettynä, on kuitenkin määrittänyt käytännössä Ison-Britannian poliittisen kulttuurin ja kansalliset intressit. (Hadfield-Amkhan 2010, 21.) Englantilaisen ja iso-britannialaisen identiteetin tosiasiallinen suhde jakaa tutkijoiden mielipiteet. Ovatko edellä mainitut kaksi identiteettiä tosiasiallisesti yksi ja sama identiteetti, kaksi toisistaan eroavaa ja erillään olemassa olevaa identiteettiä vai kaksi sopusointuisesti rinnakkain olemassa olevaa identiteettiä. (Mt, 16.) Ison-Britannian aikanaan suuren siirtomaaimperiumin perusteella on myös ehdotettu, että iso-britannialaista ja englantilaista identiteettiä tulisi tarkastella laajemmassa perspektiivissä. Tällöin huomioon otettaisiin Ison-Britannian saarten kansojen ohella niitä kulttuureita, joihin Iso-Britannia on siirtomaavallallaan voimakkaasti vaikuttanut. (Sharma 2011, 115.)

Iso-britannialaisen identiteetin vähittäinen katoaminen on saavuttanut eräänlaisen huipennuksensa Ison-Britannian muodostavien neljän kansan keskuudessa heränneiden separatististen ajatusten muodossa. Bradleyn mukaan varsinkin skotlantilaisten keskuudessa separatismi on saanut laajaa kannatusta. (Bradley 2007, 3.) Skotlantilaiset äänestivät itsenäisyydestään vuonna 2014. Lopputulema oli kuitenkin se, että äänestystä vastustaneet skotlantilaiset voittivat kansanäänestyksen. (BBC 19.9.2014.)

Toiseksi tärkeäksi iso-britannialaisen identiteetin katoamisen merkiksi Bradley (2007, 1-2) katsoo muun muassa sanan ”britannialainen” katoaminen useista valtiollisten instituutioiden nimistä. Toisaalta, kuten Bradley (ibid) itsekin huomauttaa, tämä on johtunut pitkälti myös yksityistämisestä,

mikä nyt ei sinällään välttämättä kerro varsinaisesti iso-britannialaisten identiteetin katoamisesta. Bradleyn kolmas keskeinen argumentti, Ison-Britannian historian väheneminen tai jopa katoaminen koulujen historianopetuksesta (2007, 2), ei nähdäkseni kestä myöskään kriittistä tarkastelua yhtä hyvin kuin kyselytutkimusten tulokset. Isossa-Britanniassa koulujen historian opetuksessa maan oma historia on joutunut väistämään maailmanhistorian suurten tapahtumien ja kiistakapuloiden tieltä (ibid). Tämä voi kertoa brittiläisen identiteetin merkityksen vähenemisestä, mutta ainakin osittain kyse lienee yksinkertaisesti kansainvälisen historian tutkimuksen painotuksista ja uusista suuntauksista. Myös esimerkiksi globalisaatiolla, työelämän muutoksella ja informaatioteknologialla voi olla vaikutusta siihen, millä tavalla historian opetukseen esimerkiksi brittiläisissä kouluissa suhtaudutaan.

Britannialaisuuden ajatus on samaan aikaan herättänyt myös uutta kiinnostusta brittien keskuudessa. Niin historioitsijat, toimittajat, poliitikot kuin tavallinen kansakin ovat olleet uudella tavalla kiinnostuneita brittiläisyydestä ja Ison-Britannian historiasta. Historioitsijat ovat kirjoittaneet laajoja teoksia Ison-Britannian historiasta ja Ison-Britannian muotoutumisesta. Myös britit ovat olleet kiinnostuneita näistä maansa historiaa käsittelevistä teoksista, kuten kirjojen myyntiluvut ovat osoittaneet. Brittien kiinnostus oman maansa historiaa kohtaan ei selity myöskään konservatiivisten brittien nostalgialla tai poliittisesti oikealle kallellaan olevien historioitsijoiden tutkimuksilla. Oikeiston lisäksi myös vasemmisto on osoittanut kiinnostustaan brittiläisyyttä kohtaan. Niin ikään vasemmistopolitiikot kuin vasemman laidan historioitsijatkin ovat osoittaneet kasvavaa kiinnostusta brittiläisyyttä ja Ison-Britannian historiaa kohtaan. (Bradley 2007, 4-5.)

Tämän tutkielman kannalta erityisen mielenkiintoinen on huomio siitä, että vuonna 1997 valtaan astuneen Tony Blairin aikainen hallitus otti asiakseen Ison-Britannian kansallisen identiteetin määrittelyn ja aseman nostamisen. Blairin hallituksen kiinnostukselle maan kansallista identiteettiä kohtaan on monta mahdollista syytä. Yhtäältä kyse on saattanut olla pienempien ryhmien keskuudessa syntyneistä nationalistisista ajatuksista ja näin esiin nousseesta ongelmasta, johon on ollut syytä puuttua ajoissa. Toisaalta taustalla on saattanut olla myös vasemmistohallituksen vastareaktio aiempien oikeistohallitusten yksityistämispolitiikalle. Olivat tosiasialliset syyt mitkä tahansa, Blairin hallitus otti kansallisen identiteetin politiikassaan tärkeämpään rooliin kuin mikään muu aiempi hallitus Isossa-Britanniassa oli tehnyt. Osana Blairin hallituksen kansallisen identiteetin vahvistamispolitiikkaa olivat muun muassa julkisen keskustelun herättäminen brittiläisten kansallisesta identiteetistä ja erinäisten kansallista identiteettiä korostavien symbolien käyttöönotto tai palautus. (Mt, 5-7.)

Myös maahanmuuttajat saivat osansa Blairin hallituksen identiteettipolitiikasta, sillä maahanmuuttajille alettiin opettaa brittiläistä identiteettiä. Kansalaisuuden saadakseen maahanmuuttajien tuli lisäksi osoittaa osaavansa jotain Isossa-Britanniassa puhuttavaa kieltä ja tietävänsä brittiläisestä elämäntavasta. Lisäksi maahanmuuttajilta edellytettiin jopa eräänlainen uskollisuudenvala uutta kotimaataan ja sen instituutioita kohtaan. Monikulttuurisuuden ja moninaisuuden korostamisen sijaan kansallinen identiteetti ja ylpeys Isosta-Britanniasta ja brittiläisyydestä ottivat vallan hallituksen retoriikassa. (Bradley 2007, 6-7.) Yhteisen, jaetun kansallisen identiteetin katsottiin olevan tärkeää yhteiskunnan vakauden ylläpitämiseksi (Mason 2010, 866).

Tämän tutkielman kannalta Bradley'n (2007) näkemykset Ison-Britannian kansallisesta identiteetistä ja Tony Blairin hallituksen roolista kansallisen identiteetin rakennustyössä ovat mielenkiintoisia. Iso-Britannia on siis tutkielman aineistoon kuuluvan strategia-asiakirjan luomisen aikana paininut valtiollisella tasolla samankaltaisten ongelmien kanssa, kuin Neuvostoliiton jälkeisen Venäjän katsotaan ajankohtaisessa politiikan tutkimuksessa painineen. Bradley'n näkemyksiin nojaten Ison-Britannian kohdallakin voidaan puhua jonkiasteisesta identiteettikriisistä. Millä tavalla tämä näkyy strategia-asiakirjassa ja millä tavalla urheilu on otettu huomioon kansallisen identiteetin rakennustyössä? Toisaalta on tärkeä huomata, että Ison-Britannian ja Venäjän väitetyt identiteettikriisit ovat myös jokseenkin erilaisia. Venäjällä kyse on omien kansalaisten koheesion ohella myös siitä, mikä on Venäjän valtion asema ja merkitys kansainvälisessä suurvaltapolitiikassa. Venäjän identiteettipolitiikan tavoitteena on ollut kansalaisten identifioitumisen lisäksi valtion nostaminen jälleen suurvaltojen joukkoon.

4. NATIONALISMI

4.1. Nationalismin merkitys ja tutkimus

Tässä tutkielman luvussa käsittelen aiemman tutkimuksen pohjalta nationalismin merkitystä,

erilaisia tapoja ymmärtää nationalismi, nationalismin 2000-luvun asemaa ja urheilunationalismia. Viimeisen kahdensadan vuoden aikana nationalismista on kehittynyt keskeinen yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmiö, joka vaikuttaa kaikilla mantereilla (Saukkonen & Pakkasvirta 2004, 8). Useimmille ihmisille maapallon väestön jakaminen kansakuntiin ja sitä kautta kansallisvaltioihin tuntuu luontevalta. Lisäksi useimmille ihmisille tuntuu luontevalta pitää itseään jonkin tällaisen kansakunnan jäsenenä. Monille kansakuntien jäsenille oma maa, kansakunta ja kansallinen identiteetti ovat tärkeitä asioita, joita ihmiset pitävät arvokkaina. Samalla syntyy monesti kokemus siitä, että kansakunnan jäsenyys asettaa myös velvotteita ja ohjaa yksilöiden toimintaa. Osa ihmisistä kuuluu lisäksi esimerkiksi joihinkin sellaisiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, joukkotiedotusvälineisiin tai poliittisiin puolueisiin, jotka vaalivat kansallisten piirteiden ja ominaisuuksien säilymistä sekä tietoisesti pyrkivät vaikuttamaan ja edistämään oman kansakuntansa ja kansallisvaltionsa etuja. (Ibid.)

Pitkään vaikuttaneelle nationalismille on ennustettu loppua jo useita kertoja. Nationalismi on kuitenkin kerta toisensa jälkeen osoittautunut paitsi dynaamiseksi, myös sitkeäksi ja elinkelpoiseksi. Nationalismi on historiansa aikana ollut paitsi ajattelu- ja tuntemistapa, myös sosiaalisen organisoitumisen ja poliittisen toiminnan ideologinen lähde (Saukkonen & Pakkasvirta 2004, 8). Saukkonen ja Pakkasvirta (ibid) kuvailevatkin nationalismia ”kameleonttimaisen” muuntautumiskykyiseksi. Nationalismi on luonut yhteenkuuluvuuden tunnetta useina eri aikakausina ja erilaisissa tilanteissa. Nationalismia voitaisiinkin kuvata jonkinlaiseksi kansalaisuskonnoksi. Nationalismi toistuu arkipäiväisissä käytännöissä, sanavalinnoissa, vakiintuneissa tavoissa sekä erilaisissa rituaaleissa ja seremonioissa. (Ibid.)

Erään modernin haasteen nationalismille asettaa uusi globalisoitunut tieto- ja informaatioyhteiskuntien maailma. On kuitenkin perusteltua olettaa, että nationalismi tulee säilyttämään useitakin ominaisuuksiaan muuttuvan maailman aikakautena (Saukkonen & Pakkasvirta 2004, 8-9). Uusi maailmanjärjestys on mahdollinen, mutta tämänhetkinen kansallisvaltioiksi katsotuista valtioista koostuva kansainvälinen järjestelmä vaikuttaa kuitenkin edelleen varmuudella siihen, minkälainen mahdollisesta uudesta maailmanjärjestyksestä kenties muodostuu. (Mt, 9.) Tämän tutkielman alaluvussa 4.3. esitellään joitain nationalismin tulevaisuudesta aikaisemmassa tutkimuksessa esitettyjä näkökulmia.

Nationalismin tarkka määrittely on vaikea, ellei peräti mahdoton tehtävä. Nationalismista käydyt ja käytävät keskustelut ovat alkaneet muistuttaa monia muita suuria historiallisia debatteja, kuten

esimerkiksi kapitalismin synnystä ja kehityksestä käytyjä väittelyitä. Yleisesti hyväksytyä standardimäärittelyä nationalismille ei ole saatu aikaan. Nationalismin perimmäisestä olemuksesta on esitetty useita mahdollisia vaihtoehtoja. Nationalismista käyty väittely ei ole päässyt lopulliseen totuuteen siitä, onko nationalismi kulttuurinen prosessi, poliittinen ideologia, mentaalinen tila vai ehkäpä uskonnon kaltainen ilmiö, joka tarjoaa ihmisille turvallista yhteisöllisyyttä modernisoituvassa maailmassa. (Saukkonen & Pakkasvirta 2004, 9.) Edellä lueteltuja vaihtoehtoja yhdistää kuitenkin se, että kaikissa näissä aiemman tutkimuksen esittämissä mahdollisuuksissa jonkinlainen punainen lanka on kansakunnan yhtenäisyys, jota nationalismin avulla on pyritty luomaan. Nationalismia käsittelevien tutkimusten kirjo on kuitenkin laaja, ja niiden perusteella nationalismi on ollut kaikkea edellä mainittua ja paljon muutakin. On lisäksi paljon mahdollista, että nationalismin tutkimuksen yhä lisääntyessä nationalismi-käsite hämärtyy entisestään. (Ibid.) Ottaen huomioon nationalismin tutkimuksen tendenssin entisestään laajentaa ja hämärtää nationalismi-käsitteen määritelmää, on hankala nähdä, että tutkimuksen lisääntyessä löydettäisiin ainakaan aiempaa tarkempia vastauksia esillä olleisiin ja esiin nouseviin määrittelykysymyksiin.

Nationalismi on eräs modernin ajan valtiollisten suhteiden tärkeimmistä määrittävistä tekijöistä. Useat kansainvälisen politiikan tutkimuksen oppisuunnista ovatkin tunnustaneet nationalismin merkityksen tässä suhteessa. Idealistisesti suuntautunut tutkimuskaan ei kykene kieltämään nationalismin historiallista merkitystä. Nationalismin tulevaisuuden suhteen idealistinen tutkimus on kuitenkin epäilevää ja tähtää usein nationalismin heikentämiseen. (Hakovirta 2012, 78.)

Nationalismi on ymmärrettävissä kahdella keskeisellä tavalla. Ensinnäkin, nationalismiksi voidaan ymmärtää yhteenkuuluvuuden ja samaistumisen tunne samaa kulttuuriperintöä ja etnistä alkuperää olevien tai samaa kieltä puhuvien ihmisten kesken. Toinen tapa ymmärtää käsite ”nationalismi” on käsittää se ideologiaksi, jonka mukaan jokaisella kansakunnalla tulee olla oma kansallisvaltionsa. Tässä mielessä ymmärretty kansakunta ei välttämättä ole etnisesti, kielellisesti tai kulttuurisesti edes erityisen homogeeninen. (Mt, 79.) Tällöin kyseessä saattaisi siis olla esimerkiksi pitkän aikaa samaa maantieteellistä aluetta asuttanut yhteisö, jonka keskuudessa on ajan saatossa syntynyt yhteenkuuluvuuden ja solidaarisuuden tunteita. Tämän tutkielman kansallisen identiteetin rakennustyössä kyse on nimenomaan nationalismista yhteenkuuluvuutta ja samaistumista luovana käsityksenä. Toisaalta kaikki tutkielmassa tutkittavat valtiot ovat ainakin jo kohtalaisen vakiintuneita kansallisvaltioita. Joskin huomioon tulee ottaa myös tutkittavien valtioiden erityispiirteet, erityisesti Ison-Britannian ja Venäjän rakentuminen useasta eri etnisestä ryhmästä. Ison-Britannian ja Venäjän kohdalla huomioon on otettava myös aiemmassa luvussa esitellyt

identiteetikriisit. Toisaalta Venäjän identiteetikriisiä koskevan tutkimuksen pohjalta voitaisiin perustellusti esittää myös vastakkainen näkemys, että Venäjä rinnastuu nykyisellään tietyllä tapaa ennemminkin nuoreen ja vakiintumattomaan valtioon kuin kohtalaisen vakiintuneisiin kansallisvaltioihin. Venäjä hakee vielä paikkaansa kansainvälisessä yhteisössä.

Nationalistisen ajattelun tunnuspiirre on vahva samaistuminen ja eräänlainen kiintymys omaan maahan ja kansakuntaan. Lisäksi vahvaa samaistumista ja kiintymystä tunnetaan usein esimerkiksi oman kansakunnan ja maan yhteiskunnallisiin instituutioihin sekä historiaan ja kulttuuriin. Myös erilaiset kansakuntaa kuvaavat symbolit ovat keskeisessä roolissa nationalistisessa ajattelussa. Tällaisia kansallistunnetta vahvistavia symboleita voivat olla esimerkiksi liput, vaakunat, hymnit, eepokset tai vaikkapa kansakunnan sota- ja urheilusankarit. Kansallistunnetta vahvistavat symbolit saattavat äärimmillään muodostua jopa palvonnan kohteiksi. Negatiivisemmän leiman nationalismi on saanut siihen usein liittyvästä epäluuloisuudesta, torjuvasta, etäisyyttä ottavasta ja jopa vihamielisestä suhtautumisesta muihin kansakuntiin. (Hakovirta 2012, 79-80.)

Nationalismiin liittyy lisäksi läheisesti kansallisen identiteetin käsite. Nationalismin käyttö erinäisiin poliittisiin tarkoituksiin onkin nojannut nimenomaan kansalliseen identiteettiin (Heywood 2003, 168). Kansallisen identiteetin ja nationalismin avulla on pyritty vastaamaan ihmisten perustarpeeseen tuntea kuuluvansa johonkin (Guibernau 1996, 64). Joitakin nationalismin määrittelyjä ja nationalismin olemuksen luonteesta aiemmassa tutkimuksessa esitettyjä ehdotuksia käsitellään tämän tutkielman aluvussa 4.2. Tutkielman laajuuden huomioon ottaen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, tai edes mahdollista, esitellä kaikkia mahdollisia nationalismin määritelmiä.

Tähän tutkimukseen peilatenkin aiemmin tässä luvussa esitetyt vaihtoehdot nationalismin syvimmästä olemuksesta (Saukkonen & Pakkasvirta 2004, 9) itse asiassa osoittavat vain nationalismin syvimmän olemuksen määrittelyn hankaluuden. Voitaisiin sanoa, että nationalismi nousee urheilupoliittisessa kontekstissa esitellyistä vaihtoehdoista esiin ensisijaisesti mentaalisenä tilana, johon pyritään vaikuttamaan urheilupoliittisella puheella. Urheilun avulla yhteenkuuluvuuden tunnetta rakennetaan ja ylläpidetään. Voitaisiin lisäksi ajatella, että valtiot pyrkivät herättämään kansalaisissa ajatuksia paitsi oman valtion ja kansakunnan erinomaisuudesta huippu-urheilun avulla, niin myös ”oikeasta” tavasta toimia kansakunnassa ja olla kansalainen liikuntakulttuurin vahvistamisen avulla. Tosin tällöinhän voitaisiin puhua myös nationalismista kulttuurisena prosessina. Nationalismi toimii prosessinomaisesti muokkautuessaan valtion

urheilukulttuurin kautta ja muokatessaan valtion urheilukulttuuria. Myös ”uskonnon kaltainen turvallisuutta tarjoava ilmiö” sopisi jollain tavoin kuvailemaan nationalismia urheilupoliittisessa diskurssissa. Varsinkin, kun urheilun merkitys saattaa joillekin ihmisille olla hyvinkin suuri, jolloin urheilua itsessään voisi verrata jopa uskontoon. Tällöin voitaisiin ajatella, että urheilu ja siihen liittyvä nationalistinen ulottuvuus yhdessä muodostavat uskonnon kaltaisen ilmiön, joka tarjoaa ihmisille turvallista yhteisöllisyyttä. Tosin esimerkiksi huippu-urheilun osalta määritelmä ”turvallinen yhteisöllisyys” ei nähdäkseni oikein päde. Huippu-urheiluun ja siihen liittyvään urheilunationalismiin kuuluvat kuitenkin keskeisesti myös kova kilpailu ja voimakkaat vastakkainasettelut. Liikuntakulttuurin ja vapaa-ajan urheiluharrastusten sen sijaan voisi ajatellakin tarjoavan ihmisille ”turvallista yhteisöllisyyttä”.

Nationalismin tutkijat ovat kuitenkin saavuttaneet eräässä keskeisessä nationalismin historiaa koskevassa kysymyksessä jonkinlaisen konsensuksen. Nationalismia ei pidetä tutkijoiden keskuudessa länsimaisen kansallisvaltion ja teollisen kapitalismin kehityksen väistämättömänä seurauksena, vaan tutkijat katsovat erilaisten historiallisten tilanteiden luoneen ja yhä luovan erilaisia nationalismeja. (Saukkonen & Pakkasvirta 2004, 9) Nationalismi on monimuotoista ja toteutunut erilaisissa yhteyksissä käytännön tasolla hyvin eri tavalla. Nationalismin teoreettista tutkimusta leimaa pitkältä ajalta sen Eurooppa-keskeisyys. Tähän on vaikuttanut oletettavasti eurooppalaisen valistuksen, romantiikan ja liberalismien aateperintö, joka käytännössä synnytti kansallisvaltion käsitteen ja kansallisvaltion ideologian. Yleisesti ottaen nationalismin aikakauden katsotaan syntyneen Ranskan ja Yhdysvaltain vallankumouksista. (Ibid.)

Euroopan erityiskysymykset ovatkin olleet Saukkosen ja Pakkasvirran mukaan teoreettisesti mielenkiintoisimpien nationalismin tutkijoiden suosiossa. Edellä mainittujen tutkijoiden mielestä nationalismin teorioiden ja tapaustutkimusten välillä on nationalismin tutkimuksen historiassa ollut turhankin jyrkkä erottelu. Myös monet Euroopan ulkopuoliset esimerkit tarjoaisivat hedelmällistä tutkimusmaaperää nationalismin tutkijalle. (Saukkonen & Pakkasvirta 2004, 9-10.) 2000-luvun nationalismin tutkimus on saanut uudenlaisia muotoja, mihin on vaikuttanut globalisaatiotutkimuksen lisäksi myös internet-vallankumous. Esiin tutkimuksessa on noussut muun muassa arkisten julkisten diskurssien kansakunta- ja kansallisvaltioidonaisuus, mitä kuvataan käsitteellä ”banaali nationalismi” eli arkipäiväinen nationalismi. Myös ”kaukonationalismin” käsite edustaa uudenlaista nationalismin tutkimuksen muotoa. Kaukonationalismilla tarkoitetaan muun muassa siirtolaisyhteisöjen erottautumista uusien kotimaidensa valtaväestöstä ja vahvaa sitoutumista omaan ”alkuperäisiin” kansakuntiinsa. Lisäksi nationalismin tutkimuksessa on noussut

esiin myös gender-näkökulman soveltaminen ja naiskysymysten tarkastelu. Aiempi nationalismin tutkimus on ollut varsin ”miehistä”. (Nurmiainen 2007, 13-14.)

4.2. Nationalismin määrittelyjä

Nationalismin tutkimuksen monipuolisella kentällä tutkijat jakautuvat karkeasti jaotellen käytännössä kahteen leiriin. Toiset tutkijat, primordialistit, näkevät kansakuntien juuret pitkällä historiassa ennen modernia aikaa. Tämän näkemyksen mukaan kansakunnat pohjautuvat jo olemassa olleisiin etnisiin jakolinjoihin. Vastaavasti modernistisille nationalismin tutkijoille kansakunnat ovat modernin ajan tuotosta ja pohjautuvat ennen kaikkea kansakunnan idean ja kansallisvaltion konstruktivisen rakentamisen ajatukseen ja prosessiin modernilla ajalla. (Harris 2009, 46.) Käytännössä siis kansakuntien juuret pitkälle sijoittavien primordialistien ajatuksia voitaisiin kuvata niin, että kansakunnat ovat synnyttäneet nationalismin ja kansallisvaltion. Modernistisen koulukunnan ajatuksia mukailien kuljetaan käsitteissä toiseen suuntaan: nationalismi ja kansallisvaltio ovat luoneet kansakunnat. (Mt, 47.) Jonnekin edellä esitettyjen kahden leirin väliin sijoittuu nationalismin tutkimuksessa esiin noussut kolmas koulukunta, etnosymbolistit, joka korostaa kansakuntien jatkuvuutta. Tällöin esitetään, että modernilla ajalla syntyneet kansakunnat pohjautuvat ennen modernia aikaa olemassa olleisiin etnisiin siteisiin. Kolmannen koulukunnan näkemyksissä keskeistä on kauan olemassa olleiden etnisten piirteiden ja symboleiden vaikutus modernin ajan kansallisvaltioiden syntyyn. (Ibid, nationalismin tutkimuksen koulukunnista ks. Remy 2004, 48-69.)

Primordialistisen nationalismin tutkimuksen mukaan kansallisuus on inhimillisen elämän luonnollinen ja kiistaton osa. Yksilön rakkaus isänmaataan ja kansaansa kohtaan on primordialisteille samanlainen selviö kuin esimerkiksi puhekyky. Kansakunta on vastaavalla tavalla yhteisönä yhtä luonnollinen kuin esimerkiksi perhe. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 23.) Primordialistisen koulukunnan sisälläkin on eroja, mutta ajatus kansakuntien luonnollisuudesta yhdistää primordialististen nationalismin tutkijoita. Merkittävä primordialistisen nationalismin tutkimuksen sisällä toiminut ryhmä on ollut niin sanotut perennialistit. Perennialistien mukaan kansakunnat elävät omaa elämäänsä, välillä kukoistaen ja välillä kuihtuen. Perennialistien mielestä nationalismin tutkimuksen ei tulisi keskittyä vain moderniin aikakauteen, sillä se antaa väärän

kuvan ilmiön historiallisesta ja yhteiskunnallisesta käsityksestä. Perennialistit eroavatkin ”varsinaisista” tai ”radikaaleista” primordialisteista siinä, että heidän mukaansa kansakuntien pitkäikäisyys ei sinänsä vaadi kansakuntien pitämistä luonnollisena ihmiselämän yhteiselon muotona. (Mt, 23-24.) Tässä tutkielmassa nationalismi nähdään kansallisen identiteetin tavoin ennen kaikkea konstruktivisena ilmiönä, joka on muokkautuvaa ja muokkautuvissa. Samalla nationalismi myös osaltaan muokkaa ympäröivää sosiaalista todellisuutta. Uudemmassa nationalismin tutkimuksessa primordialistien voisi sanoa jääneen modernistien ja etnosymbolistien jalkoihin. Edellä esitetyn, ja tämän tutkielman rajallisen laajuuden, vuoksi ei olisi tarkoituksenmukaista käsitellä primordialistisia nationalismin tutkimuksen esittämiä nationalismin määrittelyjä tämän tarkemmin. Tässä alaluvussa esitän tämän tutkielman laajuuteen sopivissa määrin lisäksi joitain tämän hetkisen nationalismin tutkimuksen kannalta relevantteja määritelmiä nationalismille. Sillä, kuten jo aiemmin todettua, nationalismin tutkimuksen kenttä on valtava, eikä kaikkien nationalismin määrittelytapojen laajamittainen esittely ole tämän tutkielman puitteissa tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista. Lisäksi edellisessä alaluvussa kuvattiin lyhyesti nationalismin tutkimuksen uusimpia suuntauksia, joiden pohjalta alla käsitellään Billigin (1995) näkemyksiä ”banaalista nationalismista”.

Nationalismin vaikeutta tutkimuskohteena lisää myös se, että nationalismi on vaikuttanut nykyaikaiseen ajatteluun niin paljon. Nationalismin muovaamien kansallisvaltioiden maailma on jatkuvasti läsnä, eikä nationalismin muokkaamista erilaisista oletuksista ja ”maalaisjärkisiksi” muovautuneista tavoista ole helppo irrottautua. Ideologia saa ihmiset unohtamaan sen, että heidän aikalaisensa maailma on historiallisesti konstruoitunutta. Ideologia muovaa ihmisten elintapoja, uskomuksia ja käytöstä, minkä myötä ihmisten käsittämä maailma näyttäytyy ”luonnollisena” heille. (Billig 1995, 38-39.) Ikään kuin muita vaihtoehtoja tai muunlaista maailmaa ei voisi ollakaan. Nationalismi on ollut niin voimakkaasti läsnä maailmanhistorian myllerryksissä aina 1700-luvun lopulta saakka, että Billigin (1995) ajatuksia mukailien nationalismi on saavuttanut eräänlaisen luonnollisuuden aseman modernien ihmisten ajattelussa. Kansallisvaltioiden maailma on muodostunut siis näiden ihmisten ainoaksi mahdolliseksi, ”luonnolliseksi”, maailmaksi. Samalla nationalismi tekee myös kansallisesta identiteetistä jokaiselle ihmiselle luonnollisen ominaisuuden. Koska nykyaikaisessa maailmassa kaikilla tulee olla kansalaisuus, on kaikilla myös jonkinlainen kansallinen identiteetti ja käsitys omasta kansallisesta identiteetistään. Kansallisen identiteetin olemassaolo perustuu eräänlaiseen muistamisen ja unohtamisen monimutkaiseen vuorovaikutussuhteeseen (ks. mt, 39-40). Koska kansallista identiteettiä uusintavat ja vahvistavat rakenteet ovat jatkuvasti läsnä, ne eivät vaikuta kansalaisten päivittäiseen elämään juuri millään

tavalla. (Billig 1995, 39.)

Nationalismin ja kansallisen identiteetin välinen linkki on vahva. Kansallisvaltion synty ja nousu merkittäväksi maailmanpoliittiseksi vaikuttimeksi aiheutti myös muutoksen identiteettien käsittämässä. Kansallisvaltion mukanaan tuoma muutos vaikutti siihen, millä tavalla ihmiset käsittivät itsensä ja yhteisönsä. Näin voidaan kansallisvaltioiden mukana tulleen muutoksen sanoa muuttaneen myös identiteetin käsitettä, kenties jopa tuoneen ”identiteetin” käsitteen mukanaan yleiseen kielenkäyttöön. (Billig 1995, 59.) Ennen nationalismin käsitteen ja nationalistisen ajattelun mukanaan tuomaa muutosta identiteettien käsittämiseen ihmisten identiteetti saattoi kansalaisuuden sijaan muovautua esimerkiksi suhteessa omaan heimoon tai ”kaupankäynnin piiriin” (ibid).

Billig (1995) suhtautuu nykyaikaiseen nationalismiin kriittisesti. Billigin mukaan nationalistiset ajatukset ja tavat hallitsevat kansakuntia ja näiden kansallista identiteettiä jatkuvan ”liputuksen” avulla. Sanomalehdet, poliitikot ja media uusintavat jatkuvasti kielenkäyttöllään kansakuntien maailmaa. Tämä uusintaminen tapahtuu usein huomaamattomasti, mutta ylläpitää silti ihmisten mielissä kansallista identiteettiä, ajatuksia ”meidän” ja ”muiden” eroavaisuuksista ja oman kotimaan asemasta kansallisvaltioiden maailmassa. Kansallinen identiteetti on sulautunut ja juurtunut osaksi ihmisten arkipäiväistä elämää ja arkipäiväisiä rutiineja. (Mt.) Billig on omalta osaltaan vaikuttanut edellisessä alaluvussa mainittuun arkipäiväisen nationalismin tutkimukseen huomattavasti. Billigin voisi sanoa antaneen suuntaviivat ja lähtölaukauksen ”arkipäiväisen nationalismin” tutkimukselle.

Myös Richard Jenkins (2008) lähtee ajattelussaan siitä, että nationalismin käsitteen alaisen politiikan kirjon laajuus ja moninaisuus estää käytännössä selkeän, universaalien ja kattavan nationalismiteorian mahdollisuuden. Nationalismin teorian kenttä on yksinkertaisesti on niin monipuolinen, että säännönmukaisuuksien tai yleisten ”lakien” muodostaminen on mahdotonta. Nationalismin jo teoreettisestikin monimuotoista kenttää sekoittaa entisestäänkin nationalismin käytännön toteutumisen moninaisuus. (Jenkins 2008, 147.)

Hegemonisen ja universaalien nationalismin teorian luomisen mahdottomuudesta huolimatta nationalismin teoretisointia tai mallien rakentamista ei kuitenkaan tule välttää. Jotta luotu malli nationalismista olisi analyttisesti millään tasolla arvokas, täytyy nationalismin moninaisuutta rajata kuitenkin joillain sellaisilla ominaisuuksilla, jotka yhdistävät ”kaikkia nationalismeja”. Nationalismeja yhdistävistä tekijöistä esiin nousevat Jenkinsin (2008) mukaan kaksi merkittävää

tekijää, etnisyys ja kansalaisuus. Etnisyydessä kyse on yksilöllisestä ja kollektiivisesta identifioitumisesta osaksi yhteisöä joidenkin määriteltyjen yhteisten ominaisuuksien perusteella. Samalla identifioituminen toimii myös erottautumisena muista. Kansalaisuudessa kyse on ennemminkin poliittisesta kuulumisesta ja osallistumisesta yhteisön toimintaan. Etnisyydellä osana nationalismin määritelmää on pitkä historia, kun taas kansalaisuus on noussut osaksi nationalismin teoreettista keskustelua vasta myöhemmin. (Ibid.)

Jenkinsin (2008) määrittelemä etnisyyteen sidottu nationalismi on historiallisesti ja paikallisesti mukautuvaa. Etnisyyteen sidotussa nationalismissa korostuu sen sosiaalinen konstruktivisuus. Etnisyys on ikuisesti muokkautuvaa ainesta, jota sosiaaliset toimijat jatkuvasti muokkaavat ja määrittelevät uudelleen. Etniseen yhteisöön kuulumisen rajat ja määritelmät ovat käytännössä loputtomiin asti muokattavissa. (Jenkins 2008, 147-148.) Toisaalta useat nationalismin tutkijat ovat olleet myös sitä mieltä, että etnisyys ja nationalismi ovat kaksi toisistaan eriävää käsitettä (ks. mt, 148-151). Jenkins (2008) esittää nationalismin olevan jonkinlainen moderni kansallisvaltioiden maailmaan sopinut etnisyyden käsitteen ideologinen jatke tai seuraaja. Eräs tapa ymmärtää nationalismi on mieltää se etnisen identifioitumisen ideologiaksi. Etnisyys muodostaa eräänlaisen pohjan nationalismille, joka on täten miellettyä historiallisesti ja loogisesti spesifi etnisyyden ilmiön muoto. Etnisen identifikaation muotona nationalismi on sosiaalisesti konstruktioitua ja oman aikansa projekti. (Jenkins 2008, 148.) Aiemmin esiteltyihin nationalismin tutkimuksen koulukuntiin sijoitettuna Jenkinsin näkemykset ovat nähdäkseni siis lähimpänä etnosymbolistisia näkemyksiä nationalismista. Jenkins katsoo nationalismin olevan konstruktivistista. Samalla Jenkins kuitenkin tulkitsee nationalismin ja kansakuntien juurten olevan historiallisesti määräytyneitä sikäli, että ne ovat sidoksissa etnisyyksiin, jotka ovat olleet olemassa jo reilusti ennen modernia aikaa.

Grosby (2005, 44) määrittelee kansakuntaa ylläpitävän voiman sosiaalisesti suhteeksi. Kansakunnat ovat ihmisen luomuksia, jotka eroavat muista ihmisten luomuksista (kuten esimerkiksi työkaluista) siten, että niillä on oma sosiaalinen olemuksensa (ibid). Kansakunta muodostuu elävistä ihmisistä, eikä kansakuntaa ole olemassa ilman sen muodostavia ihmisiä. Kansakuntaa ylläpitävät ihmiset, jotka osallistuvat kansakuntaan sosiaalisesti, siis kuuluvat siihen ja toimivat sen puitteissa. Kansakunnan muodostavat ihmiset ylläpitävät maantieteellisesti rajatun alueensa perinteitä. Nämä kansakuntaa ylläpitävät perinteet ja tavat ovat tosiasiallisesti olemassa vain kansalaisten käsityksissä itsestään ja kansakunnastaan. (Grosby 2005, 45.)

Kansakuntien olemassaolon riippuvuus kansalaisten omista käsityksistä tekee kansakunnista siis

jonkinlaisia yhteisesti jaettuja itsetietoisuuksia. Kansakunta on pohjimmiltaan kollektiivisen itsetietoisuuden muoto, joka koostuu perinteistä, tavoista ja joistain muista kansakuntaa yhdistävistä tekijöistä kuten esimerkiksi samalla maantieteellisellä alueella syntymisestä tai elämisestä. Kansakunnan perinteitä edustavat ja ylläpitävät myös jotkin kansalliset instituutiot, kuten esimerkiksi kirkko tai oikeudelliset tuomioistuimet. Tällaiset kansalliset instituutiotkin on perustettu ja niitä ylläpidetään näiden ihmisten käsityksissä elävien perinteiden pohjalta. Kansakuntaa ei ole sidottu yksilöihin, yksilö syntyy kansakuntaan sen ollessa olemassa ja kuolee kansakunnan jatkaessa olemassa oloaan. Yksilöstä riippumattoman kansakunnan perinteet elävät lisäksi joissain fyysisissä objekteissa kuten kirjoissa, muistomerkeissä ja erilaisissa muissa symboleissa. (Mt, 46.)

Kansakuntaa ylläpitävät perinteet ovat muuttuvia. Perinteet voivat myös ikään kuin kuolla pois, mikäli niitä ei harjoiteta ja ylläpidetä. Ne voidaan myös eksplisiittisesti ja näkyvästi kieltää ja täten hävittää. Kansakunta voi tuhoutua, mikäli kansalaiset eivät enää hyväksy ja halua jatkaa kansakunnan perinteitä. Kansakunnan ”materiaali”, siis sosiaalinen suhde yksilöiden välillä, voi yhä olla olemassa, mutta yksilöt eivät välttämättä halua kollektiivisesti enää toteuttaa kansakuntaansa samanlaisten perinteiden varassa kuin aiemmin. (Grosby 2005, 47.) Perinteet siirtyvät sukupolvelta toiselle väistämättä muuttuneina. Sukupolvet syntyvät erilaisiin maailmantilanteisiin, mikä välttämättä muokkaa kansakuntaa ylläpitäviä traditioita. Uudenlaiset yhteiskunnalliset haasteet ja ongelmat vaativat uudenlaisia ratkaisuja. Muutokset voivat olla pieniä, kuten esimerkiksi kielen muuttuminen ajan saatossa tai suuria ja näyttäviä, kuten esimerkiksi vallankumoukset. (Mt, 48-49.)

Kansakunnan määrittely sosiaalisena suhteena on kuitenkin ongelmallinen vastattaessa kysymykseen siitä, mikä määrittelee kansalaisuuden (Grosby 2005, 50). Vastaus kysymykseen voidaan esittää käytännössä kahdella eri tavalla. Kansalaisuus voi perustua siihen, että vanhemmat ovat kansakunnan jäseniä (etninen jäsenyys). Yleensä kansalaisuus perustuu kuitenkin maantieteellisesti niin, että yksilö syntyy jollekin tietylle maantieteelliselle alueelle, joka katsotaan kansakunnan alueeksi. Maantieteellisen alueen perusteella määräytyvä kansalaisuus on yleisesti ajateltuna yksilölle edullisempi, sillä silloin esimerkiksi tasa-arvo lain edessä toteutuu paremmin. Yksilö saa oikeuden kansalaisuuteen riippumatta hänen vanhempiensa etnisyydestä, kielestä tai uskonnollisista vakaumuksista. Historiallisesti kansalaisuuden määrittelytavat ovat vaihdelleet ja sen takia edellä esiteltyä erottelua kansalaisuuden määrittämisperusteista ei voida hylätä. Tärkeää onkin huomata, että kansakunnat ovat jatkuvasti enemmän tai vähemmän muutoksessa. (Ibid.)

Benedict Anderson käy esimerkistä modernistisesti suuntautuneesta nationalismin tutkijasta.

Andersonin teos ”Kuvitellut yhteisöt – nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua” on yksi siteeratuimpia nationalismia yhteiskuntatieteellisesti analysoivia teoksia koskaan. Samalla teos on myös yksi yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ylipäänsä siteeratuimmista teoksista viimeisen parin vuosikymmenen aikana. (Nurmiainen 2007, 9.) Andersonin (2007, 39) kuuluisa kansakuntien määritelmä on, että kansakunnat ovat kuviteltuja poliittisia yhteisöjä. Nämä kuvitellut yhteisöt on kuviteltu sekä sisäisesti rajallisiksi että täysivaltaisiksi. Kuviteltuja yhteisöjä kansakunnista tekee se, että tosiasiallisesti pienempienkään kansakuntien jäsenet eivät ikinä voi tuntea tai tavata kaikkia kanssakansalaisiaan. Tosiasiallisesti he eivät voi edes kuulla kaikista kanssakansalaisistaan, mutta siitäkin huolimatta kaikkien mielissä elää kuva ja ajatus heidän jakamastaan yhteydestä. Modernistisen nationalismin tutkijan Andersonista tekee edellä mainittu määritelmä. Määritelmän mukaan kansakunnat eivät siis ole keksineet nationalismia. Nationalismi, kansallisuusaate, on keksinyt kansakunnat. (Ibid.)

Edellä esitellyssä Andersonin määritelmässä kansakuntien rajallisiksi kuvittelu tarkoittaa käytännössä, että jopa suurimmillakin kansakunnilla on jotkin äärelliset, joskin joustavat rajat. Näiden rajojen takana on toisia kansakuntia. Mikään kansakunta ei kuvittele olevansa ”rajaton” eli rajautuvansa koko ihmiskuntaan. Nationalismin aikakaudella mikään kansakunta ei unelmoi tilanteesta, jossa kaikki maailman ihmiset liittyisivät heidän kansakuntaansa. (Anderson 2007, 40.) Kansakuntien täysivaltaisuus taas tarkoittaa sitä, että kansakunnat ovat vapaita ulkoisista rajoituksista. Tai kuten Anderson (ibid) määrittelee: suoraan Jumalan alaisia, jos ne ylipäänsä ovat Hänen alaisiaan. Tämän vapauden vakuus ja merkki on täysivaltainen valtio. (Ibid.) Kansakuntien kuvittelu yhteisöiksi taasen tarkoittaa sitä, että kansakunnat käsitetään syväksi, kaiken läpileikkaavaksi toveruudeksi. Tämä siitäkin huolimatta, että tosiasiallisesti kansakunnissa saattaa esiintyä epätasa-arvoisuutta ja riistoa. (Anderson 2007, 41.) ”Riiston” ja ”toveruuden” käsitteiden roolissa osana kuviteltujen yhteisöjen määritelmää näkyy Andersonin tutkimuksen marxilainen suuntautuminen (Nurmiainen 2007, 11).

Andersonin mukaan (2007, 47) nationalismi tulisi ymmärtää ennen kaikkea rinnastamalla se suuriin kulttuurisiin järjestelmiin, jotka nationalismia edelsivät. Nationalismia ei tulisi rinnata ensisijaisesti poliittisiin ideologioihin, vaan juuri edellä mainittuihin kulttuurisiin järjestelmiin, joista, ja joita vastaan, nationalismi syntyi. Andersonin mukaan keskeisimmät tällaisista suurista kulttuurisista järjestelmistä ovat uskonnollinen yhteisö ja dynastinen valtakunta. Samalla tavoin kuin nationalismi tänä päivänä, edellä mainitut kulttuuriset järjestelmät nähtiin kukoistuksensa päivinä itsestään selviksi ennako-oletuksiksi. (Ibid.) Kansallisvaltiot käsitetään ”uusiksi” ja

”historiallisiksi”. Siitäkin huolimatta kansallisvaltioiden kautta poliittisen ilmaisunsa saaneet kansakunnat nousevat aina esiin nimenomaan ikimuistoisesta menneisyydestä. Vielä tärkeämpää on se, että kansakunnat samalla liukuvat rajattomaan tulevaisuuteen. Nationalismin taika onkin siinä, että nationalismi muuttaa sattuman kohtaloksi. (Anderson 2007, 46.) Kyse on siis kollektiivisesti tunnetusta ja ajattelusta kohtalosta, joka on jotain ihmiselämää ja yksilön olemassaoloa suurempaa (Heywood 2003, 167).

4.3. Nationalismi ja kansallisvaltio 2000-luvulla

Valtion perinteinen asema keskeisenä toimijana kansainvälisessä elämässä on heikentynyt viime vuosikymmeninä. Tästä kertoo muun muassa valtioiden ja valtioidenvälisten organisaatioiden rinnalle nousseiden erilaisten siviilipuolen kansainvälisten toimijoiden suma. Tällaisia ei-hallitustenvälisiä siviilipuolen kansainvälisiä toimijoita voivat olla esimerkiksi erilaiset järjestöt tai toimijaverkostot. Lisäksi valtioilla on ollut hankaluuksia ohjata ja kontrolloida kansainvälisiä toimielimiä, joita ne ovat itse luoneet. Hakovirta (2012, 67) ei kuitenkaan näe valtioiden sinänsä olevan katoamassa tai menettävän tyystin merkityksensä. Hakovirran (ibid) mukaan kyseessä on ennemminkin eräänlainen valtioiden suhteettoman suurena olleen kansainvälisen keskeisaseman suhteellistuminen. Ainakin vielä lähimpinä vuosikymmeninä on odotettavissa valtioiden olevan edelleen keskeisimpiä kansainvälisiä toimijoita. (Hakovirta 2012, 67.)

Nationalismi on ajan saatossa muovautunut ja sen historialle tyypillinen piirre on ollut sen monimuotoistuminen. Nationalismin monimuotoistuminen on tapahtunut vaihteittain, usein kiinteässä yhteydessä maailmanhistoriallisiin suurtapahtumiin. Myös aikansa merkittävimmät poliittiset johtajat ja filosofit ovat omalla ajattelullaan ja opeillaan muokanneet ja monimuotoistaneet nationalismin käsitettä. (Hakovirta 2012, 80.) Läntisessä maailmassa nykyisellään vaikuttava nationalismi on tämän nationalismin historian monivaiheisen kehityksen (ks. mt, 80-82) myötä jakautunut kahteen keskeiseen suuntaukseen. Poliittiselle oikeisto-vasemmisto -linjalle sijoitettuna oikeistolainen nationalistinen ajattelu pohjautuu pääosin konservatiiviseen ja liberaaliin kansallisuusajatteluun. Vastaavasti vasemmistolainen nationalistinen ajattelu pohjautuu pääosin vallankumouksellisen, sosialistisen ja oikeiston tavoin liberalistisen nationalismin perinteisiin. Nationalismi on nykyisessä muodossaan verrattain maltillinen aate ja

pyrkimys, joka ajoittain nostaa voimakkaammin päätään. Tällaisia nationalismille otollisia hetkiä ovat esimerkiksi kansainväliset kriisit ja urheilutapahtumat. Tällöin nationalistinen ajattelu saattaa saada kärjekkäitäkin muotoja. (Hakovirta 2012, 82-83.)

Valtiollisella ja kansallisella tasolla nationalismi on nykyään vallanjakoon ja sisäisiin asioihinsa vähintäänkin jokseenkin tyytyväisten valtioiden ja kansojen tavainomaistunut nationalismi. Nationalismilla on kuitenkin valtioille edelleen merkitystä, sillä sen avulla voidaan rakentaa yhteiskunnan sisäistä koheesiota. Lisäksi nationalismi luo yhä valtioiden ulkopoliittikan perustan. Nationalismin vaikutuksen jatkuvaan uusintamiseen vaikuttaa valtioiden tarve ylläpitää niin sisäistä yhtenäisyyttään kuin kansainvälistä erottuvuuttansaakin. Varsinkin vielä vakiintumattomilla ja nuorilla valtioilla on tarvetta luoda oma valtiollinen vakautensa ja kansallinen identiteettinsä. Kansallistunteen vahvistaminen erilaisten välikappaleiden avulla edistää tätä kansallisen identiteetin rakennustyötä paremmin kuin mikään muu keino. (Hakovirta 2012, 83.) Esimerkiksi huippu-urheilumenestys kansainvälisissä urheilukilpailuissa voi toimia tähän sopivana välikappaleena (mm. Houlihan 1997). Historiallisesti katsottuna nationalismin pitkä historia sisältää niin heikkenemisen kuin vahventumisenkin vaiheita. Lisäksi nationalismin pitkä historia ennakoi sitä, että nationalismi tulee yhä uudelleenmuotoutumaan erilaisten poliittisten aatesuuntien ja maailman valtiollisen koostumuksen muuttuessa. (Hakovirta 2012, 83.)

Nationalismin heikkenemistä ennakoivista argumenteista vahvin on maailman globaaliongelmien kärjistymisen. Valtiot joutuvat väistämättä myöntämään, että joidenkin globaaliongelmien hallinta vaatii ylikansallisia organisaatioita ja sellaista kansainvälistä yhteisöä, jossa nationalistisista asenteista ja arvoista on väistämättä tingittävä. Toisaalta globaaliongelmien kärjistymisen saattaa johtaa myös valtioiden pakenemiseen eristäytyvän isolationistisen nationalismin suuntaan. (Hakovirta 2012, 83.) Isolationistisella nationalismilla tarkoitetaan nationalismia, jossa kansallisen kulttuurin luomisen pyrkimys on korostunut. Lisäksi isolationistisen nationalistisen ajattelun mukaan omaa kansakuntaa tulee suojella ulkoapäin tulevilta vaikutteilta. Isolationistinen nationalismi saattaa sisältää myös muiden nationalismien (eri nationalismeista ks. mt, 80-82) aineksia. (Hakovirta 2012, 82.)

2000-luvun nationalismia voidaan erotella myös vähemmistökansan ja enemmistökansan nationalismin käsitteillä. Tässä jaottelussa vähemmistökansan nationalismilla tarkoitetaan siis lähinnä jonkin vähemmistöryhmän valtiota vastustavia asenteita ja toimintaa. (Lecours & Nootens, 2011, 3.) Esimerkiksi Isossa-Britanniassa skotlantilaisten ja walesiläisten keskuudessa vellova

nationalismi ja vaatimukset omasta valtiosta ovat tässä jaottelussa vähemmistökansan nationalismia (mt, 4). 2000-luvulla vähemmistökansojen nationalismin tutkimus on noussut nationalismin tutkijoiden keskuudessa suosituksi aiheeksi. Tätä kehitystä selittävät kylmän sodan jälkeisen maailman tapahtumat, kuten esimerkiksi Balkanin alueen itsenäistymissodat. (Lecours & Nootens, 2011, 3.)

Nationalismin vähemmistökansa – enemmistökansa -jaottelussa enemmistökansan nationalismia kuvaavana käsitteenä voidaan käyttää patriotismia. Tällöin patriotismiksi ymmärretään keskusvallan puolustaminen. Nationalismiksi käsitettäisiin näin nimenomaan keskusvallan murtamista kannattavat ajatukset. (Lecours & Nootens 2011, 3.) Patriotismin ja enemmistökansan nationalismin käsitteiden välille on myös ehdotettu erottelua, jossa patriotismilla tarkoitettaisiin nimenomaan lojaaliutta valtiota kohtaan ja enemmistökansan nationalismilla lojaaliutta omaa väestöryhmää, kansakuntaa, kohtaan. Lecours ja Nootens eivät näe erottelussa järkeä, sillä molemmissa tapauksissa kyse on käytännössä lojaaliudesta samaa asiaa, jotakin tiettyä territoriaalista aluetta kohtaan. Jos erottelu tehtäisiin, patriotismia voitaisiin pitää suvaitsevampana ajatuskokoelmana, jossa lojaalius käsittää myös vähemmistöryhmät (Lecours & Nootens 2011, 7-8.) Lecours ja Nootens (mt, 4) eksplisiittisesti kieltävät enemmistön nationalismin menettäneen merkityksensä liberaaleissa demokratioissa. Valtion harjoittama enemmistökansan nationalismi näkyy ulospäin vähemmän kuin vähemmistökansan nationalismi, mikä saattaa aiheuttaa väärän käsityksen, että enemmistökansan nationalismi (Lecoursin & Nootensin termin ”patriotismi”) olisi menettänyt merkityksensä. (Lecours & Nootens 2011, 4.) Enemmistökansan nationalismia on vaikea havaita ja tunnistaa enää sen jälkeen, kun suurin osa populaatiosta on integroitunut järjestelmään (mt, 6).

Kulttuuri muodostaa nationalismin pohjaan niin enemmistökansan kuin vähemmistökansankin nationalismissa. Enemmistökansan nationalismissa kyse on vakiintuneen järjestyksen legitimoinnista, kun taas vähemmistökansan nationalismin pyrkimyksenä on haastaa vakiintunut järjestys. (Lecours & Nootens 2011, 9.) Vähemmistökansan nationalismia ei voida pitää modernin yhteiskunnan askeleena taaksepäin, ellei samaa väitetä myös enemmistökansan nationalismista. 2000-luvun nationalismi ei johdu pelkästään vähemmistöjen kansallisen tietoisuuden heräämisestä. Nationalismin aika ei ole kadonnut mihinkään läntisten yhteiskuntien kehityksen ja valtiojärjestelmän jonkinasteisen stabilisoitumisen myötä. (Ibid.)

Anderson (2007, 35) esittää omassa näkemyksessään nationalismin tulevaisuudesta hyvin

samankaltaisen jaottelun kuin Lecours & Nootens (2011). Andersonin (2007, 35) mukaan monien täysin vakiintuneiden kansakuntien, ”vanhojen kansakuntien” haastajia ovat nykyään ”alanationalismit”. ”Alanationalismit” haastavat ”vanhoja kansakuntia” rajojensa sisällä päästäkseen irti alisteisesta asemastaan. Andersonin (ibid) näkemyksen mukaan pitkään profetoitu ”nationalismin aikakauden loppu” ei ole lähimainkaan näkyvissä. Kansakunnallisuutta Anderson (ibid) pitää oikeutukseltaan universaaleimpana arvona aikamme poliittisessa elämässä. Kyseessä on siis hieman eri käsittein ilmaistuna karkeasti sama jaottelu kuin Lecoursin ja Nootensin (2011) näkemyksessä 2000-luvun nationalismin luonteesta.

2000-luvun nationalismia on myös määritetty Billigin (1995) arkipäiväisen nationalismin kanssa yhtäältä yhtäläisyyksiä ja toisaalta eroavaisuuksia sisältäväksi ”spektaakkelinationalismiksi” (”spectacle nationalism”). Kaldor (2004, 168) määrittelee spektaakkelinationalismin tunnusomaiseksi piirteiksi suuret, juhlavat, joukkotapahtumat. Näiden ”spektaakkeliin” juuret ovat 1900-luvun alkupuoliskon sotilaallisempia piirteitä saaneessa nationalismissa ja spektaakkelinationalismiin kuuluu osana tietty sotilaallisuus. Esimerkkejä spektaakkelinationalismin toteuttamisesta ovat esimerkiksi sotilasparaatit Venäjällä. Spektaakkelinationalismia toteutetaan vallitsevan ideologian nimissä valtion legitimitetin vahvistamiseksi. Kansalaisilta spektaakkelinationalismi edellyttää vain passiivista osallistumista, kuten esimerkiksi spektaakkeliin seuraamista televisiosta tai paikan päältä yleisöjoukossa. Spektaakkeleihin perustuvan nationalismin mahdollisuus osallistaa väkijoukkoja todelliseen aktiiviseen toimintaan on kuitenkin kyseenalaista. Banaalista nationalismista spektaakkelinationalismi eroaa siinä, että spektaakkelinationalismi on tietoisesti rakennettua. (Ibid.) Banaali, arkipäiväinen, nationalismi sen sijaan toteutuu käytännön tasolla usein tiedostamatta (Billig 1995).

Kamens (2012, 7) toteaa useiden tutkijoiden esittäneen, että globalisaatio on muokannut kansallisvaltioita. 1800-luvulta asti periytyvät kansakunnan mallit eivät enää päde 2000-luvun muuttuneisiin yhteiskuntiin. Näissä näkemyksissä globalisaatiolla on suuri rooli. Kansakuntien yhä tiiviimpi integroituminen osaksi globaalia taloutta vähentää käytännössä kansallisvaltioiden suvereniteettia. Tämä kehitys on vähentänyt kansallisvaltion merkitystä kansakunnan edustajana ja herättänyt ajatuksia ”valtiottomista” yhteiskunnista. (Ibid.)

Edellä esitelty muutos on tapahtunut siitäkin huolimatta, että valtiot ovat ennemminkin pyrkineet laajentumaan ja keskittämään valtaansa. Myös käsitykset kansalaisyhteiskunnasta ovat

muuttumassa. Monikulttuurisessa maailmassa aiemmin hyväksytty ajatus ”sulatusuuneista” on muuttunut ajatukseksi ”kulttuurisesta mosaiikista”. Ajatus yhdestä kansakunnasta ja siihen liittyvästä yhdestä kulttuurista on vanhentumassa kuvauksena kansallisvaltiosta. Uudet sidonnaisuudet ja ylikansalliset toimijat, kuten Euroopan Unioni luovat myös yksilöille uusia identiteettejä. Kansallisen identiteetin ohella tällaiset muut identiteetit saattavat toimia toisiaan täydentävinä identiteetteinä. Yksilön lojaliteetti nojaa useaan eri yhteisöön. (Kamens 2012, 7.) Toisaalta on huomioitava, että yksilön luodessa identiteettinsä eri sidonnaisuuksista ja samaistuvansa samaan aikaan useaan eri yhteisöön, identiteetit saattavat myös ajautua ristiriitoihin. Edellä esitellyt prosessit ja kehitys saattavat aiheuttaa perinteisille kansallisvaltioille ja poliittisille eliiteille auktoriteettiongelmia. Reaktio muuttuvaan maailmaan saattaa olla joko ”valtiottomuuden” korostuminen ja korostaminen tai vastaavasti oman valtion poikkeusaseman korostaminen, eli käytännössä kiihtynyt nationalismi. Valtion auktoriteettia heikentäviä prosesseja ovat muun muassa vihamielisyys maahanmuuttajia kohtaan, politiikan ulkopuolelta politiikkaan nousseiden ”amatööripoliitikkojen” suosion nousu ja erilaiset kansalaisten vallitseviin oloihin tai päätöksiin kokemasta tyytymättömyydestä kumpuavat epäkonventionaaliset poliittiset mielenilmaisut. (Ibid.)

Globalisaatiolla on kolme keskeistä muotoa: ekonominen globalisaatio, poliittinen globalisaatio ja kulttuurinen globalisaatio. Usein ekonominen globalisaatio mielletään yhteneväksi käsitteen ”globalisaatio” kanssa, mutta todellisuudessa se on vain yksi globalisaation muodoista. Ekonomisen globalisaation tärkein tekijä on ollut sen vaikutus kansallisvaltioiden talouteen: se on vähentänyt valtioiden mahdollisuuksia vaikuttaa omaan talouteensa. (Kamens 2012, 8.) Globaalit markkinat astuvat kansallisvaltioiden alueelle myös uutena yhteisöjen mahdollisuutena organisoitua. Näin globaaleille markkinoilla ja niiden tuomalla muutoksella valtioiden taloudelliseen suvereniteettiin saattaa olla vaikutuksia kansallisvaltioiden tulevaisuudelle. (Ibid.) Varsinkin kapitalismin ja globaalien markkinoiden kiihdyttämä epätasa-arvoistuminen useissa valtioissa asettaa kansallisvaltiolle haasteita. Kansallisvaltioiden joutuessa yhä enenevässä määrin globaalin kapitalismin armoille, on mahdollista, että tulevaisuudessa valtiot eivät ole niinkään kansakuntia, vaan ennemminkin kansainvälisen talouden toimijoita ja ”palvelijoita”. Lisäksi ekonominen globalisaatio muuttaa kansallisvaltioiden rakennetta. Kiihtyvä muuttoliikkeitä vaikuttaa väistämättä kansakuntien eheyteen. Halpatyövoiman hankkimiseen perustuva maahanmuutto saattaa synnyttää alaryhmiä, joilla ei valtiossa ole samaa turvaa ja samoja oikeuksia kuin muilla kansalaisilla. Lisäksi epäsuosittuna kansalaisten keskuudessa pidetyt maahanmuuton muodot saattavat aiheuttaa sen, että kansakuntana nähty yhteisö koetaankin jatkossa ennemminkin eri kansakunnista ja yhteisöistä koostuvien ryhmien mosaiikkina. Tällaisessa mosaiikissa ryhmien

välillä vallitsee kilpailu, eikä niinkään universaali yhteenkuuluvuuden tunne. Eri ryhmillä ei koeta olevan juurikaan yhteistä, toisin kuin oman kansakunnan jäsenillä. (Kamens 2012, 9-10.)

Poliittisella globalisaatiolla tarkoitetaan yksittäisten kansallisvaltioiden, kansallisvaltioiden muodostamien kansainvälisten tai alueellisten toimielinten sekä erilaisten virallisten ja epävirallisten hallitustenvälisten organisaatioiden määräysvaltaa ja valtaa kansainvälisessä yhteisössä. Kansainvälisten toimijoiden määräysvallan lisääntyessä kansakuntien määräysvalta vastaavasti vähenee. Kansakunnat ovat nykyisellään osa useita kansainvälisiä verkostoja, joilla on päätäntävaltaa esimerkiksi lakien säätämisestä. Erilaiset kansainväliset sopimukset vähentävät kansallisvaltioiden suvereniteettia laeista ja vievät kehitystä ”valtiottomuuden” suuntaan. (Mt, 10-11.)

Kulttuurinen globalisaatio taasen uhkaa kansakuntien mahdollisuuksia luoda kuvaa omasta erityisyydestään ja kulttuurisesta poikkeavuudestaan. Esimerkiksi demokraattinen hallintotapa ja tietyntyyppiset koulutusjärjestelmät ovat ”yleisesti hyväksytyjä” ja tavoiteltavia asioita ympäri maailman. Mikäli kaikki maailman valtiot hyväksyvät ja toteuttavat samanlaista yhteiskuntaa, miten ne eroavat toisistaan? (Kamens 2012, 12.) Myös yksilötasolla ihmisille syntyy ajatus siitä, että he ovat yhä enenevässä määrin riippuvaisia ihmisistä, yhteisöistä ja kansakunnista, jotka asuvat heidän oman kansakuntansa territoriaalisten rajojen ulkopuolella. Yksilöt alkavat lisäksi mahdollisesti samaistua tällaisiin, ”kansakuntansa ulkopuolisiin”, ihmisiin ja ryhmiin. Jo pelkkä tietoisuus globalisaatiosta ja sen vaikutuksista muuttaa näin mahdollisesti yksilön ajatuksia omasta kansakunnastaan. Lisäksi esimerkiksi koulutusjärjestelmien globalisoituessa kansallisvaltiot alkavat demografialtaankin muistuttaa enemmän toisiaan. Eri kansakuntien samalla tavalla koulutetut ihmiset jakavat samankaltaiset ”kognitiiviset raamit”. Varsinkin yliopistokoulutuksen maailmanlaajuistumisen seurauksena eri yhteiskunnissa ympäri maailman syntyvä korkeasti koulutettujen ryhmä on usein jo koulutuksessaan suunnattu ajattelemaan ennen kaikkea kansainvälisesti ja yleismaailmallisesti. Nationalismi jatkaa olemassaoloaan merkittävänä tekijänä, mutta se ”kesytetään”. (Mt, 12-13.)

Myös maahanmuutto on yleismaailmallinen ilmiö, joka vaikuttaa kansakuntien demografiseen rakenteeseen. Kulttuurinen moninaisuus ja siitä mahdollisesti seuraavat konfliktit muokkaavat yhteiskuntia kansallisvaltioissa. Maahanmuutto ilmiönä vaikuttaa kansakuntien mahdollisuuksiin luoda itsestään kuvaa kulttuurisesti erityisenä ja poikkeuksellisenä. Lisäksi maailmanuskonnot leviävät ja kansakuntien uskonnollinen moninaisuus lisääntyy. (Kamens 2012, 13.) Maahanmuuton

väistämättömänä seurauksena yhteiskunnat eivät enää ole yhtä homogeenisiä kuin aiemmin. Maahanmuuton lisääntyminen on tapahtunut historiallisesti katsottuna kontekstissa, jossa ihmisoikeusdiskurssi on yleisesti hyväksytty osa maailmanpolitiikkaa. Ihmisoikeusdiskurssin yleismaailmallinen vahva asema niin kansallisvaltioiden sisällä kuin kansallisvaltioiden välilläkin käytännössä legitimoii maahanmuuton. Maahanmuutto halutaan jo lähtökohtaisestikin nähdä ennemminkin voimavarana kuin vastustettavana asiana. (Ibid.) Kaiken kaikkiaan globalisaation myötä kansallisvaltiot ovat kiinnittyneinä tiiviisti ylikansallisiin yhteisöihin. Kansallisvaltioiden auktoriteetti niin moraalisenä yhteisönä kuin valtionakin on vähentynyt ja näin muodoin voitaisiinkin puhua ”valtiottomista yhteiskunnista” tai ”valtioista ilman kansakuntia”. Valtioiden mahdollinen kasvu ja vallan keskittämisyhtymykset eivät sinällään poissulje mahdollisuutta menettää määräysvaltaa joko ylikansallisille tai kansakuntaa pienemmille toimijoille. Valtioiden lisäksi jatkossakin kansainvälisten paineiden ja kansallisten hallinnollisten toimien tuotosten kohtaamispaikka. (Ibid.)

Tiivistäen, nationalismille ei enää aiemman tutkimuksen tavoin ennusteta kuolemaa (Loughlin 2011, 137-138) kovinkaan hanakasti. Aiemmin kansallisvaltiolle ennustettiin väistämättömää kuolemaa 2000-luvun päätteeksi (James 2006, 205). Globalisaatio eri osa-alueineen haastaa nationalismin merkityksen tulevaisuudessa. Yllä esitellyistä tutkijoista Kamens (2012) suhtautuu kriittisimmin nationalismin tulevaisuuteen, mutta näkee silti ”kesytetyn” nationalismin yhä jatkavan olemassaoloaan merkittävänä tekijänä politiikassa. Lisäksi Kamensin (2012) näkemykset esimerkiksi monikulttuurisuudesta ja ”kulttuurisesta mosaiikista” vaikuttavat turhan helposti hyväksytyiltä, onhan tässäkin tutkielmassa esimerkiksi Bradleyn (2007) tutkimuksen pohjalta esitelty eriäviäkin näkemyksiä Ison-Britannian osalta. Kansallinen identiteetti on jatkuvasti muokkautuva ja muokattava aines, jonka avulla kansakunnat pystyvät vastaamaan monenlaisiin haasteisiin ja kansalaistensa yhteenkuuluvuuden tarpeeseen. Instituutioiden kulttuurinen globalisaatio ja sen myötä vähenevä kansakuntien ainutlaatuisuus voidaan identiteettipoliittisessa retoriikassa ”paikata” aivan hyvin muunlaisella ainutlaatuisuudella. Kulttuuritkin ovat kuitenkin monimuotoisia, eikä kulttuurinen globalisaatio kuitenkaan suoranaisesti tuhoa esimerkiksi kansakuntien perinteitä. Esimerkiksi juuri perinteistä on jokaisella kansakunnalla edelleen loputtomasti ammennettavaa kansallisen identiteetin rakennustyössä. Mitään kaikille maailman ihmisille yhteistä muistivarastoa, ajattelumallia tai ”yleismaailmallista historiaa” ei ole olemassa. Näin ihmiset yhdistyvät ja hakevat yhdistymisen tunteita todennäköisesti jatkossakin omasta kansakunnastaan ja kansallisesta identiteetistään. Tieto-, ihmis- ja kuvavirta ympäri maailman on nykyään valtavaa, mutta siitäkään huolimatta mitään todellisia merkkejä edes orastavasta

yleismaailmallisesta tai maailmanlaajuisesta kulttuurista ei ole juurikaan ollut näkyvissä. Nationalismi näkyvänä ja merkittävänä poliittisena ilmiönä ei ole osoittanut tosiasiallisia laantumisen merkkejä. (Held & McGrew 2005, 38.) Lisäksi aiemmin esitelty nationalismin muuntautumiskyky (Hakovirta 2012, Pakkasvirta & Saukkonen 2004), josta osoituksena ilmiön pitkä ja vivahteikas historia useine nationalismin historiallisina ja paikallisina muotoina puoltavat nähdäkseni nationalismin elinvoimaisuutta.

Lisäksi Catterallin (2011, 329-330) mukaan globalisaation vaikutusta kansakunnan ja kansallisen identiteetin merkitykseen on liioiteltu. Globalisaatiotutkimuksessa oletettua kansallisvaltioiden katoamista ei ole tosiasiallisesti koskaan tapahtunut. Itse asiassa globalisaation aikana kansallisvaltioiden määrä on ollut nousussa. Vaikuttaakin, että vaikka valtioiden suvereniteetti on saattanut kärsiä globalisaatiosta, kansallisen identiteetin merkitys valtioille on edelleen suuri. (Ibid.) Globalisaation ei voida myöhemmin syntyneenä ilmiönä olettaa ja väittää heikentäneen jo ennestään heikosta kansallisesta identiteetistä kärsineitä kansakuntia. Itse asiassa kansainväliset taloudelliset toimijat ovat monin paikoin joutuneet muokkaamaan omaa toimintaansa kansallisen identiteetin perusteella eri alueilla. Globalisaation vaikutuksesta suurin osa kohdistuu itse asiassa valtiota pienempiin ryhmiin ja yksiköihin. Jotkin globalisaatiota määrittävät tekijät, kuten esimerkiksi internet ovat itse asiassa monin paikoin saattaneet vain vahvistaa kansallisia identiteettejä. Uudet yhteydenpitovälineet ovat olleet eri maantieteellisille alueille jakautuneille kansakunnille uusi mahdollisuus luoda omaa kansallista identiteettiään. (Catterall 2011, 337-339). Tutkimustulokset kansallisen identiteetin heikkenemisestä globalisaation aikana vaihtelevat. Yhtäältä esimerkiksi Arielyn (2012, 476) mukaan globalisaatio on todennäköisesti heikentänyt ainakin joitain kansallisen identiteetin ulottuvuuksia, kun taas Antonsichin tutkimustulosten (2009, 294) mukaan kansallisen ylpeys on ainakin Länsi-Euroopassa ollut päinvastoin nousussa globalisaation aikana. Kansallinen identiteetti on paitsi ihmisten identifioitumista omaan kansakuntaansa, myös ylpeyttä omaa kansakuntaansa kohtaan (Hjerm 2003, 416).

4.4. Urheilunationalismi – esimerkkinä Suomi

Kokkonen (2008, 315) määrittelee urheiluun liittyvän ja sitä hyödyntävän nationalismin urheilunationalismiksi. Urheilunationalismi on Kokkosen (ibid) mukaan monissa suhteissa

samanlaista eri puolilla maailmaa. Urheilunationalismin perusasetelma rakentuu kansainvälisen urheilumenestyksen ja sen kansallisen selittämisen varaan. Eräs urheilunationalismin heikkouksista onkin sen tietynlainen riippuvuus menestyksestä, sillä menestystä ei välttämättä esimerkiksi olympialaisista aina yksinkertaisesti tule. Varsinkin urheilun medianäkyvyyden lisääntyttyä urheilijoiden huonoiksi katsotut suoritukset ovat keränneet kotimaisilta medioiltaan ankaraakin kritiikkiä (Kokkonen 2015, 170). On kuitenkin myös huomioitava, että erilaiset skandaalit ja tappiot saattavat niin ikään toimia kansallisen itsearvioinnin lähteinä. (Kokkonen 2008, 315.) Tällaisen kansallisen itsearvioinnin seurauksena siis myös negatiiviset lopputulokset urheilukilpailuissa voivat olla merkittäviä tekijöitä kansallisen identiteetin urheilun avulla tapahtuvassa rakennustyössä. Urheiluun perustuvat käsitykset ovat esimerkiksi Suomessa muokanneet oleellisesti käsityksiä suomalaisuudesta ja kansainvälisyydestä. (Mt, 14).

Urheilunationalismi saa usein myös kansallisia erityispiirteitä. Esimerkiksi suomalainen urheilunationalismi oli perusluonteeltaan pitkään harrasta ja juhlavaa. Ennen toista maailmansotaa urheiluvoittojen juhlinta sai Suomessa tiettyjä karnevalistisia piirteitä, mutta sotien jälkeen urheiluvoittojen juhlinnassa palattiin jäyhyiden aikaan. Vastaavasti 2000-luvulla urheilumaailman ja urheilunationalismin muuttuessa Suomessakin urheiluvoittojen juhlinta on saanut karnevalistisempia piirteitä. Urheilunationalismin muotojen muuttuessa sen nationalistisuus ei kuitenkaan ole hävinnyt. (Kokkonen 2008, 315, 320.) Urheilun ja nationalismin suhteeseen liittyy Suomessa monia vahvoja uskomuksia. Näissä uskomuksissa Suomesta muotoutuu kuva kansasta, joka on osannut käyttää urheilumenestystä ainutlaatuisen tehokkaasti hyväkseen, niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Urheilua on pidetty Suomessa keskeisenä kansallisen identiteetin osatekijänä ja urheilulla on nähty Suomessa kansallisen identiteetin kannalta ratkaiseva merkitys. Urheilusta kirjoittaminen on Suomessa palvellut nationalistisia päämääriä. Urheilukirjallisuus on ollut Suomessa etenkin miesten keskuudessa tärkeä arkipäiväisen nationalismin muoto. Se on osaltaan muokannut historiatietoisuutta ja käsityksiä suomalaisuudesta. (Mt, 11, 13.)

Kokkosen mukaan suomalaisen urheilunationalismin eräs kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellinen piirre on ollut yksilölajeista koostuvan yleisurheilun keskeinen rooli kansallista identiteettiä rakennettaessa. (Kokkonen 2008, 315.) Kokkonen itsekin mainitsee lisäksi ainakin Yhdysvalloissa yleisurheilun nauttineen suurta suosiota. Kun huomioon otetaan vielä esimerkiksi Itä-Saksa, Neuvostoliitto ja olympiakisojen yleisempi asema keskeisenä urheilunationalismin ilmentäjänä, on Kokkosen näkemys ”poikkeuksellisuudesta” tässä yhteydessä ehkä jokseenkin kiistanalainen. Suomen tavoin monissa muissakin nuorissa tai identiteettiä rakentavissa valtioissa,

kuten esimerkiksi Neuvostoliitossa nimenomaan olympialajit olivat niin ikään urheilun osalta keskeisimmät kansallisen identiteetin rakennuspalikat (mm. Riordan 2008). Valtioille on ollut ylipäänsä tyypillistä jonkinlaisen kansallisen urheilukulttuurin muotoutuminen. Urheilukulttuuri on nationalismiin näkökulmasta saattanut muotoutua joko eksklusiiviseksi tai kansainväliseen huippu-urheilumenestykseen tähtääväksi. Esimerkiksi Yhdysvalloissa kansainvälinen huippu-urheilumenestys ei ole ollut samalla tavalla nationalistinen projekti kuin monissa muissa valtioissa. Yhdysvaltalaisen urheilunationalismin keskeinen idea on ollut osoittaa muulle maailmalle omaa erinomaisuuttaan “omalla areenallaan”, kuten kansallisten baseballin, koripallon ja amerikkalaisen jalkapallon sarjojen välityksellä. Useissa muissa valtioissa on ennemminkin panostettu siihen, että “kansallisurheiluksi” mielletyissä lajeissa saavutetaan nimenomaan kansainvälistä menestystä, jonka avulla osoitetaan oman kansakunnan paremmuutta. (Bairner 2001, 167-168.) Esimerkkejä urheilunationalismin kansallisesta muotoutumisesta ovat myös Alankomaat ja Kanada. Alankomaissa kansallista identiteettiä on rakennettu jalkapallon (Lechner 2007), ja Kanadassa jääkiekon kautta (Watson 2017).

Vaikka näkemystä yleisurheilun ”poikkeuksellisesta” suosiosta Suomen urheilunationalismin historiassa ei yksioikoisesti hyväksyttäisikään, on hedelmällistä huomata, miten urheilunationalistisessa puheessa eri valtioissa korostuvat urheilulajit valikoituvat useiden eri tekijöiden kautta. Suomen tapauksessa yleisurheilu sattui sopimaan ylläpidettyyn ihannesuomalaisen kuvaan. Lisäksi Suomi halusi osoittaa kansakuntansa olevan kilpailukykyinen jopa maailman johtavaa valtiota, Yhdysvaltoja, vastaan. Tähän aikomukseen yleisurheilu sopi hyvin, sillä kuten ylempänä mainittiin, myös Yhdysvalloissa yleisurheilu nautti suurta suosiota kansan keskuudessa. Näiden tekijöiden vaikutuksesta toinen olympialaisissa Suomelle paljon kansainvälistä menestystä tuonut urheilulaji, paini, jäi yleisurheilun jalkoihin urheilunationalistisessa puheessa. (Kokkonen 2008, 316.) Kokkonen (ibid) arvioikin, että paini olisi tosiasiallisesti nostanut arvoaan suomalaisessa urheilunationalistisessa puheessa, mikäli suomalaiset olisivat yksinkertaisesti saavuttaneet painissa selkeästi enemmän olympiamitaleja kuin yleisurheilussa. Joukkueurheilu ei saanut kansallista identiteettiään urheilun avulla rakentaneessa Suomessa vielä niin vahvaa jalansijaa. Joukkueurheilu onkin noussut Suomen kansallisen identiteetin rakennustyössä keskeiseen asemaan vasta myöhemmin. (Kokkonen 2008, 316.) Joukkueurheilun nousun ilmentymä on ollut Suomen miesten jääkiekkomaajoukkue, joka on nostanut jääkiekon jopa Suomen kansallisurheiluksi (mt, 318).

Urheilumenestyksen merkityksen korostuminen on ajan saatossa korostanut myös taipumusta

verrata Suomea muihin kansakuntiin. Urheilunationalismi on toiminut suomalaisille välineenä varmasti ainakin naapurivaltioiden ja Ruotsin suhteiden käsittelyyn. Suomalaista urheilunationalismia on rinnastettu myös Saksan demokraattisessa tasavallassa ja Keniassa ilmenneisiin kansallisen itsetehostuksen muotoihin. Huomioon on kuitenkin otettava aikakausien ja valtioiden kehitysasteiden erot. DDR joutui luomaan identiteettinsä lähes tyhjästä, jolloin urheilun tehtäväkenttä yhteisten kokemusten tuottajana ja kansakunnan voiman todistajana muodostui laajaksi. Valtion poliittisen järjestelmän puutteiden tullessa yhä ilmeisemmiksi, propagandistisen nationalismin ja sitä kautta urheilun merkitys identiteetin rakennustyössä korostuivat DDR:ssä entisestään. Kenian väestö taas vastaavasti koostuu niin monista eri kansallisuuksista, että urheilu yksinään ei kykene luomaan kansallista yhtenäisyyttä. Varsinkin, kun Keniaa asuttavat eri kansallisuudet ovat usein kärsineet kireistä keskinäisistä väleistään. Urheilu yksinään ei kykene luomaan kansallista identiteettiä, mutta on käyttökelpoinen yhtenä kansallisen identiteetin rakentamisen osatekijänä. (Mt, 316-317.)

Urheilusaavutukset ovat kiinnittyneet varsin helposti osaksi kansallista kulttuuriperintöä. Kansallisen identiteetin luonne taipuisana ja muutosalttiina ilmiönä on mahdollistanut tämän. Etenkin kansakunnan kannalta myönteisten tekijöiden ja urheilumenestyksen liittäminen kansalliseen identiteettiin on ollut helppoa. (Kokkonen 2008, 317.) Urheilulla on yhä suuri vaikutus varsinkin miesten historiankäsitteeseen Suomessa. Perinteet koostuvat karttuvista kokonaisuuksista, jotka tarjoavat kulttuurisia mahdollisuuksia ja resursseja. Urheilun erityispiirre onkin sen kyky tuottaa hyvin järjestettyä perinnettä, jota myös käytetään. Historiasta ja perinteistä on mahdollista poimia yksityiskohtia, joiden avulla voidaan luodaan yhtenäisyyden tunnetta paitsi nykyajan, niin myös menneisyyden kanssa. (Mt, 318.) Suomalaisessa urheilunationalismissa tällainen yksityiskohta voisi olla esimerkiksi Hannes Kolehmaisien menestys Tukholman olympialaisissa 1912. Ossi Viita (2003) on käsitellyt laajassa tutkimuksessaan Kolehmaisien asemaa suomalaisen kansallisen identiteetin rakennustyössä. Suomessa vallitsi Venäjän vallan alla vähemmistökansan nationalismi, joka ilmeni Venäjän vastaisuutena. Paitsi Kolehmaisien voitot, niin myös vastustajien tappiot olivat osaltaan luomassa ja vahvistamassa suomalaista kansallista identiteettiä. Varsinkin urheilussa on tyypillistä, että kansallistunteeseen liittyvät niin positiivinen kuin negatiivinenkin ajattelu. Yhtäältä voitot ja toisaalta vastustajien tappiot nostavat kansallistunnetta. Tukholman olympiakisojen jälkeen Suomen menestys ja yhtäältä venäläisten urheilijoiden heikot suoritukset olivat osaltaan nostamassa suomalaisten kansallistunnetta. (Viita 2003, 163.)

5. URHEILUN JA POLITIIKAN SUHDE

5.1. Urheilu politiikan välineenä

Tutkielman tässä luvussa käsittelen urheilua politiikan välineenä. Käsittely toimii samalla läpileikkauksena urheilun ja politiikan suhteen tutkimuksen perinteeseen. Luvun jälkimmäisessä alaluvussa käsittelen Suomea esimerkkinä käyttäen urheilun ja politiikan yhteenkuuluvuudesta esitettyjä ajankohtaisia näkemyksiä. Valtiot ovat käyttäneet urheilua politiikan välineenä monenlaisiin tarkoituksiin (Cashmore 1990, 158). Karkeasti voidaan jaotella urheilulla olevan valtioiden näkökulmasta erityistä merkitystä kahdella osa-alueella, kansainvälisissä suhteissa sekä valtioiden sisäpolitiikassa. Urheilua politiikan välineenä on aiemmin tutkittu ennen kaikkea kansainvälisen politiikan näkökulmasta. Etenkin länsimaissa on kuitenkin viime aikoina herätelty laajaa keskustelua kansanterveydestä ja urheilusta osana kansanterveyttä. Urheilulla ja liikunnalla on suuri merkitys kansanterveydelle osana kansalaisten yleistä fyysistä aktiivisuutta (Skille & Solbakken 2011, 191.) Urheilu toimii paitsi sosiaalisten jakolinjojen reflektiona, niin myös niiden vahvistajana. Kansallisen identiteetin ja urheilun kohdalla onkin muistettava, että ihmiset identifioituvat ylipäänsä moniin erilaisiin yhteisöihin ja ryhmiin. Kansallinen identiteetti ei välttämättä ole urheilun välityksellä tapahtuvan identifioitumisen pääasiallinen kohde. (Bairner 2001, 163-165.)

Neuvostoliitossa käytössä ollut kuulua valtiojohtoista urheilujärjestelmää ja Neuvostoliitossa vallinnutta liikuntakulttuuria tutkineen James Riordanin mukaan urheilu tavoittaa ja yhdistää suuremmat kansanosat kuin kenties mikään muu sosiaalisen aktiivisuuden muoto. Urheilua on helppo ymmärtää ja siitä on helppo pitää. Urheilu rikkoo yhteiskunnallisia, uskonnollisia, taloudellisia sekä koulutukseen ja kieleen perustuvia rajoja. Se luo näin ainutlaatuisen mahdollisuuden yhdistää kansakuntia. Urheilu on tärkeä tekijä kansallisen yhtenäisyyden rakentamisen lisäksi myös terveyden ja kulttuurin näkökulmasta. (Riordan 2008, 4-5.)

Cashmoren näkemyksen (1990, 156) mukaan urheilu ja politiikka sekoittuvat niin sujuvasti keskenään juuri siitä syystä, että ihmiset haluavat pitää ne erillään. Cashmoren mielestä urheilumaailman suhtautuminen urheilun ja politiikan suhteeseen onkin ollut naiivia, sillä urheilu

on niin käyttökelpoinen propagandan väline. Urheilun käyttökelpoisuutta politiikan välineenä Cashmore perustelee erityisesti urheilun megatapahtumien laajalla kansainvälisellä mediahuomiolla. Laaja kansainvälinen mediahuomio mahdollistaa erilaisten poliittisten viestien ja kannanottojen levittämisen verrattain helposti suurten ihmisjoukkojen tietoisuuteen. (Cashmore 1990, 157-158.)

Edellä esiteltyjen Cashmoren ajatusten pohjalta on helppo ymmärtää esimerkiksi tämän tutkielman johdannossa mainittuja ajankohtaisia urheilijoiden poliittisia kannanottoja kansainvälisissä kilpailuissa. Cashmoren näkemyksiin peilaten on mielenkiintoista, että tämän tutkielman seuraavassa alaluvussa 5.2. esiteltävän Reilu Peili -hankkeen pohjalta huomataan, että ainakin useat suomalaiset urheiluvaikuttajat olivat vuonna 2014 sitä mieltä, että kansainvälinen urheilukilpailu voi hyvinkin olla poliittisen kannanoton paikka (Sport.fi 2014a, Sport.fi 2014b.)

Urheilun ja politiikan tutkituin osa-alue koskee urheilua osana kansainvälistä politiikkaa. Urheilun kansainvälinen luonne on mahdollistanut sen käytön kansainvälisen politiikan välineenä. Urheilun välityksellä on mahdollista tavoittaa suuria väkimassoja kansainvälisesti. (Taylor 1986, 35.) Suurilla urheilukilpailuilla on kapasiteettia jopa liikuttaa markkinoita ja vaikuttaa laajemminkin ihmisten mielipiteisiin. (Xu & Kirby 2008, 271.)

Lisäksi urheilun tarjoamat mahdollisuudet valtion kansallisen identiteetin ja kansainvälisen aseman kohottajana johtivat Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisessä uudessa maailmantilanteessa valtiot suuntaamaan urheiluun entistä suurempia taloudellisia panostuksia (Houlihan 1997, 113). Urheilu osana kansallisen identiteetin rakennustyötä juontaa juurensa 1900-luvulle saakka. 1900-luvulla syntyi noin kuusikymmentä uutta valtiota. Syitä maailmankartan muokkautumiseen olivat ennen kaikkea dekolonisaatio ja maailmansodat. Uusille valtioille oman kansallisen identiteetin rakentamisesta tuli tärkeä ja akuutti projekti. Urheilu nähtiin potentiaalisena kansallisen identiteetin rakennustyön välineenä. Urheilukentillä ja huippu-urheilun kautta syntyi tunne valtiosta ”todellisempana”, konkreettisempana. Useissa valtioissa tietyt urheilulajit muodostuivatkin kansallisiksi symboleiksi. (Lin, Lee & Nai 2008, 26.) Suuremmille kansakunnille on ollut tärkeää sijoittua mitalitaulukoissa muiden ”suurten” edelle, kun taas pienemmille kansakunnille jo pelkkä näyttäytyminen ja omien kansallisten symbolien esittely kansainvälisille yleisöille on ollut kansallisen identiteetin kannalta oleellista (Keys 2006, 17).

Urheilusta muodostui 1900-luvulta lähtien merkittävä kansallisen identiteetin ja yhteisöllisten

identiteettien rakennusväline. Äärimmilleen urheilu kansallisen identiteetin rakentajana vietiin Neuvostoliiton alaisessa ”itäblokissa”. Urheilun avulla paitsi luotiin omaa identiteettiä, myös pyrittiin erottautumaan muista. Urheilusta tuli varsinkin sosialistisissa maissa kiinteä osa poliittista järjestelmää. Kansainvälisillä urheilukentillä urheilu on toiminut kansallisen identiteetin rakennusvälineenä paitsi urheilijoiden, niin myös kansallisten symbolien kautta. Kansainväliset urheilukilpailut ovat olleet valtioille paikka osoittaa omaa erityisyyttään erilaisten kansallisten symbolien, kuten kansallishymnin ja valtion lipun kautta. (Lin, Lee & Nai 2008, 27.) Toisaalta urheilun avulla saavutetut kansallistunteen myönteiset vaikutukset saattavat toisinaan jäädä myös lyhytaikaisiksi, eikä urheilu välttämättä ja ehdottomasti ole aina erityisen hyödyllinen kansallisen identiteetin rakennusväline. Kansallisen identiteetin rakennustyön kannalta urheilu on käyttökelpoinen erityisesti silloin, kun urheilu jo itsessään on kulttuurisesti tärkeä tekijä kansan keskuudessa. Lisäksi oleellista on, että kansallista identiteettiä urheilun avulla rakennetaan koko kansalliselle yhteisölle, eikä vain jollekin tietylle paikalliselle ryhmittymälle. (Houlihan 1997, 132-133.) Tällaisessa ryhmäidentiteetin merkitystasoisessa kansallisen identiteetin rakennustyössähän vaarana saattaa käytännössä olla se, että valtio kansallista identiteettiänsä rakentaessaan rakentaa itse asiassa oman kansakuntansa eheyttä vastaan. Näin ajateltuna rakennettaisiin siis vähemmistökansan nationalismia (Lecours & Nootens 2011) tai ”alanationalismia” (Anderson 2007).

Toisaalta urheilunationalismi voidaan nähdä myös poliittisista päättäjistä riippumattomana ilmiönä. Osa urheilunationalismin tutkijoista onkin korostanut urheilunationalismin yhteisöllistä puolta. Tämän näkemyksen mukaan urheilulla on oma dynamiikkansa ja urheilu elää ikään kuin omaa elämäänsä osana laajempaa populaarikulttuuria. Näin ymmärrettynä urheilunationalismia ei välttämättä nähdä ”ylhäältä alaspäin” luotuna ilmiönä, vaan ilmiönä, joka syntyy yhteisöiden sisälle. Urheilunationalismin perusaines on halu nähdä oman valtion urheilijoiden menestyvän huippu-urheilun kansainvälisillä kilpailukentillä. Tämä halu voi kummuta joko yhteisöistä ja yksilöistä itsestään tai tulla ikään kuin annettuna poliittisilta päättäjiltä kansalaisille. (Lin, Lee & Nai 2008, 27.)

Urheilukilpailuissa saavutettuja voittoja on käytetty valtioissa kautta historian hyväksi kansallistunteen rakentamisessa. Nuorille valtioille urheilukilpailut ovat olleet mahdollisuus lunastaa paikkansa kansainvälisessä yhteisössä. Urheilumenestyksen avulla on saavutettu mainetta, kunniaa ja kansainvälistä tunnustusta. (Riordan 2008, 9-10.) Urheilukentillä saavutettuja voittoja on hyödynnetty kansallistunteen rakentamisessa monin tavoin. Mielenkiintoinen esimerkki

urheilukentällä saavutetun voiton hyödyntämisestä kansallistunteen rakentamisessa on jalkapallolegenda Diego Maradonan omaelämäkerrassaan esittämä näkemys. Maradonan mukaan Argentiinan jalkapallomaajoukkueen voitto Englannista jalkapallon maailmanmestaruuskilpailuissa 1986 oli kosto vuonna 1982 Argentiinan ja Englannin välillä käydystä Falklandin sodasta. (Xu & Kirby 2008, 56.)

Sodat ja urheilu ovat liittyneet yhteen useamminkin urheilun ja politiikan suhteen historiassa. Urheilukilpailuista pois jättämistä on käytetty rangaistuksena aiemmista sodista. Esimerkiksi I maailmansodan jälkeen ensin Belgia (1920), ja neljä vuotta myöhemmin Ranska (1924), jättivät kutsumatta Saksan olympialaisiin. Urheilua voidaan pitää maailmanlaajuisesti jonkinlaisena modernina nationalistisen käyttäytymisen muotona. Urheilukilpailuiden ollessa käynnissä suuret kansalliset massat kannustavat omia urheilijoitaan. Urheilukilpailut tarjoavat tehokkuudessaan ainutlaatuisen väylän osoittaa kansallistunnetta. Kyse on myös kansallisista symboleista, sillä urheilijat ja maajoukkueet edustavat kansainvälisellä arenalla kotimaataan ja toimivat näin ikään kuin kotimaansa symboleina. (Mt, 56-57.)

Aina ei kuitenkaan ole kyse poissulkemisesta, boikotoinnista tai voimakkaasta kansallistunteen herättämästä erottelusta. Urheilu ja politiikka ovat esiintyneet yhdessä myös valtioiden välisen diplomatian välineenä. Urheilun avulla on rakennettu valtioiden välisiä suhteita (Cashmore 1990, 156). Esimerkiksi Mao Zedongin johtamassa Kiinassa urheilua pidettiin nimenomaan tärkeänä diplomatian ja valtiollisten suhteiden rakentamisen välineenä (Xu & Kirby 2008, 117-118).

Kaiken tässä luvussa edellä todetunkin perusteella kansainvälisissä urheilukilpailuissa on usein kyse muustakin kuin vain urheilijoiden tai maajoukkueiden välisestä paremmuudesta. Urheilumenestystä on käytetty paitsi valtioiden kansainvälisen maineen kasvattamiseen niin myös kansallisen elinvoiman mittarina. Kansainväliset kilpailut ovat kautta historian tarjonneet poliittisille järjestelmille eräänlaisen näytönpaikan. Menestymällä erinäisissä kansainvälisissä urheilukilpailuissa valtiot ovat pyrkineet tuomaan esille oman poliittisen järjestelmänsä erinomaisuutta. (Arnaud 1998, 3.)

Olympialaiset ovat perinteisesti olleet urheilun ja politiikan kohtaamisen tärkein näyttämö. Olympialaisten alkuperäinen idea oli toimia eräänlaisena sillanrakentajana valtioiden välillä, mutta siitä huolimatta ne ovat kuitenkin usein olleet ennemminkin poliittisten ristiriitojen näyttämö. Vuodesta 1948 alkaen lähes jokaisia olympialaisia on boikotoinut joku valtio tai joukko valtioita

erilaisten poliittisten ristiriitojen vuoksi. Tunnetuimpia esimerkkejä olympialaisten boikotoinnista ovat kylmän sodan aikaiset olympiaboikotit. Ensin Yhdysvallat boikotoivat Moskovan olympialaisia 1980, minkä jälkeen Neuvostoliitto, ja sen johdolla koko muu sosialistinen maailma, kostivat boikotoimalla Los Angelesin olympialaisia 1984. (Cashmore, 161-163.)

Urheilun megatapahtumat ovat myös urheilun ja sen avulla tehtävän kansallisen identiteetin rakennustyön kannalta keskeisiä. Urheilun megatapahtumat toimivat isäntämaalle näyttämönä, jolla on mahdollista esitellä valtion kehitystä ja elinvoimaisuutta isäntämaan urheilijoiden suoritusten kautta. Lisäksi valtiot pyrkivät saavuttamaan megatapahtumien järjestämisen avulla kansainvälistä arvovaltaa. Urheilun megatapahtumilla toivotaan lisäksi olevan isäntämaassa myös muita yhteiskunnallisia hyötyjä, kuten kansalaisten liikuntainnostuksen lisääntyminen. Isäntämaiden tosiasiallista hyötymistä urheilun megatapahtumista on kuitenkin 2000-luvulla myös kyseenalaistettu. 2000-luvun olympiakisojen järjestämissä on tehty kartoitusta kilpailuiden järjestämisen kustannuksista ja taloudellisista hyödyistä. Näiden tutkimusten perusteella urheilun megatapahtumien järjestämiseen on esimerkiksi Isossa-Britanniassa alettu suhtautua varauksellisemmin, sillä taloudellinen hyötysuhde tapahtumien järjestämisessä ei välttämättä ole kovin hyvä. Urheilun megatapahtumat vaativat valtavia taloudellisia panostuksia valtiolta, eivätkä panostuksista saatavat hyödyt välttämättä kata kustannuksia. (Lin, Lee & Nai 2008, 28-29.) Taloudellisten hyötysuhteiden analysoinnin lisäksi huomioon on kuitenkin otettava myös kansallisen identiteetin ulottuvuus megatapahtumien järjestämisessä. Isossa-Britanniassa Lontoon olympialaisten menestyksekkäs järjestäminen vuonna 1948 koettiin koko valtion uudelleenrakennuksen symboliksi (Keech 2003, 13). Urheilun megatapahtumien hakeminen perustuu yleensä kansallisesti luodulle strategialle. Tapahtumat mahdollistavat valtiojohdolle ylhäältä alaspäin tapahtuvan yhtenäisyyden tunteen luomisen, joka ei aina välttämättä ole menestyksekkäs tapa luoda kansallista yhtenäisyyttä. (Nauright 2004, 1330.)

Ristiriitaisia tunteita herättäneille poliittisille järjestelmille olympialaisten järjestäminen on kautta modernin urheilun historian 1800-luvun lopusta tähän päivään ollut yhtäältä erityinen mahdollisuus, mutta toisaalta riski. Olympialaiset järjestävä valtio on poikkeuksetta erityisessä kansainvälisessä tarkkailussa ja laajan kansainvälisen mediahuomion keskipisteenä. Esimerkiksi Pekingin 2008 kesäolympialaisten alla käytiin keskustelua siitä, millaiset vaikutukset olympialaisten järjestämisellä mahdollisesti olisi Kiinan poliittiselle järjestelmälle. (Xu & Kirby 2008, 255-256.)

Muita laajalti tunnettuja historiallisia esimerkkejä ristiriitaisia tunteita herättäneiden poliittisten

järjestelmien valtioissa järjestetyistä urheilun megatapahtumista ovat Berliinin olympialaiset 1936 ja Soulin kesäolympialaiset 1988. Berliinin olympialaisissa Adolf Hitler pyrki pönkittämään natsi-Saksan kansainvälistä asemaa. Hitlerin aikeet onnistuivat sikäli, että Saksan urheilijoiden vakuuttuvat suoritukset nostivat Saksan asemaa kansainvälisen yhteisön silmissä. Berliinin olympialaisten jälkeen myös muu kansainvälinen yhteisö havaitsi urheilun suomat mahdollisuudet propagandan välineenä. (Lapchick 1996, 258-259) Vastaavasti Soulin kesäolympialaiset 1988 olivat hankala paikka Etelä-Korealle. Kylmän sodan hengessä sosialistisen maailman johdolla vaadittiin jopa kisäisännyyden perumista, sillä Etelä-Korean hallitusta pidettiin äärioikeistolaisena (mt, 266-267). Etelä-Korean suhteet Pohjois-Koreaan sekä sosialistiseen maailmaan yleensäkin olivat erityisen viileät ennen Soulin kesäolympialaisia. Olympialaiset merkitsivät Etelä-Korealle paljon, sillä niiden välityksellä se pääsi esittelemään Korean sodan jälkeistä edistymistään koko maailmalle. Soulin olympialaiset myös herättivät Etelä-Korean tulevaisuutta muokanneen demokratialiikkeen. (Xu & Kirby 2008, 229-231.)

Valtion kansainvälisten suhteiden lisäksi historiallisesta perspektiivistä katsottuna merkityksellistä on myös urheilun käyttö kansanterveyden kohentajana. Kansalaisten ja eritoten nuorten urheilua on pyritty valtioiden taholta edistämään sodan mahdollisuutta silmällä pitäen. Fyysisesti vahvoista, hyväkuntoisista kansalaisista on ollut sotatantereella enemmän hyötyä kuin fyysisesti heikoista ja huonokuntoisista kansalaisista. Esimerkiksi Yhdysvalloissa kansalaisten liikuntakulttuuri otti valtavia harppauksia eteenpäin I maailmansodan aikana, sillä urheilusta uskottiin olevan hyötyä sodassa. (Mt, 56.) Myös muun muassa Neuvostoliitossa urheilun katsottiin palvelevan maanpuolustuksen tarpeita (Riordan 2008, 3).

Erityisesti Neuvostoliitto tuli kansainvälisesti tunnetuksi valtiojohtoisesta urheilujärjestelmästä. Neuvostoliitto saavutti järjestelmänsä avulla hyviä tuloksia kansainvälisillä urheilukentillä ja länsimaissa ihailtiin Neuvostoliiton urheilumenestystä. Toisaalta Neuvostoliiton urheilujärjestelmän byrokraattisuutta pidettiin länsimaissa arveluttavana, eräänlaisena ääriesimerkkinä urheilun ja politiikan suhteesta. (Cashmore 1990, 158.) Valtio ohjasi ja kontrolloi niin huippu-urheilua kuin kansalaisten liikuntakulttuuriakin, ja urheilusta tehtiin valtion johtama poliittinen instituutio (Riordan 2008, 4). Resursseja kontrolloitiin ja käytettiin keskitetysti suunnitelmataloudesta tuttuun tapaan. Valtiojohtoa kiinnostivat erityisesti olympialajit, sillä niiden avulla oli mahdollista saavuttaa kansainvälistä tunnustusta. Vastaavasti lännen kaupallistuneiksi mielletyt lajit kuten jalkapallo, koripallo, tennis, moottoriurheilu tai nyrkkeily eivät Neuvostoliitossa kiinnostaneet valtiojohtoa samoissa määrin kuin olympialajit. (Mt, 16, 27.) Valtio

rakensi urheiluorganisaatiota ja turvasi urheilijoiden kokopäiväisen ja ympärivuotisen harjoittelun. Lahjakkuudet pyrittiin saamaan jo varhaisessa vaiheessa systemaattisen ja ammattitaitoisen valmennuksen pariin (mt, 24).

Neuvostoliitossa urheilujärjestelmän tavoitteena oli kansainvälisen tunnustuksen saavuttamisen ohella luoda kaikkien kansalaisten liikuntakulttuuri kehittyvän ja modernisoituvan yhteiskunnan tarpeisiin. Urheilun avulla pyrittiin edistämään terveyttä ja hygieniaa. Yleisen kansanterveyden kohenemisen katsottiin palvelevan myös työvoiman tuottavuutta ja auttavan monikansallisen valtion integroimisessa yhtenäiseksi valtioksi. Useissa kommunistisissa valtioissa oli vallalla ajatus siitä, että urheilu ja kansalaisten liikuntakulttuuri ovat inhimillisen kehityksen kannalta yhtä tärkeitä kuin henkinenkin kulttuuri. (Mt, 3-5.)

Neuvostoliitossa yksittäiset menestyneet urheilijat istutettiin esikuvan rooliin, jossa heidän tuli osoittaa neuvostososialismin kyvykkyyttä ja toimia ihannekansalaisen mallina. Samalla urheilun mitattavat tulokset toimivat kansainvälisesti yhteiskuntajärjestelmien keskinäisen kilpailun välineinä. (Riordan 2008, 25, 27.) Urheilun tärkeänä tehtävänä oli lisäksi kansalaisten terveyden edistäminen ja ylläpitäminen. Terveyskampanjan muita merkittäviä osia olivat hygienia, ravinto sekä säännöllinen päivärytmi. Liikunnalla katsottiin olevan myönteisiä vaikutuksia myös kansalaisten henkiselle hyvinvoinnille. Urheilun avulla kansalaisia ja eritoten nuoria pyrittiin ohjaamaan elämässään ”paremmille teille”, pois esimerkiksi rikollisuuden, ja kommunistisessa järjestelmässä haitallisena pidetyn uskonnon parista. Neuvostoliiton urheilujärjestelmä edisti niin ikään naisten asiaa. Naiset huomioitiin Neuvostoliiton urheilujärjestelmässä aikanaan paremmin kuin länsimaissa. Urheilun katsotaan olleen Neuvostoliitossa merkittävä tekijä naisten tasa-arvoistumiskehityksessä. (Mt, 7-8.) Ajoittain voimakas huippu-urheiluun panostaminen johti kuntoliikunnan ja kansanurheilun laiminlyöntiin (Riordan 2008, 27).

5.2. Urheilun ja politiikan yhteenkuuluvuus 2000-luvulla – esimerkkinä Suomi

Urheilu on haluttu tulosurheilukeskeisessä historioinnissa nähdä omalakisena ja jollain tavalla koko muusta yhteiskunnasta irrallisena saarekkeena. Tämän näkemyksen pohjalta on haluttu korostaa sitä, että urheiluun vaikuttavat pääosin urheilun sisällä tehdyt päätökset. Lisäksi näkemyksen

pohjalta on haluttu nähdä, että vain suurimmat yhteiskunnalliset mullistukset voivat vaikuttaa tähän urheilun omalakiseseen asetelmaan. Tämä lähestymistapa on sivuuttanut urheilun toimijoiden erilaiset mielipiteet ja yhteiskunnalliset sidonnaisuudet. Osa urheilusta kiinnostuneista saattaa kokea, että urheilun syvälinen ja kriittinen tutkimus suorastaan vesittävätkin urheiluun liittyvät tunne-elämykset. (Kokkonen 2008, 13.) Tässä luvussa luodaan katsaus ajankohtaiseen keskusteluun urheilun ja politiikan yhteenkuuluvuudesta. Esimerkkinä käytetään Suomea, sillä suomalaisten urheilun ja liikunnan jäsenjärjestöistä koostuva Valo käynnisti vuonna 2014 ”Reilu Peili”-nimisen hankkeen (Sport.fi 2014a, Sport.fi 2014b), jossa noin sadasta suomalaisesta vaikuttajasta koostuva raati ottaa kuukausittain kantaa ajankohtaisiin urheiluun ja urheilun yhteiskuntavastuuta koskeviin kysymyksiin.

Urheilun vastuullisuutta käsittelevää Reilu Peili -hanketta varten koottu raati koostuu pääasiassa urheiluvaikuttajista, kuten urheilujohtajista ja kansainvälisen tason urheilijoista sekä valmentajista. Joukossa on lisäksi muutama toimittaja ja kansanedustaja. Reilu Peili -hanke avattiin tämän tutkielman kannalta mielenkiintoisesti raadin pohdinnalla siitä, voiko urheilukilpailu olla poliittisen kannanoton paikka. Keskusteluun urheilukilpailusta poliittisen kannanoton paikkana antoi kommenttinsa yhteensä 76 vaikuttajaa. 76 vaikuttajan kommentit antavat jonkinlaisen yleiskuvan siitä, millaisin argumentein urheilun ja politiikan välisen suhteen puolesta tai sitä vastaan ajankohtaisessa keskustelussa kommentoidaan. Reilu Peili -hankkeeseen vastanneista vaikuttajista 50 oli sitä mieltä, että urheilukilpailu voi olla poliittisen kannanoton paikka. Vaikuttajista 24 halusivat pitää urheilun ja politiikan kokonaan erillään. Vaihtoehdon ”en osaa sanoa” valitsivat kaksi vaikuttajaa. Edellä mainitut kyselyn tutkimustulokset, ja seuraavaksi mainittavat keskustelussa annetut kommentit pohjautuvat kaikki Reilu Peili -hankkeeseen (Sport.fi 2014a, Sport.fi 2014b).

Keskustelun kommentteja voidaan jaotella karkeasti erilaisiin ryhmiin, kuten Valon verkkosivustolla on tehtykin. Osa vastaajista katsoi urheilukilpailun olevan poliittisen kannanoton paikka historian perusteella. Tällöin ajatuksena on, että koska urheilukilpailut ovat aiemminkin olleet poliittisia, saavat ne olla sitä jatkossakin. Myös aiemmin tässä tutkielmassa viitattu näkemys urheilumaailman naiivista suhtautumisesta urheilun poliittisuuteen (Cashmore 1990) nousi kommentteissa esille. Muutoinkin kannanotot olivat muodoltaan pitkälti samankaltaisia kuin urheilun ja politiikan suhteen historiassa on totuttu kuulemaan.

Kommenteissa korostettiin nimenomaan yksilön oikeutta ottaa kantaa. Kommenteissa nousi esille poliittisten kannanottojen mahdollisuuden kuuluminen länsimaisen sananvapauden piiriin. Esiin

kannanottamisessa nostettiin nimenomaisesti urheilijan oma vastuullisuus ja omatunto. Valtiollisten elimien poliittista toimintaa ei nähty samalla tavalla positiivisena. Erikseen mainittiin muun muassa olympiaboikotit ja niiden negatiivinen vaikutus urheilijoiden mahdollisuuksiin urheilla. Myöskään puoluepolitiikalle ei nähty olevan sijaa urheilukilpailuissa.

Osa vastaajista jopa toivoi ja halusi kannustaa urheilijoita herättäviin keskustelunavauksiin. Esille nostettiin muun muassa tämän tutkielman johdannossa esitelty ruotsalaisurheilijoiden tempaus homoyhteisön hyväksi yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailuissa Moskovassa 2013. Lisäksi esille nousi myös se, että urheilijalla tulee niin halutessaan olla mahdollisuus myös olla ottamatta kantaa. Urheilijaa ei saa painostaa ottamattaan kantaa, mikäli urheilija ei itse koe tarpeelliseksi ottaa kantaa.

Urheilijoiden mahdollisuus urheilla ja harjoittaa ammattiaan toistui parissakin urheilua poliittisen kannanoton paikkana vastustavassa kommentissa. Urheilijoille haluttiin taata keskittymisrauha, jota poliittisten kannanottojen nähtiin mahdollisesti häiritsevän. Poliittisia kannanottoja vastustavissa kommentteissa niiden ehkäisemiskeinoksi esiteltiin suurten urheilutapahtumien järjestäjämaiden tarkempi valinta. Kilpailuja ei näiden kommenttien mukaan tulisi edes antaa järjestettäväksi sellaisiin maihin, joissa on esimerkiksi ihmisoikeusloukkauksia.

Kansainvälisten urheilukilpailuiden medianäkyvyydellä perusteltiin myönteisiä kantoja urheilun käyttämiseen politiikan välineenä. Mahtavaksi näyteikkunaksi luonnehdittuja urheilukilpailuja ei kommentoinnin mukaan tulisi edes jättää käyttämättä. Lisäksi urheilijoiden toimiminen esikuvina nostettiin esille. Urheilijoiden medianäkyvyyttä ja asemaa ihmisten silmissä tulisi hyödyntää tärkeiden asioiden puolesta annetuin poliittisin kannanotoin.

Hankkeeseen kommenttinsa antaneiden joukossa oli myös muutamia poliitikkoja. Poliitikkojen näkemykset urheilukilpailuista poliittisen kannanoton paikkoina erosivat toisistaan. Virallisemmissä julkisissa yhteyksissä poliitikot ovat monesti asettuneet politiikan ja urheilun yhteenkuuluvuutta vastaan. Esimerkiksi vuonna 2007 Pekingin kesäolympialaisten alla Suomen silloinen kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin kirjoitti kolumnissaan Salon Seudun Sanomissa urheilun ja politiikan ”pakkoliitosta”. Wallin käsitteli kirjoituksessaan ennen kaikkea olympiakisoja politiikan areenana ja totesi: ”on yksinkertaisesti osattava erottaa osallistuminen olympiakisoihin ja kannanotot siihen, mitä järjestäjämaassa tapahtuu kisa-areenojen ulkopuolella”. (Wallin 2007.) Epävirallisimmassa yhteyksissä poliitikotkin ovat ajoittain ottaneet näkyvästi kantaa. Kesällä 2013 Suomen silloinen

urheilu- ja kulttuuriministeri Paavo Arhinmäki nostatti kohun heiluttelemalla homoyhteisön tunnuksena tutuksi tullutta sateenkaarilippua Moskovan yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailuissa stadionin kutsuvierasaitiossa. Arhinmäki kertoi saaneensa tapauksesta paljon kiittävää palautetta, mutta esimerkiksi kansanedustajat Juha Väätäinen ja Pertti Salolainen paheksuivat Arhinmäen toimintaa. (Helsingin Sanomat 19.8.2013).

6. ANALYYSI JA TULOKSET

6.1. Ison-Britannian “Game Plan” -strategia

Tutkielman tässä luvussa esitellään aineistosta esiin nousseet huomiot. Ensin puran kolmeen alalukuun jaoteltuna kunkin strategian erikseen, minkä jälkeen vertailen strategia-asiakirjoja. Vertailun ohessa esittelen myös johtopäätöksiä aineistosta esiin nousseen pohjalta. Tutkielman seuraavassa, seitsemännessä luvussa, esittelen näkemyksiäni tutkimuksen onnistumisesta ja merkityksestä.

Kuten tässä tutkielmassa aiemmin todettiin, Ison-Britannian osalta tutkielman aineistona oli huippu-urheilun strategia ”Game Plan: a strategy for delivering Government's sport and physical activity objectives” (DCMS & Strategy Unit 2002). Jatkossa tässä tutkielmassa strategiaan viitataan yksinkertaisemmin nimellä Game Plan -strategia tai Ison Britannian Game Plan -strategia. Game Plan -strategia on tutkielman aineistona olleista strategioista laajin. Siinä käsitellään urheilun tulevaisuutta Isossa-Britanniassa niin kansanterveydellisistä kuin huippu-urheilullisistakin näkökulmista. Iso osa strategiasta on tosin urheiluun kohdistettavien taloudellisten panosten ja urheilua ohjaavien organisaatioiden tehostamista koskevaa urheilupoliittista puhetta. Yhtäältä tällainen, paikoin yksityiskohtainenkin, kuvaus urheilun taloudellisesta ja organisatorisesta järjestämisestä ei ole tämän tutkielman kannalta kovinkaan antoisaa, mutta toisaalta sekin voi kertoa jotain siitä, mikä urheilupoliittisessa diskurssissa koetaan merkitykselliseksi.

Käytän niin Ison-Britannian kuin muidenkin valtioiden strategioiden analyysissä jo aiemmin luvussa 2.2. ehdottamaani urheilupoliittisen diskurssin jakoa kahteen pienempään osadiskurssiin.

Urheilupolitiikan kansanterveydellisiä näkökulmia käsittelevää urheilupoliittista puhetta kutsun nimellä “kansanterveysdiskurssi” ja urheilupolitiikan huippu-urheilullisia näkökulmia käsittelevää urheilupoliittista puhetta nimellä “huippu-urheiludiskurssi”. Kansallinen identiteetti voi ilmetä osana urheilupoliittista puhetta kumman tahansa diskurssin alla. Kuten tutkielman urheilun ja politiikan historian suhdetta käsittelevässä luvussa käy ilmi, niin kansanterveydellä kuin huippu-urheilumenestykselläkin saatetaan nähdä kansallista identiteettiä vahvistavaa vaikutusta. Näen asian niin, että huippu-urheilumenestyksellä kansallista identiteettiä voidaan vahvistaa kahdella eri tavalla. Menestymistä kansainvälisissä urheilukilpailuissa saatetaan käyttää propagandana niin omalle kansalle kuin maailman muillekin kansakunnille. Keskeistä on kansallisen identiteetin kannalta elintärkeä jako “meihin” ja “muihin”. Huippu-urheilumenestyksellä voidaan osoittaa niin omalle kansalle kuin muillekin kansakunnille “meidän” olevan “muuta” parempia. Yhtä lailla huippu-urheilumenestyksellä on potentiaalia yhdistää kansalaisia ja vahvistaa kansalaisten kansallista identiteettiä ikään kuin sisältä päin. Tällöin oleellista ei välttämättä ole propagandistinen näyttö “muille”, vaan “meidän” kollektiivisesti kokema mielihyvä, joka vahvistaa sosiaalisia siteitä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta kansakunnan sisällä.

Kansanterveydellisesti ajateltuna urheilu voi vahvistaa kansallista identiteettiä nähdäkseni pääosin nimenomaan sisältä päin. Koko kansan läpäisevä liikuntakulttuuri voi huippu-urheilumenestyksen tavoin luoda sosiaalisia siteitä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta kansakunnan sisällä. Liikuntakulttuuri voi muodostua “meidän jutuksi”, joksikin sellaiseksi asiaksi, joka määrittää valtion kansalaisia ja täten vahvistaa heidän kokemaansa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kansallista identiteettiä. Voitaisiin toisaalta myös sanoa, että kansanterveydellisesti vahva valtio voi näyttäytyä myös “muille” vahvana, esimerkiksi peilaten urheilun ja politiikan suhteen historiaan ja fyysisesti terveen kansan sotapotentiaaliin. Katson kuitenkin huippu-urheilumenestyksen olevan urheilun ja politiikan suhteen historiaan peilaten propagandan kannalta arvokkaampaa. Näkemykseni pohjautuu aiemmassa urheilun ja politiikan suhdetta käsitelleessä tutkimuksessa kummunneiseen väitteisiin (ks. tämän tutkielman luku 5.1.), että suurimmat kansainväliset urheilukilpailut ovat historiassa toimineet tämän kansakunnan väitetyn “elinvoimaisuuden” tosiasiallisina mittareina. Koko kansan käsittävä liikuntakulttuuri ja siitä johtuva kansakunnan elinvoimaisuus sinänsä eivät vielä välttämättä ole propagandamielessä arvokkaita. Niiden toteennäyttäminen olympiakisojen mitalitaulukossa sen sijaan on.

Game Plan -strategiassa mainitaan eksplisiittisesti urheilupolitiikan kaksinainen luonne ja sen edellyttämä lähestymistapa urheilupolitiikkaan (“twin-track approach”). Kaksinaisella luonteella

tarkoitetaankin juurikin urheilupolitiikan jakautumista yhtäältä kansanterveyttä ja toisaalta huippu-urheilua koskevaan urheilupolitiikkaan. Tosiasiallisesti edellä mainitussa strategiassa kansanterveysdiskurssi nousee kuitenkin esiin huippu-urheiludiskurssia voimakkaampana urheilupoliittisena osadiskurssina. Eksplisiittisesti käsitettä kansallinen identiteetti käytetään yli 200-sivuisessa strategiassa vain neljä kertaa.

Game Plan -strategiassa kansallisen identiteetin merkitys osana urheilupolitiikkaa nähdäänkin ensisijaisesti nimenomaan sosiaalisen yhtenäisyyden tuottajana. Strategian urheilupoliittisen puhunnan ylevä toteamus ja lähtökohta on, että “urheilu määrittää meidät kansakuntana” (“sport defines us as a nation”). Strategiassa kansanterveysdiskurssi nousee kuitenkin huippu-urheiludiskurssia hallitsevampaan asemaan, minkä perusteella voidaan todeta, että tämä lainauksessa esitetty määrittäminen tapahtuu ennemminkin urheilun asemalla sosiaalisena yhdistäjänä ja kansanterveyden ylläpitäjänä. Urheilu ei siis määritä kansallista identiteettiä suhteessa “muihin”, vaan ennemminkin sisältä päin, muodostamalla Ison-Britannian kansalaisille “meidän” yhteisen yhdistäjän. Tällöin kyseessä on kansallisen identiteetin merkitystaso yksilöiden identifioitumisena kansakuntaan ja kansallisvaltioon.

Strategian urheilupoliittisessa puheessa “muiden” rooliksi jää toimia esimerkkeinä Ison-Britannian omien urheilupoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tarkoiton tällä sitä, että strategiasta ei nouse esiin minkäänlaista varsinaista vastakkainasettelua “muiden” valtioiden kanssa, vaan “muut” toimivat mittatikkuna Ison-Britannian urheilupoliittisille tavoitteille. “Muut” nähdään siis ennemminkin positiivisessa valossa, eikä negatiivisia tai vastakkainasetteleviä kommentteja muista valtioista esitetä. Aineistosta esiin nousevista mittatikuista tärkeimpiä ovat Suomi, joka isobritannialaisessa urheilupoliittisessä diskurssissa esitetään kansalaisten liikuntakulttuurin mallimaana, ja Australia, joka esitetään vastaavasti huippu-urheilumenestyksen mallimaana. Erittäin keskeinen havainto on nähdäkseni se, millä tavalla strategiassa puhutaan näiden kahden tavoitemaan ja Ison-Britannian omien pyrkimysten suhteesta. Strategian mukaan hallituksen pitäisi (“should”) saavuttaa Suomen taso kansalaisten liikuttamisessa, kun taas vastaavasti Australian asema kansainvälisesti huippu-urheilumenestyksestä tunnettuna maana olisi hallituksen näkökulmasta vähäpätöisempi, mutta siltikin tavoiteltava asia (“would like to emulate”). Ison-Britannian urheilupolitiikan kahden tärkeimmän tavoitteen, kansalaisten liikuntakulttuurin ja huippu-urheilumenestyksen, suhteuttaminen strategiassa käytettyihin tärkeimpiin mittatikkuihin eroaa siis painotukseltaan toisistaan siten, että kansalaisten liikuntakulttuuria pidetään strategiassa painavampana ja tärkeämpänä asiana. On myös huomautettava, että Game Plan -strategia on

laadittu ennen kahta muuta strategiaa ja esimerkiksi Suomessakaan ihmisten liikkuminen ei strategia-asiakirjaa tuorempien tutkimusten (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011) mukaan ole ollut kovinkaan korkealla tasolla.

Huippu-urheilumenestyksen asemaa kansallisen identiteetin rakentajana näyttäytyy Game Plan -strategian urheilupoliittisessa puheessa jonkinlaisena itsestäänselvyytenä. Strategiassa tyydytään kansainvälistä urheilumenestystä käsiteltäessä esimerkiksi toteamaan, että “urheilu linkittyy vahvasti kansalliseen identiteettiin” (“sport is strongly associated with national identity”), asiaa kuitenkin sen enempää avaamatta tai selittämättä. Toisaalla strategiassa todetaan yleisemmällä tasolla ja edelleen melko laimealla tavalla, että “kansainvälinen urheilumenestys auttaa luomaan ylpeyttä ja tunteen kansallisesta identiteetistä” (“international sporting success helps generate pride and a sense of national identity”). Kansainvälisten urheilukilpailuiden erityisiksi hyödyiksi mainitaan strategiassa edellä mainittujen ylpeyden ja kansallisen identiteetin tunteen lisäksi kansalaisten kokema mielihyvä (“feelgood factor”) ja valtiosta olemassa olevien mielikuvien saama positiivinen vaikutus. Menestyksellä nähdään myös mahdollisuus saavuttaa kansakunnalle ja Ison-Britannian valtiolle kansainvälistä arvostusta. Valtion mielikuviin kohdistuva vaikutus onkin strategian ainoa maininta urheilusta kansallisen identiteetin rakentajana perinteisessä propagandistisessa mielessä. Kansainvälisen urheilumenestyksen mahdollisuutta lisätä Ison-Britannian tunnettavuutta maailmalla pidetään mahdollisena, joskin strategiassa esitetyn tutkimustiedon valossa iso-britannialaiset urheilutähdet eivät ole maailmalla yhtä tunnettuja kuin esimerkiksi laajasti tunnetut iso-britannialaiset muusikot tai näyttelijät. Erilaisilla urheilubrändeillä, kuten ison-britannian tärkeimmällä jalkapallon mestaruussarjalla, Englannin Valioliigalla, nähdään lisäksi arvoa mielikuvien rakentamisessa “muiden” keskuudessa.

Kansainvälisen urheilumenestyksen tärkeimpänä antina kansalliselle identiteetille strategian urheilupoliittisessa puheessa nouseekin nimenomaan mielihyvä, jota kansalaiset voivat kokea Ison-Britannian urheilumenestyksestä. Lisäksi kansainvälistä urheilumenestystä käsiteltäessä strategiassa nousevat mielihyvän kautta esiin usein sellaiset valtiolle hyödylliset tekijät kuin kansalaisten liikunnan lisääntymisen mahdollisuus ja menestyksen tuottaman kollektiivisen mielihyvän mahdollinen positiivinen taloudellinen vaikutus. Strategian urheilupoliittisessa puheessa todetaankin eksplisiittisesti, että kansainvälisen urheilumenestyksen tuottama mielihyvä mahdollisine muine vaikutuksineen on valtion kannalta arvokkainta huippu-urheilumenestyksen antia. Huippu-urheilumenestyksen mahdollisena negatiivisena vaikutuksena mainitaan nationalismin nouseminen. Nationalismin asema negatiivisena asiana liittyy Ison-Britannian

identiteetikriisin luonteeseen (Bradley 2007) ja pelkoon mahdollisten “alanationalismien” (Anderson 2007) tai vähemmistökansan nationalismien voimistumisesta (Lecours & Nootens 2011). Lisäksi eksplisiittisesti mainitaan huliganismi, varsinkin jalkapallohuliganismi, joka on Isossa-Britanniassa tunnettu ongelma. Nationalismin käyttäminen negatiivisena käsitteenä kertoo sekin jotain siitä, millä tavalla urheilumenestystä halutaan kansallisen identiteetin välineenä käyttää. Urheilumenestystä halutaan käyttää nimenomaan kansalaisia yhdistävänä ja kansalaisille mielihyvää tuottavana asiana, ei sellaisena asiana, joka aiheuttaisi voimakkaita “me” - “muut” -vastakkainasetteluja, joilla nähdään potentiaalisesti negatiivisia seurauksia. Game Plan -strategiassa mainitaankin eksplisiittisesti, että urheilua ei välttämättä näiden mahdollisten negatiivisten vaikutustensa vuoksi edes tulisi käyttää kansallista identiteettiä pönkittäväenä välikappaleena. Iso-britannialaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa urheiluun kansallisen identiteetin rakennustyön välineenä suhtaudutaan siis skeptisesti. Yhtäältä urheilulle asetetaan selviä kansallista identiteettiä voimistavia tehtäviä, toisaalta varsinkin kansainvälisen huippu-urheilumenestyksen käyttämiseen kansallisen identiteetin rakennuspalikkana suhtaudutaan varauksella.

Edelleen huippu-urheiludiskurssin sisällä kansainvälisen urheilun painopisteet ovat Game Plan -strategiassa mielenkiintoiset. Strategiassa esitetään, että urheilulajien tukemisen painopistettä tulisi muuttaa. Aiemmin käytössä ollut mallia ja panostamista sellaisiin urheilulajeihin, joista on mahdollisuus voittaa valtiolle mahdollisimman monta olympiamitalia, tulisi muuttaa siten, että painotus olisikin urheilulajeilla, jotka ovat Isossa-Britanniassa kansalaisten keskuudessa kaikkein suosituimpia. Mahdollisuus tuottaa kansalaisille mielihyvää urheilumenestyksellä on suurempi niiden urheilulajien kautta, joista kansalaiset itse eniten pitävät. Olympiamitaleiden määrää sinänsä ei pidetä arvokkaimpana asiana kansallisen identiteetin kannalta, elleivät mitalit tule lajeista, joista kansalaiset kyselytutkimusten mukaan pitävät ja joita kansalaiset mielellään seuraavat.

Game Plan -strategiassa käsitellään laajahkosti myös urheilun kansainvälisten megatapahtumien järjestämistä Isossa-Britanniassa. Urheilun megatapahtumien kategoriaan luetaan strategiassa olympiakilpailut (kesä- ja talvikisat), yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailut, kansanyhteisön kisat sekä jalkapallon euroopan- ja maailmanmestaruuskilpailut. Urheilun kansainvälisten megatapahtumien mainitaan mahdollisesti olevan hyödyllisiä mielikuville Isosta-Britanniasta muualla maailmassa, mutta toisaalta niiden järjestämiseen suhtaudutaan hyvin varauksellisesti. Urheilun kansainvälisillä megatapahtumilla nähdään olevan mahdollisesti lisäksi taloudellisia ja kansalaisten liikuntakulttuuria edistäviä hyötyjä, mutta tapahtumien valtavat järjestelykustannukset

arveluttavat. Tämäkin kertoo jotain kansallisen identiteetin merkityksestä iso-britannialaisessa urheilupoliittisessa puheessa. Mahdollinen kansallista identiteettiä vahvistava vaikutus katsotaan vähäpätöisemmäksi kuin kansalaisten liikuntakulttuurin edistäminen, eivätkä urheilun megatapahtumat siksi ole välttämättä asialistan kärjessä. Mielenkiintoista kuitenkin on, että vain vähän aikaa Game Plan -strategian julkaisemisesta Iso-Britannia kuitenkin haki Lontoon kesäolympialaisten 2012 isännyyttä, joka sille myös myönnettiin. Ison-Britannian urheilupoliittisessa puheessa urheilun kansainvälisten megatapahtumien järjestämisen tehtävä onkin toimia ajoittaisena kansalaisten juhlena, eikä hallituksen muiden urheilua koskevien tavoitteiden toteuttajana.

6.2. Venäjän strategia

Venäjän osalta tutkielman aineistona oli vuonna 2009 julkaistu ”Strategia liikuntakulttuurin ja urheilun kehittämiseksi Venäjän federaatiossa vuoteen 2020 mennessä”. Jatkossa viitataan strategiaan yksinkertaisemmin nimellä ”Venäjän strategia”. Venäjän strategian alkuperäinen venäjänkielinen versio on 34 sivua pitkä teksti, jossa käsitellään nimensä mukaisesti niin liikuntakulttuurin kuin huippu-urheilunkin kehittämistä Venäjällä. Venäjän strategian urheilupoliittisessa puhunnassa huippu-urheiludiskurssin painoarvo kansanterveysdiskurssiin nähden on suurempi kuin Ison-Britannian Game Plan -strategiassa, vaikka kansanterveysdiskurssi on nähdäkseni Venäjänkin strategiassa hallitsevassa asemassa huippu-urheiludiskurssiin verrattaessa.

Huippu-urheiludiskurssin painoarvoa korostavat muun muassa ”perinteisemmät” näkemykset kansainvälisistä urheilukilpailuista. Perinteisiksi näkemyksiksi näen ennen kaikkea urheilun ja politiikan suhdetta koskevassa tutkimuksessa esitetyt propagandahyödyt (ks. tämän tutkielman luvut 1.4. ja 5.1.) Vaikka kansallista identiteettiä ei käsitteenä suoraan Venäjän strategiassa mainita kertaakaan, korostetaan strategiassa kansainvälisten urheilukilpailuiden merkitystä osana valtioiden välistä kilpailua. Tämä korostaminen implikoi selvästi sitä, että venäläisessä urheilupoliittisessa diskurssissa kokonaisuutenaan huippu-urheilumenestyksellä nähdään selvästi kansallista identiteettiä rakentava tehtävä. Strategiassa mainitaan, että kansainväliset urheilutapahtumat ja niissä menestyminen ovat tilaisuus tehdä valtio kansainvälisesti tunnetuksi sekä luoda positiivisia

mielikuvia Venäjstä. Tässä yhteydessä korostetaan erityisesti olympialaisten merkitystä. Venäjän urheilupoliittisessa diskurssissa nimenomaan olympialaiset ovat kansallisen identiteetin urheilun avulla rakentamisen tärkein mahdollisuus, sillä ”maailman johtavat valtiot käyttävät kaiken poliittisen ja taloudellisen potentiaalinsa niissä menestyäkseen”.

Kansallisen identiteetin muodostamiseen ja rakentamiseen keskeisesti liittyvä ”me” - ”muut” vastakkainasettelu on Venäjän strategian urheilupoliittisessa puheessa selvästi tunnistettavissa. Strategiassa nostetaan eksplisiittisesti esiin Kiinan kohentunut huippu-urheilumenestys ja Yhdysvaltain vuosia jatkunut hyvä menestys huippu-urheilun kansainvälisillä kilpailuilla. Asetelma on herkullinen, eikä Kiinan ja Yhdysvaltain nouseminen esiin Venäjän strategiassa ole missään nimessä sattumaa. Tässäkin tutkimuksessa esitellyssä Neuvostoliiton jälkeisen Venäjän identiteettityhjiössä nimenomaan Yhdysvaltain maailmanpoliittisen hegemonian horjuttaminen ja saavuttaminen on ollut Venäjän päättäjien tavoitteena (Evans Jr 2008, Light 2004). Kiina on samalla nostanut profiiliaan maailmanpolitiikassa ja globaalin talouden suurena toimijana (Tsygankov 2013, 192-194). Tärkeimmän kilpailijan, joksi tässä luen Yhdysvallat, ja mahdollisesti tulevaisuudessa samoilla maailmanpolitiikan areenoilla omaa asemaansa nostamaan pyrkivän Kiinan peittoaminen kansainvälisillä urheilukilpailuilla on tärkeä osa venäläistä urheilupoliittista diskurssia. Yhdysvaltain ja Kiinan esiin nostamisen lisäksi myös kansainvälisillä urheilukilpailuilla hyvää menestystä saavuttaneet Euroopan suurvallat Iso-Britannia ja Saksa mainitaan Venäjän strategian urheilupoliittisessa puheessa. Venäläinen urheilupoliittinen diskurssi heijastelee siis mielenkiintoisella tavalla globaalia suurvaltapolitiikkaa. Huippu-urheilumenestykselle annetaan selvät, suorasanaiset, tavoitteet. Esimerkiksi Sotsin olympialaisissa 2014 ja Kazanin universiadeissa 2013 tavoitteena on Venäjän sijoittuminen kilpailuiden maiden välisessä mitalitaulukossa ensimmäiseksi.

Oman mainintansa strategiassa saavat myös talviolympialaiset. Erityisesti talviolympialaisissa kilpailun katsotaan koventuneen ja urheilupoliittisesti Venäjää tulisikin kiinnostaa suurempi mitalisaalis talviolympialaisissa. Venäjän strategiassa todetaan, että koventunut kansainvälinen huippu-urheilun taso näkyy esimerkiksi siinä, että Venäjä ei ole saavuttanut riittävästi menestystä talviolympialaisissa. Strategiassa mainitaan eksplisiittisesti Saksan, Hollannin, Itävallan, Yhdysvaltojen, Norjan ja Kanadan menestys talviolympialaisissa. Talviolympialaisten nouseminen esiin osana urheilupoliittista diskurssia ei liene sattumaa. Ovathan kansallisen identiteetin rakennustyön kannalta ajateltuna talviolympialaiset venäläisille ja Venäjälle ”helppo” väylä osoittaa omaa urheilumahtiaan, sillä jo esimerkiksi eri maiden ilmastot sulkevat isonkin osan maailman valtioista enemmän ja vähemmän pois talviolympialaisten mitalitaulukoiden kärkisijoilta.

Vastaavasti kesäolympialaisissa kilpailu on tältä kantilta ajateltuna kovempaa, ja Venäjän valtion voimannäyttönä toimivien voittojen ja mitalien saavuttaminen vaikeampaa.

Venäjän strategiassa kansainvälisissä urheilukilpailuissa menestyminen rinnastetaan suoraan valtioiden sosiaaliseen ja taloudelliseen kehittymiseen. Kansainvälisissä urheilukilpailuissa menestymistä pidetään Venäjän urheilupoliittisessa diskurssissa valtion yleisemmän sosiaalisen ja taloudellisen kehittymisen reflektiona. Huippu-urheiludiskurssissa merkittävässä asemassa onkin vaatimus siitä, että huippu-urheiluun panostetaan useilla eri yhteiskunnan alueilla. Haluttujen tavoitteiden ja menestyksen saavuttamiseksi vaaditaan erinäisiä resursseja: kansalaisten panosta, valtion panosta ja taloudellista panosta. Lisäksi urheiluteknologian parantamisen vaatimus esiintyy strategiassa useammassa kohdassa. Huipputeknologian valjastamisella urheilun käyttöön nähdään mahdollisuuksia niin kansalaisten yleisen liikuntakulttuurin kuin huippu-urheilumenestyksenkin kannalta.

Urheilupoliittisen diskurssin kaksi osadiskurssia, kansanterveysdiskurssin ja huippu-urheiludiskurssin tavoitteet risteävät Venäjän strategiassa useissa kohdin. Kansanterveyspuhetta hallitsevalla kansalaisten yleisellä liikuntakulttuurilla nähdään tehtäviä myös huippu-urheilun saralla, ja vastaavasti huippu-urheilupuhetta hallitsevalla huippu-urheilumenestyksellä nähdään myös kansanterveydellisiä tehtäviä. Keskeisimmällä tavalla diskurssit risteävät siten, että huippu-urheilumenestyksellä nähdään kansalaisia liikuttava vaikutus ja kansalaisten liikuntakulttuurin nähdään palvelevan huippu-urheilua tuottamalla ”reservin”, josta lahjakkaat nuoret urheilijat saadaan seulottua venäläisen huippu-urheilun käyttöön. Venäjän strategiassa näiden tavoitteiden toteutumiseen suhtaudutaan jollakin tapaa kriittikittömämmin kuin esimerkiksi Ison-Britannian Game Plan -strategiassa, jossa esitettiin väitteiden tueksi tai väitteitä vastaan tuoretta tutkimustietoa. Venäjän strategiassa näitä suhteita ja johdannaisvaikutuksia pidetään jotenkin itsestäänselvinä, eikä niiden olemassa olosta käydä samalla tavalla kriittistä keskustelua.

Venäjän strategian urheilupoliittisesta puheesta nousee esiin myös urheilupropagandan käyttö valtiossa. Urheilupropagandaa halutaan lisätä. Käytännössä tämä tarkoittaa suurimmaksi osaksi kaikille venäläisille tarkoitettavaa valistusta liikunnan terveyshyödyistä eri medioiden ja internetin välityksellä. Propagandan ensisijaiseksi kohderyhmäksi katsotaan lapset ja nuoret. Huippu-urheilumenestyksen välittäminen kansalaisille nousee kuitenkin myös esiin Venäjän urheilupoliittisessa diskurssissa propagandan kohdalla. Huippu-urheilun ja kansallisen identiteetin rakennustyön kannalta mielenkiintoisempaa on kuitenkin vaatimus siitä, että esimerkiksi Sotsin

olympiakilpailuiden valmisteluista ja kilpailuista itsestään halutaan välittää niin ikään valtiollisten televisiokanavien välityksellä mahdollisimman paljon materiaalia kansalaisille. Kansallisen identiteetin rakennustyön kannaltahan tämä on varsin oleellista, sillä venäläisten urheilumenestys halutaan tuoda laajasti ja vaikuttavalla tavalla ihmisten nähtäville. Urheilupropagandalle annettu merkitys kertoo selkeästi siitä, että huippu-urheilulla katsotaan valtion näkökulmasta olevan arvoa paitsi taloudellisesti terveempien kansalaisten myötä, niin myös kansalaisia yhdistävänä tekijänä.

Venäjän urheilupoliittisen diskurssin propagandaa tarkasteltaessa on kuitenkin huomattava, että propagandaa suunnataan ensisijaisesti nimenomaisesti oman maan kansalaisille ja eritoten lapsille ja nuorille. Tämä viittaisi siihen, että propagandan ensisijainen tehtävä on huippu-urheilumenestyksen avulla juurruttaa kansalaisiin paitsi uskoa Venäjän valtioon, niin myös liikuntakulttuuria yleisemmin. Kansalaisia yhdistämään ja kansallista identiteettiä urheilun avulla rakentamaan halutaan myös perustaa Neuvostoliitossa vaikuttaneiden spartakiadien tapainen venäläisten oma kansallinen urheilukilpailu. Spartakiadit olivat Neuvostoliitossa vuodesta 1928 asti neljän vuoden välein järjestetyt neuvostokansojen keskinäiset kilpailut, joiden tarkoituksena oli niin yhdistää kansalaisia liikuntakulttuurin avulla kuin myös valmistaa urheilijoita kansainvälisiin kilpailuihin. Spartakiadeja järjestettiin niin ikään olympialaisten tavoin kesä- ja talvikisoina. Joskus harvoin spartakiadeihin kutsuttiin myös ulkomaisia kilpailijoita, jolloin spartakiadit toimivat diplomatian välineenä. Spartakiadien tärkeimpänä tehtävä pidettiin etnisesti hajanaisen valtion integroimista yhdeksi kansakunnaksi urheilun avulla. (Kobierecki 2016, 10-11.)

6.3. Suomen Huippu-urheilutyöryhmän strategia

Suomen osalta tutkielmassa tarkasteltiin opetusministeriön asettaman huippu-urheilutyöryhmän muistiota ”Sanoista teoksi – Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi”. Jatkossa kutsun edellä mainittua strategia-asiakirjaa yksinkertaisemmin nimellä ”Huippu-urheilutyöryhmän strategia” tai ”Suomen Huippu-urheilutyöryhmän strategia”. Huippu-urheilutyöryhmän strategia on sikäli poikkeuksellinen tutkielman aineistona olevien strategia-asiakirjojen joukossa, että siinä ei lähtökohtaisesti käsitellä kansalaisten liikuntakulttuuria, vaan nimenomaisesti ainoastaan huippu-urheilua. Näin Huippu-urheilutyöryhmän strategiassa käytävää urheilupoliittista puhetta ei voida suoraan, tai ainakaan yksiselitteisesti, jaotella käyttämiini

osadiskursseihin. Käytännössä kansanterveyttä ja kansalaisten liikuntakulttuuria koskeva urheilupoliittinen puhe on tässäkin asiakirjassa merkittävässä, ellei jopa hallitsevassa asemassa. Aihetta kuitenkin lähestytään pääosin nimenomaisesti huippu-urheilun kautta, jolloin varsinaista määrittelemääni kansanterveysdiskurssia ei nouse Huippu-urheilutyöryhmän strategiasta esiin. Strategiassa mainitaan myös, että yleinen kansanterveydellinen urheilupuhe on syrjäyttänyt kilpa- ja huippu-urheilupuheen. Tavallaan Huippu-urheilutyöryhmän strategia toimii siis myös vastauksena tähän, eli strategiassa pyritään nimenomaan hahmottelemaan suomalaista huippu-urheiludiskurssia. Strategia on liitteineen 67 sivua pitkä. Käsite kansallinen identiteetti ei eksplisiittisesti mainittuna esiinny strategiassa kertaakaan.

Huippu-urheilutyöryhmän strategian urheilupoliittisessa puheessa maalataan kuvaa, jonka mukaan suomalaiset tuntevat urheilun merkityksen niin maansa historian kuin lähihistoriansakin kannalta. Urheilijoita, urheiluseuroja ja lajiliittoa arvostetaan perinteidensä vuoksi. Urheilulla katsotaan olevan erityisen merkityksellinen tehtävä kansan yhdistäjänä: huippu-urheilijat ovat lasten ja nuorten positiivisia roolimalleja, jotka yhdistävät kansaa yli sukupolvirajojen. Urheilun katsotaan kokonaisuudessaan olevan yhteiskunnallisesti tärkeä asia, joka ”aikaansaa aitoa ja ainutlaatuista yhtenäisyyttä”. Suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa urheiluseurat ja lajiliitot vallitsevat niitä perinteitä, jotka yhdistävät suomalaisia urheilukansana. Urheiluseuroilla katsotaan myös olevan voimakas paikallisia identiteettejä vahvistava ja ylläpitävä tehtävä. Huippu-urheilijoiden menestystä arvostetaan laajasti ja se saa osakseen ansaitsemaansa ihailua sekä toimii ihailun ja inspiraation lähteenä suomalaisille. Suomen mainitaan olevan kansainvälisesti arvostettu urheilukulttuurimaa. Urheilun avulla vahvistetaan siis niin paikallisia kuin kansallistakin identiteettiä.

Suomalaisessa urheilupoliittisessa puhunnassa, ja nimenomaan Huippu-urheilutyöryhmän strategiasta esiin nousevassa huippu-urheiludiskurssissa, huippu-urheilulle annetaan kuitenkin identiteettien vahvistamisen ohella useita muita tehtäviä. Suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa näistä tehtävistä käytetään nimitystä ”urheilun positiiviset seurausilmiöt”. Positiivisina seurausilmiöinä nostetaan esiin muun muassa kansalaisten liikuntakulttuurin lisääntyminen positiivisine terveysvaikutuksineen, urheilun sosiaalistavat vaikutukset, nuorten urheilun kasvatukselliset mahdollisuudet, tasa-arvoisuus ja huippu-urheilun mukanaan tuomat taloudelliset virikkeet. Huippu-urheilun negatiiviset seurausilmiötkin mainitaan, ei tosin yhtä laajasti analysoiden kuin Ison-Britannian Game Plan -strategiassa. Suomalaista ja iso-britannialaista urheilupoliittista diskurssia yhdistää kuitenkin tietynlainen skeptisyys huippu-urheilua kohtaan,

siinä missä Venäjän strategia käsittelee huippu-urheilua mainiten esimerkiksi dopingin vain ohimennen. Huippu-urheilutyöryhmän strategiassa myös huippu-urheilun negatiiviset seurausvaikutukset saavat oman tilansa. Suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa huippu-urheilun negatiivisina seurausvaikutuksina nähdään ennen kaikkea doping, vilpillisyyteen ohjaaminen ja huippu-urheilijoiden terveysongelmat.

Huippu-urheilutyöryhmän strategiassa on useita mainintoja, jotka ovat sanamuodoiltaan varsin perinteisiä urheilun ja politiikan suhteen tutkimuksen historiaan peilaten. Strategiassa mainitaan muun muassa, että huipulle pyrkiminen ja siihen omistautuminen kuvastavat kansakunnan elinvoimaisuutta. Tietyllä tapaa huippu-urheilumenestys liitetään myös yhteiskuntajärjestelmän ja koko kansakunnan ansioksi. Suomalaisessa urheilupoliittisessa puheessa huippu-urheilijan onnistumiset kertovat siitä, että koko kansakunta ja yhteiskuntajärjestelmä ikään kuin osoittavat huippu-urheilijan kautta, että ovat kykeneviä järjestämään ja luomaan yksilölle edellytykset ja mahdollisuudet toimia omien kykyjensä ääri rajoilla ja saavuttaa menestystä. Lisäksi huippu-urheilun katsotaan olevan väline, jonka avulla koko yhteiskunta mittaa itseään ja omien kykyjensä rajoja. Myös huippu-urheilun luonne täydellisesti mitattavana, universaalisti ymmärrettävänä ja suosittuna mittarina mainitaan eksplisiittisesti puhuttaessa siitä, millä tavalla urheilu toimii myös yhteiskunnan elinvoimaisuuden mittarina.

Huippu-urheilutyöryhmän strategiassa otetaan kansaa myös huippu-urheilun ja huippu-urheiludiskurssin heikentyneeseen asemaan suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa. Strategiassa todetaan, että urheilutoiminta kokonaisuudessaan on nähty monissa valtioissa, Suomi mukaan lukien, vahvasti välineellisenä asiana. Strategiassa tunnistetaan tässä tutkielmassa esiteltyjä urheilun ja politiikan historiallisia kytköksiä. Koko 1900-luvun ajan urheilu on nähty vahvasti yhteiskunnallisena välineenä ja urheilun seurausvaikutuksia ovat olleet muun muassa kansakunnan yhtenäisyyden rakentaminen, nuorten kasvatus ja kuri, kansakunnan puolustuskyky sekä erilaisten aatteiden palveleminen. Suomalaisessa urheilupoliittisessa puheessa on strategian mukaan 2000-luvulla noussut esiin ennen kaikkea kansallinen liikuntakulttuuri ja sen toivotut seuraukset, kuten kasvatus, terveyden edistäminen ja yhteisöllisyys. Tämä urheilupoliittisen diskurssin muutos on käytännössä johtanut siihen, että huippu-urheilupuheessa on otettava ensisijaisesti kantaa enemmän juuri näihin 2000-luvulla esiin nousseisiin urheilupoliittisiin arvoihin ja ongelmiin. Huippu-urheilun perustelu suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa nojaa strategian perusteella kaikkiaan muutamaankin ydinkohtaan. Huippu-urheilu vastaa omalla tahollaan yllä esitettyihin urheilupoliittisen diskurssin 2000-luvun suurimpiin ongelmiin ja tärkeimpiin

arvoihin. Se myös luo yhteisöllisyyttä ja on kansainvälistä toimintaa. Samalla huippu-urheilu toimii kansakunnan elinvoiman ja yhteiskuntajärjestelmän mittarina. Edellä mainituista arvoista kansainvälisyys nousee muutenkin esiin useissa kohdin Huippu-urheilutyöryhmän strategiassa. Kansainvälisyys on eräs suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa tärkeimpinä pidetyistä arvoista.

Edelleen suomalaisen urheilunationalismin ja kansallisen identiteetin rakennustyöhön Huippu-urheilutyöryhmän strategia ottaa kantaa väittämällä, että olympialaisissa saavutetut mitalit eivät saisi olla menestyksen ainoa mittari. Strategiassa tunnistetaan urheilumenestyksen olleen suomalaisille ja Suomelle koko maan itsenäisyyden ajan ”suuri kansallinen itsetuntoprojekti”. Huippu-urheilussa menestymisen käsitettä halutaan kuitenkin laajentaa siten, että kansalaiset eivät mittaisi menestymistä suoraan arvokisamitalien määrällä. Tämä näkemys omalla tavallaan hieman laimentaa ylempänä kuvailtua kansallisen identiteetin merkitystä suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa. Toisaalta kyseessä voi olla myös yksinkertaisesti ”pakon” edessä tehty toteamus, sillä Suomen saavuttamien arvokisamitalien määrä on ollut jatkuvassa laskussa. Tällöin katseita voitaisiin ikään kuin kääntää huippu-urheilun muihin arvoihin ja rakentaa kansallista identiteettiä huippu-urheilun avulla uudentalaiselta pohjalta. Huippu-urheilutyöryhmän strategiassa esitellään myös tukku kyselytutkimustuloksia, joiden mukaan suomalaiset eivät enää pidä suomalaistan huippu-urheilijoiden menestystä yhtä tärkeänä kuin aiemmin. Lisäksi jo vuonna 1992 toteutetun asennetutkimuksen mukaan suomalaiset ovat arvioineet, että urheilulla on aiemmin ollut vahva vaikutus kansalliseen identiteettiin, mutta jatkossa se tulisi vähenemään. Myös huippu-urheilun tärkeys suhteessa muihin yhteiskunnan osa-alueisiin on ollut tutkimustulosten perusteella vähenemään päin.

Suomalainen urheilupoliittinen diskurssi kuitenkin tunnistaa ja arvostaa huippu-urheilun keskeisen roolin Suomen kansallisen identiteetin rakentajana 1900-luvulla. Suomen itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä urheilu kytkeytyi tiiviisti nationalismiin ja huippu-urheilu onkin huippu-urheilutyöryhmän mukaan osa suomalaista historiaa, yhteiskuntaa ja ja kulttuuria. Strategiassa vaaditaan kuitenkin, että urheilun yhteiskunnallinen perustelu tulisi tehdä selvemmäksi ja saattaa kirjalliseen muotoon, mikä sinänsä luo sellaisen kuvan, että kyseinen perustelu on ollut suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa ainakin jokseenkin hukassa. Strategiassa mainitaankin, Päivi Bergin tutkimustuloksiin nojaten, että nykyaikana urheilu kulkee käsi kädessä lähinnä sellaisten termien kuin kansanterveys ja terveyden edistäminen kanssa. Lisäksi ajan hengen mukaisesti urheilupoliittiseen diskurssiin on noussut esiin myös kansantaloudellinen näkökulma.

Jollain tavalla näihin mainintoihin kiteytyy nähdäkseni aika tarkasti myös strategiassa esiintyvä suomalainen urheilupoliittinen diskurssi. Perinteet ikään kuin “velvoittavat”, ja urheilulla nähdään yhä kansallista identiteettiä vahvistava ja rakentava tehtävä, mutta käytännössä kuitenkin kansalaisten liikuntakulttuuri ja kansanterveyden edistäminen ovat ajaneet tärkeysjärjestyksessä kansallisen identiteetin rakennustyöhön ohi.

6.4. Vertailua ja johtopäätöksiä

Ison-Britannian, Venäjän ja Suomen 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia tutkittaessa voidaan heti alkuun todeta, että urheilun ja politiikan välinen suhde on yhä voimissaan. Urheilu on tänäkin päivänä käyttökelpoinen politiikan väline. Urheilulla voidaan tehdä monenlaista politiikkaa ja tavoitella erilaisia päämääriä, joista tässä tutkielmassa keskityttiin kansallisen identiteetin rakentamiseen urheilun avulla. Tässä tutkielmassa urheilu on käsitetty sen laajassa määritelmässään, jolloin käsite ”urheilu” sisältää niin huippu-urheilun kuin kansalaisten liikuntakulttuurinkin. Jaoin aineistosta esiin nousseen urheilupoliittisen puheen perusteella 2000-luvun urheilupoliittisen diskurssin kahteen pienempään osadiskurssiin: huippu-urheiludiskurssiin ja kansanterveysdiskurssiin.

Aineistoiden perusteella totean, että tutkielmassa käsiteltyjen kolmen valtion urheilupoliittisessa puheessa kansanterveysdiskurssi on hallitsevampi huippu-urheiludiskurssiin nähden. Jo tämä havainto osaltaan kertoo siitä, mikä 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa on tutkituissa valtioissa tärkeintä. Kansalaisten liikuntakulttuurin kehittäminen ja sen mahdolliset seurausvaikutukset kohentuneena kansanterveytenä ja taloudellisena hyötynä valtion näkökulmasta ovat 2000-luvun urheilupoliittisen diskurssin tärkeintä antia. Kansallisen identiteetin merkitys osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia on tutkituissa maissa olemassa, mutta aiempaan urheilun ja politiikan suhdetta käsitteleviin tutkimuksiin verrattuna vähentynyt. Urheilupoliittikan tärkeimmät osa-alueet, huippu-urheilu ja kansalaisten liikuntakulttuuri ovat samalla myös toistensa kannalta tärkeitä. Kansalaisten liikuntakulttuuri tukee osaltaan huippu-urheilua tuottamalla niin sanotun lahjakkuusreservin ja vastaavasti huippu-urheilu tukee kansalaisten liikuntakulttuuria tarjoamalla kansalaisille roolimalleja ja innostusta.

Suomen Huippu-urheilutyöryhmän strategia on luonteeltaan hieman erilainen kuin kaksi muuta tutkielman aineistona ollutta strategia-asiakirjaa. Suomen strategiasta ei nouse esiin varsinaista kansanterveysdiskurssia, sillä strategia on tutkielman strategioista ainoana, jonka lähtökohtana on yksinomaan huippu-urheilun kehittämisen ja merkityksen pohtiminen. Ison-Britannian Game Plan -strategiassa ja Venäjän strategiassa pohditaan huippu-urheilun lisäksi myös kansalaisten liikuntakulttuurin kehittämistä ja merkitystä. Kansanterveys käsitteenä ja tulevaisuuden urheilupoliittisena arvona ja ongelmana nousee kuitenkin esiin myös Huippu-urheilutyöryhmän strategiasta, tosin aina huippu-urheilun kautta, jolloin strategiasta ei ole tunnistettavissa varsinaista kansanterveysdiskurssia.

Nimenomaan huippu-urheilu on perinteisesti ollut valtioille kansallisen identiteetin rakennustyön väline (ks. tämän tutkielman luvut 1.4. ja 5.1.). Kansallisella identiteetillä on edelleen merkitystä tutkielmassa tutkittujen valtioiden urheilupoliittisessa diskurssissa. Valtiot eroavat siinä, millä tavalla ja millaista merkitystä kansallisella identiteetillä niiden urheilupoliittisessa diskurssissa on. Tutkielman eräänlaisena hypoteesina oli, että kansallisella identiteetillä olisi venäläisessä 2000-luvun urheilupoliittisessa puheessa enemmän merkitystä ja oleellisempi asema kuin isobritannialaisessa tai suomalaisessa urheilupoliittisessa puheessa. Hypoteesi perustui aiempaan 2000-luvun Venäjää koskevaan tutkimukseen, jonka mukaan Venäjän valtio on kärsinyt eräänlaisesta identiteetikriisistä Neuvostoliiton jälkeisenä aikana. Lisäksi hypoteesi perustui urheilun ja politiikan historiaa koskevaan tutkimukseen, jonka mukaan (mm. Cashmore 1990, Houlihan 1997, Riordan 2007) urheilu on nähty nimenomaisesti nuorissa ja vakiintumattomissa valtioissa kansallisen identiteetin edistämisen poliittisena välineenä.

Edellisessä kappaleessa esitelty tutkielman hypoteesi sai tutkielmassa tukea. Tämän luvun ensimmäisessä kappaleessa esitelty yleinen havainto 2000-luvun urheilupoliittisen diskurssin tärkeimmistä sisällöistä on jossain määrin erilainen Venäjän strategiassa verrattuna Ison-Britannian Game Plan -strategiaan ja Suomen Huippu-urheilutyöryhmän strategiaan. On kuitenkin huomattava, että myös Venäjän strategian urheilupoliittisessa puhunnassa kansanterveydelliset näkökulmat nousevat lopulta esiin strategian tärkeimpänä osana. Kansallisen identiteetin käsitteeseen oleellisesti kuuluva ”me” - ”muut” -jaottelu on selvimmin esillä juuri Venäjän urheilupoliittisessa puheessa. Venäjän strategia on tutkielman strategia-asiakirjoista ainoa, josta esille nousee ajatus, että kansainvälisissä huippu-urheilun suurkisoissa mitalien määrällä olisi sinänsä suoranaista merkitystä valtioiden välisessä laajemmassa maailmanpoliittisessa kamppailussa. Venäjän strategiassa nostetaan lisäksi eksplisiittisesti esiin valtioita, joiden edelle Venäjän tulisi huippu-urheilun

kilpailukilpailuilla pyrkii. 2000-luvun maailmanpoliittista tilannetta mukaillen strategian tunnustamat Venäjän päävastustajat kansainvälisten urheilukilpailuiden mitalitaulukoissa ovat Kiina ja Yhdysvallat. Suurvaltopoliittikkaa ajatellen päävastustajien valikoituminen juuri Kiinaksi ja Yhdysvalloiksi ei ole yllättävää. Lisäksi Venäjän strategia on tutkituista strategioista ainoa, jossa urheilulla mainitaan eksplisiittisesti olevan propaganda-arvoa. Tämä propaganda on kohdistettu ensisijaisesti omalle kansalle ja tarkoituksena on esitellä saavutettua huippu-urheilumenestystä mahdollisimman laajasti oman kansan keskuudessa. Menestyksen esittelyn ja siitä syntyvän mahdollisen kansallistunteen sijasta kansalaisten liikuttaminen on kuitenkin propagandan keskeisin tehtävä. Kansakunnan yhtenäisyys on lisäksi venäläisestä urheilupoliittisesta diskurssista esiin nouseva teema. Osoituksena kansallisen identiteetin ensimmäisen ja toisen merkitystason (Saukkonen 1998) merkittävydestä urheilupoliitikassa Venäjän etnisesti melko kirjavassa valtiossa haluttaisiinkin perustaa Neuvostoliitossa kilpailtujen Spartakiadien kaltainen urheilukilpailu. Kaikkien venäläisten oman urheilukilpailun avulla olisi mahdollista yhdistää eri etnisiä ryhmiä urheilun kautta, ja identifioida näin yksilöitäkin voimakkaammin kansakuntaan.

Ison-Britannian ja Suomenkin strategioiden urheilupoliittisesta diskurssista kansallinen identiteetti nousee esiin, mutta eri tavalla kuin Venäjän strategiasta. Niin Ison-Britannian Game Plan -strategiassa kuin Suomen Huippu-urheilutyöryhmän strategiassakin pyritään eksplisiittisesti pois ajattelusta, jonka mukaan arvokisoissa saavutettujen mitalien määrä on huippu-urheilun urheilupoliittinen päämäärä. Ison-Britannian Game Plan -strategiassa huippu-urheilumenestyksen arvo nähdään ennen kaikkea sen kansalaisille tuottamassa ”mielihyvässä” ja siitä seuraavissa mahdollisissa positiivisissa seurausvaikutuksissa. Ison-Britannian strategiassa esitetäänkin, että huippu-urheilussa tulisi pyrkiä esimerkiksi suurien olympiamitaleiden määrän sijasta saavuttamaan kansainvälistä menestystä sellaisissa urheilulajeissa, jotka ovat kansalaisten keskuudessa kaikkein suosituimpia. Tämä tavoite selittyy aiemmin tässä tutkielmassa esitellyllä Ison-Britannian identiteettikriisillä, joka on luonteeltaan erilainen kuin Venäjän identiteettikriisi. Ison-Britannian Game Plan -strategiasta nouseekin esiin eetos, jonka mukaan kaikkein tärkeintä urheilupoliittisesti on yhdistää kansalaisia urheilun tuottaman mielihyvän avulla. Kansallisen identiteetin kannalta tämä tarkoittaa sitä, että identiteetin rakennustyön perustana on ”meidän” ja ”muiden” erottelun sijaan vahvistaa kansakunnan kokemusta ”meistä”. Tällöin voitaisiin Saukkonen (1998) määrittelemiin kansallisen identiteetin merkitystasoihin peilaten sanoa yksilöiden identifioitumisen olevan iso-britannialaisen urheilupoliittisen diskurssin tärkein kansallista identiteettiä koskeva tavoite. Luonnollisesti tähänkin identifioitumiseen liittyy myös jonkinlainen käsitys ”muista”, kuten tämän tutkielman kansallista identiteettiä koskevassa luvussa 3.2. esitettiin. Kansainvälinen huippu-

urheilumenestys ei vaikuta saavan iso-britannialaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa suurta painoarvoa tämän vastakkainasettelun toteuttamisessa. Painoarvo kansallisen identiteetin osalta on ”meidän” määrittelyssä oman kansan ja sen yhtenäisyyden kautta. Voitaisiin todeta, että huippu-urheilua ei nähdä propagandavälineenä, jolla pyritään osoittamaan ”muille” ”meidän” mahtia, vaan tärkeämpää on määrittelyn tekeminen omasta kansasta lähtöisin ja oman kansan sisäisesti. ”Muut” liittyvät määrittelyyn, mutta ”muita” ei määritellä sillä, että ne ovat saavuttaneet olympiakisoissa vähemmän mitaleita kuin ”me”.

Suomen Huippu-urheilutyöryhmän strategiassa kansallista identiteettiä korostetaan jollain tavalla rutiininomaisesti. Suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa huippu-urheilumenestys on kansakuntien elinvoiman mittari ja osoitus suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän erinomaisuudesta, mutta nämä toteamukset jäävät melko tyhjiksi. Selviää ”me” - ”muut” -jaotteluita ei esimerkiksi Venäjän strategian kaltaisesti tehdä. Tällä tarkoitan sitä, että selvät tavoitteet olla esimerkiksi valtion x tai valtion y edellä mitalitaulukossa puuttuvat. Lisäksi, vaikka huippu-urheilumenestys nähdäänkin kansakuntien elinvoiman mittarina, suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa ei kuitenkaan tosiasiallisesti tunnuta pidettävän tärkeänä tai edes oleellisena sitä, että Suomi saavuttaa kansainvälisistä urheilun suurkisoista paljon mitaleja. Suomi jääkin mielestäni kansallisen identiteetin merkityksessä osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia jollain tavalla väliinputoajaksi Venäjän ja Ison-Britannian väliin. Urheilun merkitys kansallisen identiteetin rakentajana tunnustetaan ja suomalaisen urheilunationalismin perinteiteitä arvostetaan. Lopulta kuitenkin, useammasta kansallista identiteettiä korostavasta implisiittisestä maininnasta huolimatta, urheilulla ei ehkä nähdä todellisuudessa kovinkaan tärkeitä roolia kansallisen identiteetin rakentajana. Urheilupolitiikan tosiasiallisesti tärkeimpinä tavoitteina pidetään sen kykyä vastata modernimpiin ongelmiin, kuten esimerkiksi kansakunnan terveyden vaalimiseen ja yhteisöllisyyteen. Kansallisen identiteetin osalta siis, Ison-Britannian tavoin, ”meidän” määrittelemisen ilman selkeitä ulkoisia vastustajia on keskiössä. Samalla kuitenkin suomalaisessa urheilupoliittisessa diskurssissa elää perinteisempiä käsityksiä, kuten käsitykset huippu-urheilumenestyksestä kansallisen elinvoiman mittarina ja puolustuskyvyn ylläpitäjänä. Tässä tutkielmassa aiemmin esiteltyjä Billigin (1995) näkemyksiä mukailleen voisi todeta, että suomalainen, ennen voimakas, urheilunationalismi on arkipäiväistynyt ja muuttunut jollakin tapaa tyhjäksi, mutta silti yhä taustalla eläväksi entiteetiksi, joka manifestoituu arkipäiväisissä käytännöissä. Kansallisen identiteetin merkitystasoihin (Saukkonen 1998) verraten Suomen kohdalla nousee esiin ennen kaikkea yksilöiden identifioituminen osaksi kansakuntaa, eikä niinkään koko kansallisvaltion identiteetin pönkittäminen.

Aiemmissa kappaleissa esittelemiäni näkemyksiä siitä, miten kansallisen identiteetin merkitys osana 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia eroaa tutkituissa valtioissa, tukee lisäksi se, millä tavalla ja missä määrin kyseisissä strategia-asiakirjoissa käsitellään huippu-urheilun negatiivisia lieveilmiöitä. Ison-Britannian Game Plan -strategiassa huippu-urheilun negatiiviset lieveilmiöt saavat useita mainintoja, ja tämän tutkielman kannalta mielenkiintoisesti nationalismi mainitaan eksplisiittisesti huippu-urheilun negatiivisena seurausilmiönä. Tämä implikoi nähdäkseni lähinnä "alanationalismien" (Anderson 2007) tai vähemmistökansojen nationalismien (Lecours & Nootens 2011) näkemiseen haitallisina Ison-Britannian kansalliselle identiteetille. Suomen Huippu-urheilutyöryhmän strategiassakin huippu-urheilun negatiivisten lieveilmiöiden olemassa olo tunnustetaan. Venäjän strategiassakin muun muassa doping nostetaan esiin. Ison-Britannian ja Suomen urheilupoliittista puhetta leimaa kuitenkin kokonaisuudessaan tietynlainen skeptisyys urheilun avulla saavutettavista asioista, mikä nähdäkseni Venäjän urheilupoliittisesta diskurssista puuttuu. Huippu-urheilumenestystä ei Ison-Britannian ja Suomen strategioissa nähdä välttämättä ja ehdottomasti käyttökelpoisena politiikan välineenä moniinkaan yhteiskunnallisiin ongelmiin. Esimerkiksi Ison-Britannian strategiassa urheilun merkitystä kansalaisten liikuttajana ei nähdä kovinkaan suoraviivaisena. Urheilun mahdolliset yhteiskuntavaikutukset on Ison-Britannian strategiassa esitelty laajasti ja tutkimustietoon nojaten. Vastaavasti Venäjän strategiassa samanlaista asioiden kääntöpuolien tarkastelua ei esiinny ja urheilu näyttäytyy suoraviivaisempana politiikan välineenä, kuin se todellisuudessa ehkä onkaan. Eräs osuva esimerkki on myös urheilun "megatapahtumien" järjestäminen. Suomen voi tässä kohtaa jättää mielestäni pois laskuista, sillä realistisesti Suomen kokoisella valtiolla ei liene mahdollisuutta järjestää ainakaan nykyisenkaltaisia massiivisia ja kalliita olympiakisoja. Ison-Britannian strategian mukaan suurilla urheilutapahtumilla ei ole juurikaan arvoa poliittisena välineenä kansalaisten mielihyvää lukuun ottamatta. Vastaavasti venäläisessä urheilupoliittisessa puheessa erilaisten arvokisojen ja suurkisojen järjestäminen nähdään ehdottomasti kannattavana asiana, sillä tavoitteena on olympialaisten lisäksi järjestää maassa suurkisoja kaikissa suosituimmista urheilulajeissa.

Kieli konstruoi yhteiskuntaa ja vastaavasti kieli on yhteiskunnan konstruoimaa (Pietikäinen 2008, 192). 2000-luvun urheilupoliittinen diskurssi siis yhtäältä luo maailmaa ja käsityksiä ja on toisaalta vallitsevien yhteiskuntaolojen muovaamaa. Tämä näkyy eritoten Venäjän strategian urheilupoliittisessa puheessa, joka heijastelee kansainvälisen suurvaltapolitiikan asetelmia. Yhtäältä halutaan luoda kielen avulla kuva siitä, että juuri Yhdysvallat ja Kiina ovat ne kilpakumppanit, joiden kanssa Venäjä kamppailee suurvalta-asetelmista. Toisaalta tämä toteamus johtuu yhtä lailla

siitä, että kiistatta Yhdysvallat on Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ollut hegemoninen suurvalta maailmassa. Lisäksi Kiina voidaan nähdä nousevana suurvaltana (Tsygankov 2013, 192-194).

Urheilupoliittisen diskurssin voidaan nähdä muuttuneen aiempaan urheilun ja politiikan suhdetta koskevaan tutkimukseen (ks. tämän tutkielman luku 5.1.) peilaten. Kaikissa tässä tutkielmassa käsitellyissä strategia-asiakirjoissa esimerkiksi erityisryhmien, kuten kehitysvammaisten, liikuntakulttuuri ja sosiaalistaminen yhteiskuntaan urheilun ja liikunnan avulla nousevat esiin. Tällöin voitaisiin puhua Saukkosen (1998) kansallisen identiteettien merkitystasoista keskimmäisestä eli ryhmien identifioitumisesta kansalliseen kokonaisuuteen. Lisäksi varsinkin Ison-Britannian ja Suomen strategioissa kansainvälisyys nähdään yhtenä urheilun avulla tavoiteltavana asiana. Sukupuolinäkökulma urheiluun nousee tutkituista strategia-asiakirjoista voimakkaimmin esiin Ison-Britannian Game Plan -strategiasta. Urheilupoliitikalla pyritään vastaamaan erilaisiin yhteiskunnallisiin arvoihin ja haasteisiin kuin 1900-luvulla. Tämän päivän yhteiskunnalliset haasteet ovat erilaisia ja moninaisempia kuin ne tavoitteet, joiden toteuttamiseksi urheilua on perinteisesti käytetty politiikan välineenä.

Tämän tutkielman valtioiden osalta voitaisiin todeta, että kansallisen identiteetin merkitys osana urheilupoliittista diskurssia on kokonaisuudessaan 2000-luvulla vähentynyt urheilun ja politiikan suhteen historiaan verrattuna, mikäli kansallinen identiteetti käsitetään yksioikoisesti kansallisvaltion identiteetiksi. Tätä voidaan perusteella myös sillä, että 2000-luvun urheilupoliittisesta puheesta tunnistettavista kahdesta osadiskurssista kansanterveysdiskurssi on hallitseva huippu-urheiludiskurssiin nähden. Huippu-urheilumenestystä ei enää pidetä samalla tapaa propagandistisena voimannäyttönä muille valtioille kuin aiemmin. Urheilupoliittista diskurssia dominoivat erilaiset haasteet kuin ennen, mikä näkyy urheilupoliittisessa puhunnassa siten, että kansallisvaltion identiteetin sijaan muut kansallisen identiteetin merkitystasot (Saukkonen 1998) saavat 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa enemmän painoarvoa. Venäjän strategia muodostaa tässä jonkinlaisen poikkeuksen, sillä siinä kansallisvaltion identiteetin merkitys osana urheilupoliittista puhuntaa on selvästi kahta muuta strategia-asiakirjaa korostuneempi. Myös uudenlaiset yhteiskunnalliset haasteet saavat urheilupoliittisessa puhunnassa kaikkien strategioiden osalta enemmän painoarvoa ja mainintoja kuin kansallisvaltion identiteetin rakennustyö ja oman valtion elinvoimaisuuden todistaminen "muille".

Urheilun merkitys kansakunnan rakentamisessa ei ole kuitenkaan kadonnut. Kansallista identiteettiä rakennetaan urheilun avulla eri tavoin kuin ennen.. Urheilu nähdään ennemminkin kansakunnan

yhtenäisyyden rakentajana ilman ulkoisia vastustajia. Urheilun avulla pyritään 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa vastaamaan vallitseviin yhteiskunnallisiin oloihin ja haasteisiin, joihin vastaamiseksi kansallista identiteettiä rakennetaan uudelta pohjalta. Juuri tästä syystä Venäjä muodostaa tässä tutkielmassa poikkeuksen. Venäjän epävarma kansallinen identiteetti ja asema maailmanpolitiikassa Neuvostoliiton jälkeen luovat Venäjälle erilaisia yhteiskunnallisia tarpeita kuin Isossa-Britanniassa ja Suomessa. Venäjälle on valtiona tärkeää määrittää oma kansallisvaltion identiteettinsä uudelleen ja pönkittää omaa asemaansa suurvaltapolitiikassa. Tästä syystä venäläisessä urheilupoliittisessa diskurssissa kansallisvaltion identiteetti on korostuneessa asemassa verrattuna muihin strategia-asiakirjoihin, joissa merkityksellisempiä ovat kansallisen identiteetin muut merkitystasot.

2000-luvun urheilupoliittiseen diskurssin suhde nationalismiin noudattelee 2000-luvun urheilupoliittisen puhunnan ja kansallisen identiteetin suhteen kanssa samoja linjoja. Ovathan käsitteet nationalismi ja kansallinen identiteetti hyvin vahvasti toisiinsa linkittyvät. 2000-luvun urheilunationalismina voidaan pitää urheilun ja etenkin kansalaisten liikuntakulttuurin yhtenäistävää vaikutusta. Kansainvälisiä suuria urheilutapahtumia ei nähdä 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa kansakuntien sotatantereena, vaan ennemminkin kansainvälisyyttä ja kansainvälistä yhteistyötä rakentavina tapahtumina. Kansakuntien huippu-urheilumenestys on kansakuntien ”mielihyvän” tuottaja. 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa urheilun nationalistinen merkitys on siis sen kansalaisia yhtenäistävässä vaikutuksessa.

7. LOPUKSI

Tutkielmani onnistui sikäli hyvin, että aineistosta nousi esiin sellaisia urheilupoliittisia diskursseja, joiden avulla koen ratkaisseeni asetetun tutkimusongelman. Tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset. Tutkimuksen perusteella totean, että ylipäänsä kansallisella identiteetillä on yhä keskeinen merkitys 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa Isossa-Britanniassa, Venäjällä ja Suomessa. Keskeinen tutkimuskysymys oli kuitenkin nimenomaan se, millaista merkitystä kansallisella identiteetillä 2000-luvun urheilupoliittisessa puhunnassa on. Kansallisen identiteetin merkitys 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa on, yleistäen, yksilöiden identifioituminen

kansakuntaan. Kyseessä on Saukkosen (1998) määrittelemistä merkitystasoista kansallisen identiteetin ensimmäinen merkitystaso. Kolmannen merkitystason, kansallisvaltion identiteetin, kannalta urheilulla ei enää nähdä samanlaista merkitystä ja rakentavaa vaikutusta kuin aiemmassa urheilun ja kansallisen identiteetin suhteen tutkimuksessa on historiallisesti nähty. Kolmea eri valtiota tutkimalla ja vertailemalla ei kuitenkaan voida vielä tehdä suoria johtopäätöksiä siitä, että kaikissa maailman valtioissa tilanne olisi sama. Jonkinlainen yleiskuva ilmiöstä saatiin silti muodostettua.

Tutkielman hypoteesina oli se, että aiemmassa tutkimuksessa todettu Venäjän identiteetikriisi, yhdistettynä Venäjän perinteisiin poliittisen urheilun saralla, johtaisi siihen, että Venäjällä kansallisvaltion identiteetillä on suurempi merkitys osana urheilupoliittista diskurssia kuin Ison-Britanniassa tai Suomessa. Hypoteesi sai tutkielmassa tukea. Ison-Britannian identiteetikriisi on aiemman tutkimuksen mukaan luonteeltaan erilainen. Ison-Britannian urheilupoliittisessa diskurssissa kansallisvaltion identiteetin merkitystaso nousi nähdäkseni vähiten esiin tutkielmassa tutkituista valtioista. Ison-Britannian identiteetikriisin luonteen huomioiden tätä ei voida pitää kovinkaan yllättävänä. ”Brittiläisen” identiteetin katoamisen seurauksena urheilupoliittisessa diskurssissa tärkeimmäksi kansallisen identiteetin osalta nähdään nimenomaan yksilöiden identifioituminen kansakuntaan. Venäjänkin osalta on kuitenkin todettava, että tutkielman perusteella vaikuttaisi siltä, että tosiasiallisesti kansallisen identiteetin kannalta tärkeintä on urheilun yksilöitä kansakuntaan identifioiva vaikutus. Urheilun propagandistinen merkitys kansallisvaltion identiteetille oli kuitenkin Venäjän strategiassa korostunut verrattuna Ison-Britannian ja Suomen urheilupoliittisiin diskursseihin. Venäjän urheilupoliittisessa puhunnassa tunnistettiin myös selviä ”muita”, joihin verraten ”meidän” identiteettiä rakennetaan. Ison-Britannian ja Suomen urheilupoliittisessa diskurssissa ”muut” eivät nouse esiin samalla tavalla negatiivisen vastakkainasettelun kautta. Ennemminkin Ison-Britannian ja Suomen strategioissa on kyse ”meidän” yhteenkuuluvuuden rakentamisesta.

Suomen osalta aiemmassa tutkimuksessa ei ole samoissa määrin puhuttu identiteetikriisistä. Suomella on kuitenkin todettu olevan huomattavan pitkät perinteet urheilulla kansallisen identiteetin rakennustyössä. Huippu-urheilutyöryhmän strategiasta esiin nousevan urheilupoliittisen puhunnan perusteella Suomessa arvostetaan yhä urheilua kansallisen identiteetin rakentajana. Kansallisvaltion identiteetin osalta urheilua ei kuitenkaan nähdä enää kovinkaan tärkeäksi identiteettipolitiikan apuvälineeksi. Tärkeämpää suomalaisessa 2000-luvun urheilupoliittisessa

diskurssissa on Ison-Britannian tavoin rakentaa kansallista identiteettiä siitä näkökulmasta, että kansalaiset yhteisen liikuntakulttuurin pohjalta identifioituisivat voimakkaammin osaksi kansakuntaa. Suomalainen urheilunationalismin pitkä perinne elää taustalla, se tunnustetaan ja sitä arvostetaan. Urheilunationalismilla ei kuitenkaan enää nähdä samanlaista keskeistä osaa kansallisvaltion identiteettiä rakennettaessa. Intuiitiivisella tasolla kansallisen identiteetin merkitys osana Suomen 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia oli nähdäkseni jokseenkin yllättävää, eritoten Venäjän ja Ison-Britannian identiteettikriisit huomioiden. Oletin, että suomalaisessa 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa kansallinen identiteetti olisi ollut aika lailla näivettynyt käsite. Lopulta kyse on nähdäkseni kuitenkin eritoten suomalaisen urheilunationalismin aiemmassa tutkimuksessa osoitetuista pitkistä perinteistä ja niiden arvostamisesta. Kansallisvaltion identiteetin merkitystason tosiasiallinen merkitys jäi kuitenkin suomalaisessa 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa melko tyhjäksi.

Sitä, miksi 2000-luvun urheilupoliittisessa diskurssissa kansallisen identiteetin merkitys on muuttunut, ei tämän tutkielman puitteissa voida ratkaista. Nationalismin asema ja merkitys globalisoituvassa maailmassa on ainakin vielä kysymys, johon ei aiempi tutkimuskaan pysty kunnolla vastaamaan. Johtuuko kansallisvaltion identiteetin merkityksen väheneminen osana urheilupoliittista diskurssia globalisaatiosta ja sen vaikutuksesta nationalismiin? Tuskin, mutta varmaa vastausta ei tämän tutkielman puitteissa voida antaa. Kansainvälisyys toki mainitaan strategioissa useita kertoja, mutta se ei sinänsä vielä osoita globalisaation merkityksestä oikeastaan yhtään mitään. Korkeintaan sen, että kansainvälistymisellä nähdään joitain sellaisia yhteiskunnallisia hyötyjä, että urheilupolitiikan avulla tulisi pyrkiä kansainvälistymään.

Tutkielman perusteella voidaan kuitenkin todeta, että yhteiskunnalliset kontekstit, kuten esimerkiksi valtion asema maailmanpolitiikassa, kansalaisten valtioon identifioitumisen voimakkuus ja kansallisvaltion identiteetin voimakkuus vaikuttavat siihen, onko kansallinen identiteetti tärkeämpää yksilöiden identifioitumisen kannalta vai kansallisvaltion kokonaisuuden kannalta. Strategia-asiakirjojen urheilupoliittisessa puhunnassa nousi selvästi esiin se, että urheilupolitiikan kautta pyritään vastaamaan kulloisiinkin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Venäjälle sen asema maailmanpolitiikassa ja sen myötä kansallisvaltion identiteetti on selvästi ollut haaste, mikä näkyy kansallisvaltion identiteetin korostuneessa merkityksessä osana urheilupoliittista diskurssiakin. Vastaavalla tavalla Isolle-Britannialle yksilöiden identifioituminen britannialaisiksi on ollut haaste, mikä näkyy kansallisen identiteetin osalta yksilöiden identifioitumisen korostuneena merkityksenä.

Urheilupolitiikan rooli yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaajana näkyy myös kansallisen identiteetin merkityksessä osana urheilupoliittista diskurssia. Yhteiskunnallisten kontekstien osalta on kuitenkin huomioitava, että urheilupolitiikkaa muokkaavat juuri ne kontekstit, jotka koetaan tärkeinä ja joiden myös halutaan urheilupolitiikkaa muokkaavan.

Tutkielman toisena tutkimuskysymyksenä oli nationalismin ja urheilun suhde 2000-luvun urheilupolitiikassa. Nationalismin osalta hurmoshenkistä urheilunationalismia ei noussut strategia-asiakirjoista esiin, ehkä jossain määrin Venäjän strategiaa lukuun ottamatta. Ison-Britannian ”Game Plan” -strategiassa tärkeintä huippu-urheilumenestyksen antia nähtiin olevan ”mielihyvän” tuottaminen kansalaisille. Vain Venäjän strategiassa kansainvälisten huippu-urheilun megatapahtumien mitalitaulukoilla nähtiin merkitystä. Ison-Britannian ja Suomen strategioissa mitalitaulukoiden merkitys kansallisen identiteetin rakentajana eksplisiittisesti kiellettiin. Ison-Britannian strategiassa nationalismi nähtiin jopa urheilun negatiivisena seurausilmiönä, mitä selittänee Ison-Britannian identiteetikriisin luonne. Urheilulla nähdään olevan potentiaalia haastaa ”brittiläisyys” erinäisten ”alanationalismien” (Anderson 2007) tai ”vähemmistökansojen nationalismien” (Lecours & Nootens 2011) kautta. Tällaisia voisivat käytännöllisesti katsoen Ison-Britannian kohdalla olla skotlantilainen, walesiläinen, englantilainen tai pohjois-irlantilainen vähemmistöryhmän nationalistinen liikehdintä. Urheilu voitaisiin toisaalta nykyisellään nähdä myös Kaldorin (2004) määrittelemänä ”spektaakkelinationalismina” tai Billigin (1995) ”arkipäiväisenä nationalismina”. Urheilu on jo itsessään latautunut kansallisilla merkityksillä, jonka myötä se tuottaa ja uusintaa nationalismia.

Esitän tekemieni johtopäätösten perusteella, hieman yleistäen, että 2000-luvun urheilunationalismia on urheilun kansalaisia yhdistävä vaikutus. Huippu-urheilua ei näin nähtäisi propagandistisena voimannäyttönä oman kansan mahdista, vaan ennemminkin myönteisiä ja kansalaisia yhdistäviä kokemuksia luovana ”mielihyvän” tuottajana. Tässä prosessissa myös kansalaisten yleisellä liikuntakulttuurilla on oma keskeinen merkityksensä. Kansalaisten yleisen liikuntakulttuurin merkitys on edellä mainitulla tavalla määritellylle 2000-luvun urheilunationalismille jopa tärkeämpää kuin huippu-urheilumenestys urheilun kansainvälisillä kilpakeilla.

Tutkielmassa tutkittua ilmiötä voitaisiin edelleen laajentaa eri valtioiden 2000-luvun urheilupoliittista diskurssia tutkimalla. Tämän itsestäänselvyyden lisäksi ilmiön laajuuden ja monipuolisuuden kannalta etenkin Euroopan ulkopuolisten esimerkkien tutkiminen voisi olla

antoisaa. Myös yhteiskuntatieteessä vallitsevien paradigmojen mukainen tutkimus voisi tuoda lisää näkökulmia ilmiöön. Miltä urheilu kansallisen identiteetin rakentajana 2000-luvulla näyttää esimerkiksi sukupuoli- tai maahanmuuttonäkökulmia soveltaen? Tässä tutkielmassa ilmiöstä saatiin kuva kolmessa eri valtiossa, joiden perusteella yleistä ei voida lopulta kovinkaan paljoa tehdä. Olihan jo pelkästään tämän tutkielman valtioiden 2000-luvun urheilupoliittisissa diskursseissa eroja.

LÄHTEET

PRIMÄÄRIAINESTO

Strategia-asiakirjat

DCMS (2012), *Creating a sporting habit for life – a new youth sport strategy*. Saatavissa <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/78318/creating_a_sporting_habit_for_life.pdf>, luettu 13.11.2014.

DCMS (2008), *Playing to win – A New Era for Sport*. Saatavissa <http://www.lsera.org/sse/sportstrategies/DCMS_PlayingtoWin_singles.pdf>, luettu 13.11.2014.

DCMS & Strategy Unit (2002), *Game Plan: a strategy for delivering Government's sport and physical activity objectives*. Saatavissa <http://www.gamesmonitor.org.uk/files/game_plan_report.pdf>, luettu 12.11.2014.

European Commission (2014), *Gender Equality in Sports: Proposal for Strategic Actions 2014-2020*. Saatavissa <http://ec.europa.eu/sport/events/2013/documents/20131203-gender/final-proposal-1802_en.pdf>, luettu 10.11.2014.

Ministry for Sports, Tourism and Youth Policy of Russian Federation (2009), *Development of physical education and sport until 2020*. Saatavissa venäjän kielellä <<http://www.minsport.gov.ru/documents/orders/1830/>>, luettu 13.11.2014.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011), *Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010: Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset*. Saatavissa <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKM15.pdf?lang=fi>>, luettu 10.11.2014.

Opetusministeriö (2010), *”Sanoista teoiksi”, Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi*. Saatavissa <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr13.pdf?lang=fi>>, luettu 12.11.2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013), *Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020*, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013 No. 10. Saatavissa <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3412-2>>, luettu 13.11.2014.

Verkkolehdet

Aamulehti 9.12.2016. ”Syväsalmi: Pulinat pois, Venäjällä on valtiojohtoinen dopingkulttuuri”. Uutinen. Saatavissa <<https://www.aamulehti.fi/urheilu/syvasalmi-pulinat-pois-venajalla-on-valtiojohtoinen-dopingkulttuuri-24132367/>>, luettu 8.5.2017.

BBC 19.9.2014. ”Scottish referendum: Scotland votes ”No” to independence”. Uutinen. Saatavissa <<http://www.bbc.com/news/uk-scotland-29270441>>, luettu 8.5.2017.

Helsingin Sanomat 19.8.2013. ”Paavo Arhinmäki puolustaa sateenkaarilipun heilutteluaan”. Uutinen. Saatavissa <<http://www.hs.fi/politiikka/a1376878277382>>, luettu 15.4.2015.

Helsingin Sanomat 25.11.2012. ”Rio piilottaa köyhiään olympialaisten tieltä”. Uutinen. Saatavissa <<http://www.hs.fi/urheilu/a1353736923759>>, luettu 15.4.2015.

Suomenmaa 18.7.2016. ”Valtiojohtoinen doping uhkaa sulkea Venäjän tien olympialaisiin”. Uutinen. Saatavissa <<http://www.suomenmaa.fi/?app=NeoDirect&com=6/39/135729/0e361d4e31>>.

luettu 8.5.2017.

Wallin, Stefan (2007), "Urheilu ja politiikka – pakkoliittoko?". Salon Seudun Sanomat 22.7.2007. Kolumni. Saatavissa <http://www.stefanwallin.fi/fi/puheet_ja_kolumnit/article-26182-10619-urheilu-ja-politiikka-pakkoliittoko?offset_26182=100>, luettu 11.11.2014.

Yle 9.11.2015. "Onko Venäjän dopingohjelma valtiojohtoista? - 'Ei voisi tapahtua ilman'". Uutinen. Saatavissa <<http://yle.fi/urheilu/3-8442830>>, luettu 8.5.2017.

Yle 15.8.2013. "Isinbajeva jyrähti ruotsalaistähdille". Uutinen. Saatavissa <http://yle.fi/urheilu/isinbajeva_jyrahti_ruotsalaistahdille/6779576>, luettu 11.11.2014.

KIRJALLISUUS

Alasentie, Maija (2011), Pro-Gradu -tutkielma: ”*Urheilumenestyksen merkitys kansalliselle identiteetille globalisaation aikana: tutkimus suomalaisista huippu-urheilun strategioista*”. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteiden laitos.

Antonsich, Marco (2009), "National identities in the age of globalisation: The case of Western Europe". *National identities* 11 (3), 281-299.

Anderson, Benedict (2007), *Kuvitellut yhteisöt – Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*, Sivilisaatiohistoria-sarja. Tampere: Vastapaino.

Ariely, Gal (2012), "Globalisation and the decline of national identity? An exploration across sixty-three countries". *Nations and Nationalism* 18 (3), 461-482.

Arnaud, Pierre (1998), "Sport – a means of national representation". Teoksessa Arnaud, Pierre & James Riordan (toim.), *Sport and International Politics: The Impact of Facism and Communism on Sports*, 3-13. Lontoo: Spon Press.

Bairner, Alan (2001), *Sport, Nationalism and Globalization – European and North American*

Perspectives. New York: State University of New York Press.

Beck, Peter J. (2004), "The most effective means of communication in the modern world?: British sport and national prestige". Teoksessa Budd, Adrian & Roger Levermore (toim.), *Sport and International Relations – An emerging relationship*, 77-92. Lontoo: Routledge.

Berg, Päivi & Marja Kokkonen (toim.) (2016), *Urheilun takapuoli – Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja No. 186. Helsinki: Unigrafia.

Billig, Michael (1995), *Banal Nationalism*. Lontoo: SAGE Publications.

Bradley, Ian (2007), *Believing in Britain: The Spiritual Identity of Britishness*. Lontoo: I.B. Tauris.

Buchanan, Tom (2012), *Europe's Troubled Peace – 1945 to the Present*, 2. painos. John Wiley & Sons, Ltd.: West Sussex, UK.

Cantle, Ted (2014), "National Identity, Plurality and Interculturalism". *The Political Quarterly* 85 (3), 312-319.

Cashmore, Ellis (1990), *Making sense of sport*. Lontoo: Routledge.

Catterall, Peter (2011), "Democracy, cosmopolitanism, and national identity in a 'globalising world". *National Identities* 13 (4), 329-347.

Egry, Gabor (2012), "Strangers of Our Own: "Nation", "Republic" and "Ordinary People" in Hungary After 1989". Teoksessa Nyysönen, Heino & Mari Vares (toim.), *Nations and Their Others – Finland and Hungary in Comparison*, 177-210. Helsinki: East-West Books Helsinki.

Evans Jr, Alfred B. (2008), "Putin's Legacy and Russia's Identity". *Europe-Asia Studies* 60 (6), 899-912.

Field, Russell (2014), "For kick and country: the 2010 VIVA World Cup as a site for expressions of alternate 'national' identities". *National Identities* 16 (4), 377-393.

Gibbons, Tom (2011), "English national identity and the national football team: the view of contemporary English fans". *Soccer & Society* 12 (6), 865-879.

Godzimirski, Jakub M. (2008), "Putin and Post-Soviet Identity - Building Blocks and Buzz Words". *Problems of Post-Communism* 55 (5), 14-27.

Goff, Patricia M. & Kevin C. Dunn (2004), "Introduction: In Defense of Identity". Teoksessa Goff, Patricia M. & Kevin C. Dunn (toim.), *Identity and Global Politics: Theoretical and Empirical Elaborations*, 1-8. Gordonsville, VA, USA: Palgrave Macmillan.

Gorokhov, Vitalii Aleksandrovich (2015), "Forward Russia! Sports mega-events as a venue for building national identity". *Nationalities Papers* 43 (2), 267-282.

Grosby, Steven (2005), *Nationalism: a very short introduction*, Very short introductions No. 134. Oxford, UK: Oxford University Press.

Guibernau, Montserrat (1996), *Nationalisms – The Nation-state and Nationalism in the Twentieth Century*. Cambridge, UK: Polity Press.

Hadfield-Amkhan, Amelia (2010), *British Foreign Policy, National Identity, and Neoclassical Realism*. Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Hakovirta, Harto (2012), *Maailmanpolitiikka – Teoria ja todellisuus*, 2. painos. Tampere: Kustannus 54.

Harris, Erika (2009), *Nationalism – Theories and Cases*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Held, David & Anthony McGrew (2005), *Globalisaatio – Puolesta ja vastaan*. Tampere: Vastapaino.

Heywood, Andrew (2003), *Political Ideologies – an Introduction*, 3. painos. New York: Palgrave Macmillan.

- Hjerm, Mikael (2003), "National Sentiments in Eastern and Western Europe". *Nationalities Papers* 31 (4), 413-429.
- Houlihan, Barry (1997), "Sport, National Identity and Public Policy". *Nations and Nationalism* 3:1, 113-137.
- Hylland, Thomas Eriksen (2010), *Ethnicity and Nationalism – Anthropological Perspectives*, 3. painos. Lontoo: Pluto Press.
- Ilmonen, Kari (2010), "Muuan diskurssianalyysi". Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*, 3. painos, 127-142. Jyväskylä: PS-kustannus.
- James, Paul W. (2006), *Globalism, Nationalism and Tribalism, Towards a Theory of Abstract Community No. 2*. Lontoo: SAGE Publications.
- Jenkins, Richard P. (2008), *Rethinking Ethnicity*, 2. painos. Lontoo: SAGE Publications.
- Jusdanis, Gregory (2001), *The Necessary Nation*. Princeton, NJ, USA: Princeton University Press.
- Kamens, David H (2012), *Beyond the Nation-State: The Reconstruction of Nationhood and Citizenship*. Bingley: Emerald Group Publishing Ltd.
- Kaldor, Mary (2004), "Nationalism and Globalisation". *Nations and Nationalism* 10 (1 / 2), 161-177.
- Keech, Mark (2003), "England and Wales". Teoksessa Riordan, James & Arnd Krüger (toim.), *European Cultures in Sport – Examining the Nations and Regions*, 5-21. Bristol, UK: Intellect Books.
- Keys, Barbara J. (2006), *Globalizing Sport: National Rivalry and International Community in the 1930s*. Cambridge, MA, USA: Harvard University Press.
- Kobierecki, Michal Marcin (2015), "Sport as a Tool for Strengthening a Political Alliance: The Case of Eastern Bloc During Cold War". *The Polish Quarterly of International Affairs* 25 (2), 7-24.

Kokkonen, Jouko (2015), *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*, Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia No. 3. Helsinki: Suomen Urheilumuseo.

Kokkonen, Jouko (2008), *Kansakunta kilpasilla - Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Bibliotheca Historica No. 119. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lapchick, Richard E. (1996), "The Modern Olympic Games: A Political Cauldron". Teoksessa Lapchick, Richard E. (toim.), *Sport in Society – Equal Opportunity or Business as Usual?*, 253-271. Thousand Oaks, CA, USA: SAGE.

Lavi, Liron (2013), "Making time for national identity: theoretical concept and empirical glance on the temporal performance of national identity". *Nations and Nationalism* 19 (4), 696-714.

Lechner, Frank J. (2007), "Imagined communities in the global game: soccer and the development of Dutch national identity". *Global Networks* 7 (2), 193-229.

Lecours, Andre & Genevieve Nootens (2011), "Understanding Majority Nationalism". Teoksessa Gagnon, Alain-G., Andre Lecours & Genevieve Nootens (toim.), *Contemporary Majority Nationalism*, Studies in Nationalism and Ethnic Conflict No. 7, 3-18. Montreal: McGill-Queen's University Press.

Light, Margot (2004), "In Search of an Identity: Russian Foreign Policy and the End of Ideology". Teoksessa Fawn, Rick (toim.), *Ideology and National Identity in Post-Communist Foreign Policies*, 42-59. Lontoo: Frank Cass Publishers.

Lin, Chien-Yu, Lee, Ping-Chao & Hui-Fang Nai (2008), "Theorizing the Role of Sport in State-Politics". *International Journal of Sport and Exercise Science* 1 (1), 23-32.

Loughlin, John (2011), "British and French Nationalism Facing the Challenges of European Integration and Globalization". Teoksessa Gagnon, Alain-G., Andre Lecours & Genevieve Nootens (toim.), *Contemporary Majority Nationalism*, Studies in Nationalism and Ethnic Conflict No. 7, 127-143. Montreal: McGill-Queen's University Press.

- Luukka, Minna-Riitta (2008), ”Näkökulma luo kohteen: diskurssianalyysin taustaoletukset”. Teoksessa Sajavaara Kari & Piirainen-Marsh Arja (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*, 133-160. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä No. 2, 2. painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Mason, Andrew (2010), ”Integration, Cohesion and National Identity: Theoretical Reflections on Recent British Policy”. *British Journal of Political Science* 40 (4), 854-874.
- Moisio, Sami (2008), “From Enmity to Rivalry? Notes on National Identity Politics in Competition States”. *Scottish Geographical Journal* 124 (1), 78-95.
- Nauright, John (2004), “Global games: culture, political economy and sport in the globalised world of the 21st century”. *Third World Quarterly* 25 (7), 1325-1336.
- Neumann, Iver B. (2017), *Russia and the idea of Europe – a study in international relations*, 2. painos, The new international relations series. Lontoo: Routledge.
- Nurmiainen, Jouko (2007), “‘Kuvitellut yhteisöt’ nationalismien historiassa”. Teoksessa Anderson, Benedict, *Kuvitellut yhteisöt – Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*, Sivilisaatiohistoria-sarja, 9-22. Tampere: Vastapaino.
- Nylund, Mats (2005), *Yleisurheilun MM-kilpailut, näkyvyys ja mielikuvat: Kuuden maan valtalehden vertaileva sisällön analyysi*. Helsingin kaupungin verkkojulkaisuja 39/2005. Saatavissa <http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/05_11_11_Nylund_vj39.pdf>, luettu 14.4.2015.
- Nyyssönen, Heino (2012), “The World According to Janos Kadar and Urho Kekkonen”. Teoksessa Nyyssönen, Heino & Mari Vares (toim.), *Nations and Their Others – Finland and Hungary in Comparison*, 148-176. Helsinki: East-West Books Helsinki.
- Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (2004), “Johdanto”. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*, 8-11. Helsinki: WSOY.
- Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (2004), “Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena”. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*, 14-45. Helsinki: WSOY.

Pani, Narendar (2011), "Identity and political choice: the co-existence of singular affiliation politics and pluralism". *Contemporary Politics* 17 (1), 35-52.

Pietikäinen, Sari (2008), "Kriittinen diskurssintutkimus". Teoksessa Sajavaara, Kari & Piirainen-Marsh Arja (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*, 191-217. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä No. 2, 2. painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen (2009), *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Remes, Liisa (2006), "Diskurssianalyysin perusteet". Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.), *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*, 288-374. Helsinki: International Methelp Ky.

Remy, Johannes (2004), "Onko modernisaatio vai etnisyyden kansakunnan perusta?". Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*, 48-69. Helsinki: WSOY.

Riordan, James (2008), "Kommunismien vaikutus urheiluun". *Idäntutkimus* 4, 3-27.

Riordan, James & Arnd Krüger (toim.) (2003), *European Cultures in Sport – Examining the Nations and Regions*. Bristol, UK: Intellect Books.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka (2006), *Diskurssianalyysi*. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_1.html>, luettu 13.11.2014.

Sakwa, Richard (2011), "Russia's Identity: Between the 'Domestic' and the 'International'". *Europe-Asia Studies* 63 (6), 957-975.

Sakwa, Richard (2008), "New Cold War' or twenty years' crisis? - Russia and international politics". *International Affairs* 84 (2), 241-267.

Saukkonen, Pasi (2004), "Kansallinen identiteetti". Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*, 90-105. Helsinki: WSOY.

Saukkonen, Pasi (1998), ”Kansallisvaltion identiteettipolitiikka - Kansallinen identiteetti politiikan tutkimuksen käsitteenä”. *Politiikka* 40 (3), 12–225.

Semenenko, Irina (2013), ”The Quest for Identity. Russian Public Opinion on Europe and the European Union and the National Identity Agenda”. *Perspectives on European Politics and Society* 14 (1), 102-122.

Sevänen Erkki (2004): ”The Study of Cultural Identity: Development and Backround of a Multi-Disciplinary Field of Research”. Teoksessa Kupiainen, Jari, Erkki Sevänen ja John A. Stotesbury (toim.), *Cultural Identity in Transition: Contemporary Conditions, Practices and Politics of a Global Phenomenon*, 33-63. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors.

Sharma, Meenakshi (2011): ” The Empire of English and Its Legacy: A Citizenship of the Mind”. Teoksessa McGlynn Catherine, Andrew Mycock ja James W. McAuley (toim.), *Britishness, Identity and Citizenship*, 115-133. Bern: Peter Lang AG, International Academic Publishers.

Skille, Eivind & Tor Solbakken (2011), ”Sport as a vehicle for health promotion – an analysis of Norwegian policy documents”. *Critical Public Health* 21 (2), 191-202.

Sport.fi (2014a), *Voiko urheilukilpailu olla poliittisen kannanoton paikka? -vastaukset*. Saatavissa <<http://www.sport.fi/arvot-ja-vastuullisuus/reilu-peili/politiikka/voiko-urheilukilpailu-olla-poliittisen-kannanoton-paikka-vastaukset>>, luettu 12.4.2015.

Sport.fi (2014b), *Urheilukilpailu nähdään mahdollisena paikkana poliittisille kannanotoille*. Saatavissa <<http://www.sport.fi/arvot-ja-vastuullisuus/reilu-peili/politiikka/urheilukilpailu-nahdaan-mahdollisena-paikkana-poliittisille-kannanotoille>>, luettu 12.4.2015.

Taylor, Trevor (1986), ”Sport and international relations – a case of mutual neglect”. Teoksessa Allison, Lincoln (toim.), *The politics of sport*, 27-48. Manchester: Manchester University Press.

Titterton, Mike (2006), ”Social Policy in a Cold Climate: Heath and Social Welfare in Russia”. *Social Policy and administration* 40 (1), 88-103.

Tomlinson, Alan & Christopher Young (2006), *National Identity and Global Sports Events: Culture,*

Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup. Albany, New York: State University of New York Press.

Torbakov, Igor (2011), “History, Memory and National Identity: Understanding the Politics of History and Memory Wars in Post-Soviet Lands”. *Demokratizatsiya* 19 (3), 209-232.

Tsygankov, Andrei P. (2013), *Russia's Foreign Policy*. Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers.

Van der Zwet, Arno (2015), “Operationalising national identity: the cases of the Scottish National Party and the Frisian National Party”. *Nations and Nationalism* 21 (1), 62-82.

Van Herpen, Marcel H. (2015), *Putinin sodat – Venäjän uuden imperialismiin nousu*. Helsinki: Terra Cognita.

Viita, Ossi (2003): *Hymyilevä Hannes - Työläisurheilija Hannes Kolehmainen sankaruus porvarillisessa Suomessa*. Helsinki: Otava.

Watson, Scott D. (2017), “Everyday nationalism and international hockey: contesting Canadian national identity”. *Nations and Nationalism* 23 (2), 289-308.

Wiltgren, Loyal Kassielias (2014), “Youth using national symbols in constructing identities”. *Journal of Youth Studies* 17 (3), 308-323.

Wood, Steve (2014), “Nations, national identity and prestige”. *National Identities* 16 (2), 99-115.

Xu, Guoqi & William C. Kirby (2008), *Olympic Dreams: China and Sports, 1895-2008*. Cambridge, MA, USA: Harvard University Press.

Zuev, Dennis & Fabian Virchow (2014), “Performing national-identity: the many logics of producing national belongings in public rituals and events”. *Nations and Nationalism* 20 (2), 191-199.